

Spodnja fotografija prikazuje procesijo, ki poteka po ulici. V ospredju je velika, okrašena nosilnica, na kateri je slika Marije z Brezijo. Procesijo vodijo mladiči v belih oblekah, ki nosijo palčke. V ozadju so ljudje, ki gledajo na procesijo.

Ljubljana pred Marijo z Brezij
29. maja letos na Rakovniku

Ilustrirani družinski mesečnik

4-6

Božidar Jakac: dve ujedanki. Zgoraj: Kozolec (1941), spodaj: Novo mesto (1941)

ADAM MICKIEWICZ - TINE DEBELJAK:

TRIJE BUDRYSI

LITVANSKA BALADA

Stari Búdrys tri sine kot sam hrabre Litvine
na dvorišče pokliče in reče:

»Konjiče pripeljite in sedla nasadite,
zaostrite kopja in meče!

So mi v Vilnu govorili, da bodo odtrobili
na tri strani vojne pogone:
gre Olgierd nad Kozake, Skirgiell nad Poljake,
a žrec Kiéjstut napade Tevtone.

Močni ste mi, sini, služite domovini,
naj bog vas litvanski ne zabi!
Sam ne grem tega leta, a ne zavržite nasveta,
vi trije ste, vas trojna pot vabi:»

Naj eden v Ukrajino z Olgierdovo skupino
pod novogrodsko trdnjavo zavije:
tam dobi soboljine, srebrne tkanine,
pri kupcih novca kot smeti je!

Naj se drugi odloči žrecu Kiejstutu pomoči,
nad križarje gre, pasje brate:
draguljev kot trave, blagov divne bleščave
dobi tam in zlate ornate.

Naj zadnji izbere Skiergella in vdere
na Poljsko, v siromašno selišče,
a so meči jekleni in ščiti dragoceni –
tam meni naj snaho poišče.

Ker nobena jetnica ni tako mila ženica
kot Poljakinja, mucika v gnezdi,
ima lice kot mleko, črnoresasto veko,
a očesci žarita kot zvezdi...

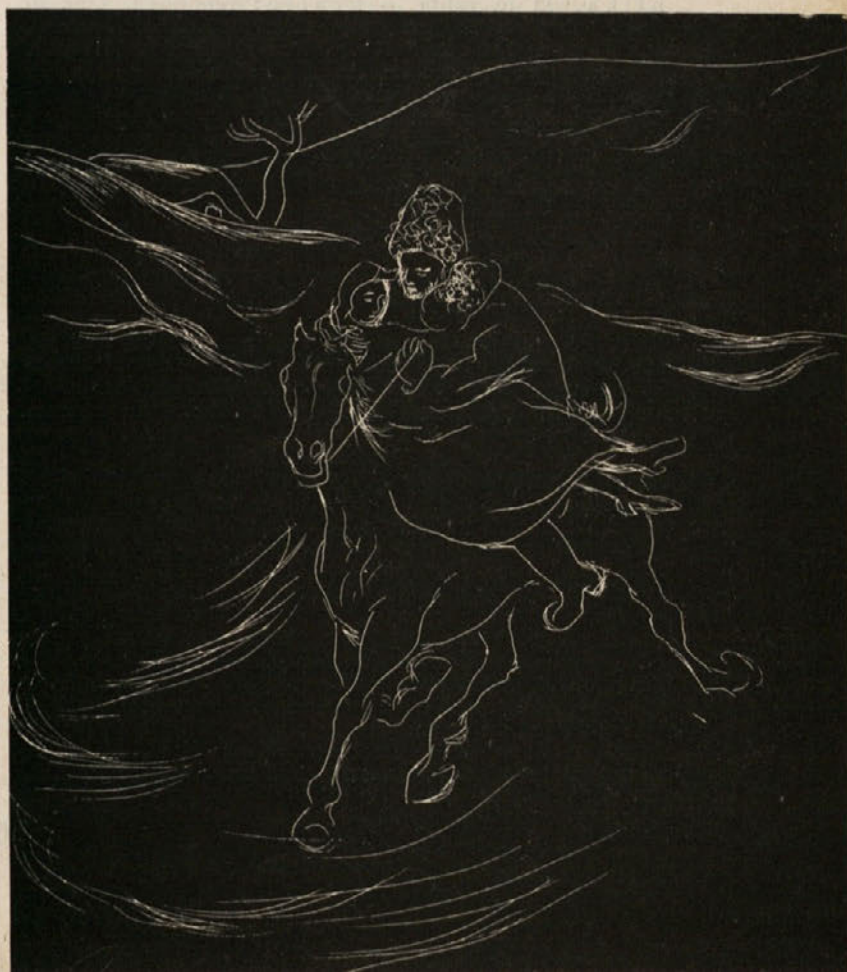
Od tam pred pol stoletja v cvetju mladoletja
sem s Poljko se vrnil – ženico,
pa čeprav je že v grobi, še vedno v žalobi
ob spominu potočim solzico.«

Tako se poslavlja, na pot blagoslavlja,
in sinovi so v boj pojahali.
Zdaj jesén je že, zima, od sinov vesti nima,
Búdrys misli: v boju so pali.

Kar po snežnem zometu vojak v naletu,
pod plašč krijoč nekaj, prijaha.
»Ej, vedro tam stiska, zlato se v njem bliska!«
»Ne, oče: le Poljakinja, snaha!«

Po snežnem zometu vojak v naletu,
pod plašč krijoč nekaj, prijaha.
»Iz Nemčije bogate nosi zlate ornate!«
»Ne, oče: glej, Poljakinja, snaha!«

Po snežnem zometi pridirja brat tretji
pod plašč krijoč novo lastnino.
Nič ni Búdrys pogledal, samo zapovedal
vabit na tretjo – ženitnino!

Tine Debeljak:

Trije geniji treh narodov in dve sestrí

PUŠKIN - MICKIEWICZ - BALZAC: DVE GROFICI RZEWUSKI

Ko sem pripravljajl studijo in prevod Puškinove mladostne pesnitve »Bahčisarajski vodomet« (Ljubljana, 1942) ter letos cvetober iz Mickiewiczovih pesmi (»Katica Mickiewiczovih, 1943), zlasti iz največjega slovanskega epa »Gospod Tadej«, sem večkrat naletel na ime družine grofov Rzewuskih, eno najbogatejših in najvidnejših poljskih magnatskih imen, ki so bila v rodu s poljskimi kraljevskimi rodbinami Leszczyńskih ter s takimi najvplivnejšimi rodovi kakor so Mnizski, Lubomirski in Radziwiłłi. Da se Mickiewiczovo ime, ime največjega poljskega pesnika, imenuje v zvezi s to rodbino, je razumljivo; teže že, da je zapletena tudi v Puškinovo življenje, v pesniško življenje največjega ruskega pesnika; še manj pa, da je usodno vplivala na največjega francoskega romanopisca Balzaca. In to po — dveh sestrah, ki sta pomenili nekaj časa velik navdih trem genijem treh velikih narodov. Po najnovejših arhivalnih odkritjih v Peterburgu se nam odkriva snov za zanimivo literarnozgodovinsko kozerijo, iz katere stopa pred nas ves sijaj staropoljske plemiške kulture in duha, njen gmoten in moralen propad; na drugi strani usoda Poljske, ki je svojega pesnika spravila v stik z najvišjimi vrhovi tujih narodov; na tretji pa čudno dovzetna in nestalna srca umetnikov in njihova čustva, ki vzplamtevala, gore in zopet ugašajo, da nam rode lepoto iz zmede življenja, boli srca in neobvladana strasti.

Magnati Rzewuski

Grofje Rzewuski spadajo med najodličnejše in najkulturnejše staropoljske plemiške rodove, magnate, ki so volili in iz katerih sorodnih rodbin so bili izvoljeni kralji poljske republike. (Leszczyński, Wiśniewiecki.) Poljska je bila namreč edinstvena republika, ki je volila — kralje; republika, kjer so imeli aktivno in pasivno volitev samo plemiči, magnati, Wacław Rzewuski n. pr. je bil velik patriot, ki se je uprl vmešavanju ruske carice Katarine v notranje zadeve Poljske, zato ga je dala po svojem poslaniku ugrabiti med zborovanjem »sejma« in odpeljati v Rusijo l. 1767. S tem je bila prvič kršena neodvisnost stare poljske republike, nakar je sledila — prva delitev Poljske l. 1772., ki jo je potrdil tudi »sejm« razen Rejtana, kateremu se je od domorodne bolečine omračil um. Z ustavo 3. maja 1792 so poljski naprednjaki, sinovi enciklopedistov, hoteli rešiti ostanek države s tem, da so vpeljali dedno kraljestvo ter odstranili »liberum veto«, omejili plemiško moč in uvedli začetke demokracije; temu pa sta se na čelu magnatov uprla grofa Potocki in Sewerin Rzewuski. Ta dva sta šla prosit v imenu oškodovanih plemičev pomoči proti »jakobincem« isto carico Katarino. Ustanovili so »targoviško konfederacijo« z Rusi proti od Rusov določenemu kralju. To zmedo je izrabila carica in se zopet »zavzela« za Poljsko ter jo drugič razdelila l. 1795. Tako sta ta dva Rzewuska igrala velike vloge v času propada stare poljske republike. Wacław, ki je kot pesnik in dramatik v stanislavsko dobo prinesel zopet ukus in francosko galantnost proti prejšnjemu baročnemu banalnemu izražanju, je bil oče Stanisława Ferdinanda, ki pa je bil že avstrijski feldmaršal in je imel za ženo sestro omenjenega poljskega patriota Rejtana. Sin njegov Adam je bil v ruski službi, kijevski gubernijski načelnik plemstva, tajni svetnik in senator, toda že — vidni mason. Veliki mojster peterburške velike lože »Astrejex«. Toda tega masonstva ne smemo soditi po današnjih merilih, kajti v tem rodu je bila vedno velika poljska katoliška tradicija. In Adam Rzewuski je imel sina Henrika, ki je bil »kamerjunker« na ruskem dvoru kakor pozneje Puškin,

Mickiewiczov prijatelj in zbiratelj gradiva za »Gospoda Tadeja« ter klasični poljski zgodovinski pisatelj, tvorec »Zapiskov grofa Soplice« in »Listopada«. Dalje hčerko Karolino-Rozalijo-Teklo, ki je postala Mickiewiczov in Puškinov pesniški navdih, hčerko Evo, poznejšo Balzacovo ženo, in še mlajšo hčerko, ki se je poročila z znanim dalmatinskim trgovcem iz Odese, Rizničem, katerega prvo jetično ženo Amalijo (morda Vojvodinko?) je Puškin opeval v lepih pesmih, katerih ena je prevedena tudi v slovenščino (Elegija, Klopčič, Puškin, 1937).

Karolina: Puškin in njegov »demon« Rajevski

Grofica Karolina Rzewuska (podatki o njej iz knjige Rukoju Puškina, 1937, str. 179—208) je bila svet-sko francosko izobražena ženska, izvrstna pianistka/ter velika ljubiteljica avtografav. Že v mladosti je dobila za svojo zbirko podpise angleških državnikov Pitta, Wellingtona, ali francoskega Chateaubrianda, Lavatera, Md. de Stael itd., poleg tega, da je bila »bleščeča lepotica ruskega juga«. Živela je namreč s svojim možem, petdesetletnim veleposestnikom Sobanjskim, s katerim se je mlada poročila, v Odesi, kjer je predstavljal njen salon središče poljske družbe in ruske aristokracije. Puškin se je seznanil z njo, ko je bil poslan zaradi svojega revolucionarnega mišljenja kazensko na jug. Verjetno je, da se je Puškin prvič sestel z grofico Sobanjsko februarja 1821 že v Kijevu, kjer se je mudil s sinom generala Rajevskega na poti iz Kamenke, oziroma v februarju ali marcu 1821 v Odesi na poti iz Kamenke v Kišinjev. Ta Nikolaj Rajevski, Puškinov »demon«, je bil že prej znan s Sobanjsko. Puškin je iz Kišinjeva večkrat hodil v Odeso, kamor so ga mikale ljubezenske zveze morda — poleg z Rizničev — prav s to Sobanjsko? Iz l. 1823. je namreč ohranjeno njegovo pismo prijatelju Rajevskemu, kjer govori o Sobanjski in iz katerega se vidi, da se je Puškin že »nekoliko ohladil« od čustva zanjo, da pa še Rajevskemu vznemirja srce. To leto (1823) je napisal na račun Rajevskega pesem »Demon«:

*Takrat ... ko čustva soeta, plemenita
so ozela mi srce v oblast —
takrat nekakšen zlobni genij
prihajal k meni je skrivaj
zatiral up moj dragoceni
in mi grenil užitek slaj... (Prevel Klopčič.)*

Da sta bila z grofico Sobanjsko že v tej odeski dobi dobro znana, je izpričal pred kratkim (l. 1954.) A. M. de Ribas po ustni tradiciji v njegovih družini, ki je v Odesi mnogo občevala s Sobanjskimi, da se je Sobanjska sama izrazila proti njegovi babici: »Oba sta bila zaljubljena vame« (Rajevski in Puškin) ter: »S Puškinom sva brala vkup romane, katere nama je nosil de Vitt.« Kakor je iz poznejšega pisma razvidno, sta brala tedaj »lectures brillantes« (vroče čtivo); še čez sedem let se je ljubeče spominjal, kako jo je spremljal v katoliško cerkev in je ona prste pomočila v blagoslovljeno vodo, se z njimi dotaknila njegovega čela ter ga prekrizala. Ker so znane besede Sobanjske, »da zasluži, da ga še dalje vleče za nos«, lahko sklepamo, da tesnejšega razmerja med njo in Puškinom v Odesi ni bilo. V nekem pismu tudi piše, da sedi pri njem na divanu gospod Hanski, mož sestre Eve Rzewuske, ter da je Eva Hanska napravila omenjenega Rajevskega gždavega in dolgočasnega. Pri tem imenuje Evo »Atalo« (po Chateaubriandu), Hanskega »Lara« (po Byronovem junaku), Karolino pa »Eleonor« (po junakinji iz B. Konstantinovega romana »Adolf«). Vse to izpričuje romantično čtivo in romantično razpoloženje Puškinovega bivanja v Odesi in na jugu Rusije, byronsko zanešenjaštvo, kakor ga je pozneje opisal v Onjeginu, sam — Onjegin.

Mickiewiczev navdih

Poljski pesnik Adam Mickiewicz je prišel v Odeso februarja 1825, kamor je bil poslan v izgnanstvo iz Wilna zaradi udeležbe v akademskih društvih. Pol leta prej je Puškin, ki je z Rajevskim in njegovim očetom-generalom napravil še izlet na Krim v Bahčisaraj, že bil v Mihajlovskem na svojem posestvu pod nadzorstvom svojega očeta in policije. Mickiewicz je živel tu samo nekaj časa, kajti okrajne oblasti ga niso hotele sprejeti za učitelja ter je čakal na določitev novega mesta preganstva in službe. Gibal se je v družbi poljske aristokracije, predvsem v salonu Sobanjske, ki je gotovo dobro poznala njegovi dve knjigi Balade in romance ter Gražino in Dede. Tedaj je Sobanjska bila do svojega moža že zelo hladna (že od l. 1816.), prav tega leta — a po odhodu pesnikovem — sta se tudi formalno ločila (1825) zaradi »strastne ljubezni do enega izmed Don Juanov prve četrtine našega veka, grofa Vittaa«, kakor pravi sodobnik. Grof Vitt, s katerim je v tem času že javno hodila, je igral veliko vlogo v njenem življenju in ga je tudi usmerjala na pota, katera se nam danes zde skoro neverjetna, pa so vendar dokumentirana po dokazih iz tajnega carskega arhiva, odkritega v zadnjih letih. Bil je načelnik vojnega taborišča v Novorosijsku, specializiral se v policijski službi; brezuspešno se je trudil, da bi se s provokacijskim namenom vrnil v Južno tajno društvo; izdal je pozneje oba Rajevska in mnogo drugih; organiziral tajno policijsko špijonožo za Puškinom, ko je bival v Mihajlovskem prav v tem času Mickiewiczvega prihoda v to družbo. Veliki knez Konstantin Pavlovič ga je imenoval »sleparja in negodneža v polnem smislu besede, kanaljo, kakršne svet še ni rodil«. S to družbo (z grofico Sobanjsko, njenim možem Sobanjskim, ljubimcem grofom Vittom in njenim bratom pisateljem grofom Henrikom — nekateri navajajo tudi Evi Hlansko) je poljski pesnik obiskal — v spominu na prejšnje leto (1824) izišlo Puškinovo pesnitev »Bahčisarajski vodomet« — Krim in njegovo romantiko. Plod tega so njegovi Krimski soneti, pa tudi drugi soneti in pesmi (ki so pozneje izšle v Moskvi leta 1826.) in nosijo v obilni meri navdih — zaljubljenosti v grofico Sobanjsko. Njej so posvečeni večinoma soneti, ki jih je pri nas tako visoko cenil Čop in bral Prešeren (iz te zbirke je »Resignacija«). To je njegova »Laura«, kakor je sam krstil prvega svojih sonetov, kjer pravi:*

Kakor hitro sem te zagledal, že sem zardel...

ni mi mar, če usoda in ljudje stoje proti nama.

*ne, da moram bežati in ljubiti brez upanja.
Naj tudi zemski zakon drugemu poklanja tvojo roko,
le priznaj, da me je Bog poročil s tvojo dušo.*

ali:

*Govorim s seboj, v pogovoru z drugim se zmedem,
srce mi bije nasilno, ne obvladam diha,
ogenj čutim v očeh, a lica mi bledijo,
in več teh tujcev me sprašuje po zdravju...*

*ko pa tebe uzrem, tedaj ne vem, zakaj
sem zopet pomirjen, bolj hladen kot kamen,
da znova se razgorim in — molčim kot prej.*

Takole opisuje obisk pri njej:

*Komaj vstopim, nekaj besed spregovorim z njo
na samem,
že zvonec naju zmoti, opade lakaj,
za njim vizita, za njo pokloni in klepetanje;
komaj je ta obisk za vrati, že drugi skozi vrata.*

*Ko bi mogel, bi prag obdal z volčjo jamo,
postavil lisičje pasli in žično ograjo,
a če to še dovolj ni, bi bil pripravljen zbežati
na oni svet, zasloniti se z jezom Stiksa.*

In nasvet: če prideš na obisk in vidiš,

*da je gospa pripravljena vsak hip na smeh,
čeprav se ji ustnice nočejo smejati; če gospodič
na njeni strani*

* Vse verze v tem sestavku prevajam v nerimani prozi.

• Bara Remec: Adam Mickiewicz (1798—1853)

*pogledava na uro, jo jemlje iz žepa in spravlja
in ima na ustnicah dostojnost, a nekaj zlega v očeh:
veš, kako ju je treba pozdraviti:*

»Zbogom, bodita zdrava!«

In kdaj ju spel lahko obišeš? — Čez eno leto...

Zdi se mi, da so njej namenjeni tudi soneti pozdravov: Dobro jutro! Dober večer in Lahko noč, ki so prevedeni v moji Kitici Mickiewiczevih, kakor tudi: D. D. — Negotovost, ki so vse iz tega odeskega časa.

V Krimskih sonetih ni Mickiewicz priobčil soneta z naslovom Jastreba, ki je ostal v zapuščini pa je bil napisan za ta cikel v spominu na pot na Krim ter je edini ljubzenskega značaja. Tu opeva jastreba, ki ga je burja prignala na vrh jambora, kjer je utrujen na jamboru razprl svoja krila. Takole zaključuje primero:

*Spomni se moje, spomni se svoje usode:
tudi ti si na morju življenja videla strahila,
tudi mene je zapodila burja,*

da sem s tabo zil peruti:

Zakaj te mile besede, to varavo upanje?

Sama v nevarnosti — druge lobiš v mreže?...

Vendar ga je na koncu — razočarala, kajti pesem »Slovo« začena:

*Ti me podiš? ... Sem Tvoje srce že izgubil?
Pa saj ga še nisem imel. Ali ti brani čednost?*

nato pa ji očita, da je spoznal lakomnost v njenem srcu:

Hotela bi slavnih perzov? —

Nič ni vreden dim pohval!

*Zaradi njih si se igrala z bližnjega srečo in mirom?
Ni mogoče kupiti Muz!*

Z vsako rimo sem se spotaknil,

*ko sem šel na Parnas venčat te z vencem labora,
in tudi ta verz je odrepenel,*

ko sem spomnil tvoje ime!

To je bila Mickiewiczova ljubezen v Odesi, ki je dala njegove sonete in pesmi, uvrščajoče se med najlepšo poljsko ljubzensko liriko. Večina vse so bile namenjene grofici Sobanjski tedaj, ko se je ločevala od svojega moža in živela s policijskim specialistom grofom Vittom, gojila pa nagnjenost tudi do mladega poljskega pesnika kakor že prej do Puškina, Rajevskega in pozneje do drugih, kakor pravi tradicija: »K njej so prihajale na obisk žene generalov in polkovnikov iz vojnega taborišča, njih možje pa so klečali pred njenimi nogami.« Ko se je leta 1828.

Bara Remec: A. S. Puškin (1799–1837)

preselila s svojim »tajno poročenim« drugim možem grofom Vittom v Peterburg, kjer sta tedaj živela, ne poznavajoč se, oba velika pesnika — poljski in ruski: ju je seznanila prav ta — skupna oboževanka.

Puškinov navdih

To srečanje se je zgodilo med aprilom, ko je prispel Mickiewicz v rusko prestolnico, in oktobrom l. 1828., ko je Puškin odpotoval iz nje. Prčevalskij ga opisuje: »Sobanjska je rekla nekoč Mickiewiczu: »Ni mogoče oprostiti, da se vi in Puškin, oba največja pesnika svojih narodov, še doslej nista spoznala. Jaz vaju bom skušala seznaniti. Pridite jutri k meni na čaj!« — Udeleženec pravi, da so ob prihodu že našli tam Puškina, »ki ni bil videti ravnodušen do naše gostiteljice, ženske resnične očarljivosti. Prve pozdrave je Puškin sprejel s precej suho, skoraj prevzetno vljudnostjo. Tedaj je bila moda byronizma, ki je tako zelo vplivala na Puškina tako notranje kakor zunanje. Sebe je smatral za Lara, v skrajni meri tudi za Onjegina. Mickiewicz pa je bil po svoji navadi preprost in naraven, nikdar ni preziral ali paradiral. Za čajem se je razvil navaden pogovor. Nato se je Sobanjska začela osebno zanimati za pesniški dvoboj svojih gostov, da bi izzvala pesnika v pogovor. In res, med njima se je začel pogovor o literaturi in umetnosti sploh.« Tako sta se seznanila Puškin in Mickiewicz, ki je kmalu nato odšel iz prestolnice v — inozemstvo za vedno. Puškin pa je ostal in doživel ob Sobanjski novo ljubezensko vznemirljenost. Zdi se, da ji je Puškin prebiral »Borisa Godunova«, kajti v nekem pismu ponavlja, da se je izrazila o Marini Mniškovi: »Elle est horriblement polonaise!« »Ta je strašna Poljakinja!« V pismih pa se izogiblje njenega imena ter jo imenuje samo »cousine de M-de Lubomirska«: »sorodnica gospe Ljubomirske!« Ko se je vrnil s potovanja v Arzerum, je napisal Sobanjski pesem v album (5. l. 1830), iz katere se vidi, da je bila med Puškinom in Sobanjsko več kot samo »poznanje«, da, že — »ljubezen«:

Kaj naj ti pomeni moje ime?
Umrlo bo, kakor bolestni šum,
kot val, ki butne v daljni breg,
kot nočni zvok v gluhem gozdu.

Pustilo ti bo na spominskem listku
mrtev sled, podobno
črkam nagrobnega nadpisa
v neznanem jeziku.

Kaj naj ti pomeni? Pozabljeno je davno
v valovanih novih in burnih,
a tvoji duši ne nudi
mirnih in nežnih spominov.

Toda... ko boš žalostna, ga tiho
izgovori s hrepenenjem...
Reci: še se nekdo me spominja,
še je na svetu srce, v katerem živim...

Ohranjeno je pismo, ki ga je pisala na velikonočno jutro l. 1830. (2. febr.), kjer »pravi, da je pozabila ta dan začeti z mašo« ter ga vabi na ponedeljek k sebi na večerjo, in naj oprostí »vsiljivosti, vzame naj v poštev čustvo navdušenja, ki ga gojim do vas«. Iz tega pisma, ki je označen samo z začetnimi črkami »K.S.«, se vidi bližnje razmerje do Puškina, tudi drugi izrazi dajo slutiti, da sta se večkrat videvala v tem času in da bo ta večerja v dvojce.

Nato pa sta sledili dve pismi v francoščini, ki sta ohranjeni v Puškinovem konceptu, prečrtani in popravljeni do nepoznanja, iz katerih diha najvišja ljubezenska strast, kakor se razbira iz zmedenih stavkov:

»Vas zabava moja nestrpnost / zdi se, da vam prizadeva zadovoljstvo, da me spravljate v obup / Meni se je ozbudilo upanje, da vas vidim že danes. Se pravi, da vas bom videl šele jutri — naj bo tako. Medtem pa moram neobhodno govoriti z vami / kajti vse moje misli so samo pri vas / Hotel bi vas slišati in videti / zame je naslada / sreča / laže pišem kakor pa vam govorim / daleč od vas / vaša prisotnost mi prizadeva bol in me dela boječega / moja beseda je okorna, čustva potlačena / V vas je nekakšna ironija, posmeh, ki ozbuja v meni bol / boleš / in mi jemlje bodrost, čustva so tlačena in besede, ki gredo iz srca / v prisotnosti vaši / ledené in se sprevržejo v smešnost / Končno — vi ste demon, to je ta, ki dvomi in zanika kot pravi Pismo...«

Vi ste mi nedavno s trdoto govorili o preteklem in mi popolnoma odkrito priznali to, za kar sem se trudil sedem let, da ne bi verjel / zakaj ste se hoteli maščevati? / Sreča ni bila ustvarjena zame in zato je nisem spoznal, ko je bila pred mano / Zaradi Kristusa, rajši ne govorite o njem / Vi me spravljate v besnilo / Očitek vesti, ko bi ga mogel občutiti, ta očitek bi imel svoje sladostrastje — enako obžalovanje ostaolja / besnost / samo solze / v duši obupne misli in preklinjajoče...

Draga Eleonora, dovolite, da vam dam to ime, ki me spominja / i vas / i idealne očarljivosti / na eno izmed žena / in žgoče čtivo mojih mladih let / in privid / in nežni privid, ki me je tedaj zajemal / in vašo / in vaše lastno žiljenje tako polno navdušenja, tako / pretreseno s strastmi / tako burno / tako oddaljeno / od vas / tako daleč od tega / tako / od / tako različno od tega, kakršno bi moralo biti...

Draga Eleonora, bil je čas / ko je vaš glas / pogled / ko sta me opijanjala / in vi to veste, ko sem spoznal svojo oblast nad mano / Če sem spoznal / opoj / svojo potrtost / svojo omamljivost opijanjenje nesreče / se imam zato zahvaliti vam / sem obvezan vam, da sem spoznal vse / mamljivi opoj ljubezni / vse / ta opoj / ljubezni / svojo pijanost / ves ta drget in muke ljubezni / Vi / spoznal / vse, kar je v njej samega / spoznal / meni so bili poslani kot / meni ne / vse, kar ima ona sama omamljivega / Od vseh teh čustev / tako drhtečih / tako / mučnih / od vsega tega mi je ostala / v utero / samo slabost / rekonvalescenta, prirezočnost / ki je / zelo nežna, zelo iskrena, in ne mnogo bojazni / katere / trpim v prisotnosti višjega bitja, ki mi prizadeva le zlo / katerega ne morem preboleti.

Jaz vem, da če boste kdaj to brali, jaz dobro vem, da boste pomislili / Poglejte, kako se on muči / da me / zdi se to, kar je / kakšen / kako nespreten je — on, zaskrbljen s preteklostjo — in to je vse. On zasluži, da bi ga še dalje vodila za nos / takšen kakršen / Pri njem je vse — mrak njegovega učitelja satana / Ali ne morda tako? / Ne smel bi se / preveč klanjati vam / in obiskavati...

Kljub temu pa / jaz / prijemam za pero, hotel bi vas prositi nekaj / ne vem že kaj / ah, da — prositi za prijateljstvo — to je za intimnost / zaupljivost / to opra-

šanje je precej / plosko / vulgarno / dobro, kakor berač,
ki prosi za kruh / Ves smisel je v tem / da jaz / da mi je
nujno potrebna vaša bližina / to je prvo kar se mi zdi...

Medtem pa ste vi / zelo / še vedno tako krasni, kakor
tedaj, ko sva hodila ob morju ali tedaj, ko ste me krstili
/ ko so se vaši / plažni / prsti dotaknili mojega čela — ta
otis je še vedno v meni — hladen, plažen in hladen / to
me je obrnilo h katolištvu. — Toda vi (boste uveli); / vaša
lepota / bo opadla / in vse to / bo preminilo kot plaz / ko
je ne bo več, bo trajal mir / Vaša duša pa bo še prebivala
nekaj časa sredi / разо / razvalin / toliko porušenih očar-
ljivosti — potem pa bo tudi ona odšla / se bo združila / ona
/ z zemljo / in morda nikdar moja bedna duša / bedna /
bedna / boječa sužnja je ne bo srečala v / množicah /
neskončne večnosti —

... toda vaša duša / da, takšna duša / brez vašega
pogleda / nima uroka, ne melodije — razen melodijo —

In prav tako je pisano tudi drugo pismo iz tega časa,
ohranjeno samo v konceptu v francoščini:

»(Danes / je prešlo devet let, odkar / prešlo / danes)
Danes je devetletnica dne, ko sem vas videl prvičkrat.
Ta dan je odločil mojo usodo — / boljše / torej

Čim več premišlujem, tem bolj vidim, da je moje
življenje neločljivo od vašega; / vse, kar / jaz sem rojen,
da bi vas ljubil in vam sledil — / vse / vsako drugo
delo z moje strani je pogršeno ali nespamet / napaka /
ali / nečistljivo / samo nekaj / vaša prisotnost / mene navdu-
šuje / me lahko navduši /. Daleč od vas sem že doživel
samo / očit / očitek / mrač / obžalovanje / očitek vesti
zaradi sreče, s katero se jaz / nikdar ne bom mogel do-
voljno nasladiti / ne znal nasititi. Zgodaj ali pozno, nujno
je, da vse pustim in pridem / begat okrog vas / past k
vašim nogam. Le ena misel o tem, da bi mogel imeti kdaj
koli košček zemlje v / nečistljivo / M / nečit. / toliko me
vabi in navdušuje sredi mračnih obžalovanj. Tu bi mogel
hoditi na »božjo pot«, bloditi okrog vašega doma / vas
srečavati / opajati se / vas srečavati, vas vsaj včasih
prititi pogledat —

Zanimivi sta ti pismi, ki ju ne podajam v znanstveno
dognanem prevodu. V njih je tudi ohranjen vpliv So-
banjske katoliške vzgoje na pravoslavnega pesnika, ki
ima nekaj stavkov v prvem pismu začuda religioznih, to
je bilo v času, ko je zasnoval (1829) krščanski misijonarski
ep »Tazite, soroden Prešernovemu »Krstu« po romantični
osnovi. Ob njih se vprašujem: ali nimata osnutka teh pisem
nekaj skupnega s pismom Onjegina Tatjana v
VIII. spevu Onjegina: ko Onjegin prosi ljubezni
Tatjano, katero je zavrgel in ki ga ponosno odbije? In
ta spev je pisal Puškin prav v teh letih (začel l. 1829, in
zaključil jeseni 1830.)? Tako bi ta slavni in svetovnoznani
prizor bil odmev Puškinove ljubezni do lepe 36 letne ari-
stokratske poljske knežne. Do »kokete«, ki tedaj niti ni
imela kljub svojemu visokemu rodu pristopa v vse kroge,
kajti živila je »nezakonito« življenje: ločena od moža in
tajno poročena z grofom Vittom. Zato se verjetno na njo
— ne na grofico Zakrzewsko (kot so smatrali doslej) —
nanaša ta pesem iz časa teh dveh pisem:

Ko so tooja mlada leta
oklepetale govorice
— in si po predsodkih sveta
izgubila pravico do časti,

edini sredi hladne množice,
delim jaz tooje trpljenje
in za tebe v brezplodni prošnji
malik brezčustveni molim.

A svet... Strogih svojih obsodb
ne spreminja nikdar:
ne kara zablodelih,
kajti potrebne so mu njihove tajne.

Vredna ponosnega prezira
je njega domišljava ljubezen
in licemerska preganjanja —
pripravi srce, da jih pozabi;

ne pij mučnega zastrupljenja,
pusti v nêmar bleščeči, šumni krog;

Puškin in Mickiewicz ob Nevi

pusti nespametne zabave:
tebi je ostal še edini prijatelj.

Ali:

Jaz sem vas ljubil: zdi se, da ljubezen
v moji duši še ni povsem ugasnila;
a naj vas zato nikar ne plaši,
nočem vam z ničimer povzročati boleti.
Jaz sem vas ljubil brez besed in brez upa;
s plašljivostjo in zavistjo se mučim;
jaz sem vas ljubil tako iskreno tako nežno,
kakor — da Bog — da bi vas drugi ljubili.

Vse te pesmi so nastale in bile deloma tiskane v času
omenjenih pisem. Konec februarja 1830 je verjetno po-
stala jasna nemožnost njunega zblizanja, nakar je 4. marca
Puškin pustil Sobanjsko in odšel iz Peterburga v Moskvo.
Tja je prišel 12. marca, kjer se je takoj udeležil plesa
na »Dvorjanskem sobranju« in med prvimi osebami sre-
čal — Natalijo N. Gončarovo, katero je prejšnje
leto zasnubil, pa ga je odbila. V nagli odločitvi je Puškin
6. aprila ponovil svojo snubitev in uspel. Ni pa se veselil
svoje žemite, kakor je razvidno iz njegovih pisem, ki jih
je pisal prijateljem in kjer je tožil, da mu je »dolčas,
dolčas, dolčas...« svatba se odlaga z dneva v dan, med-
tem pa sem vedno bolj hladen... z besedo: če nisem ne-
srečen, vsaj nisem srečen. Hudič me je napeljal, da sanjam
o sreči, kakor da sem jaz zanjo ustvarjen!« (Pletnjevu.) In
še teden pred svatbo je pisal Krivecovu: »Jaz se ženim
brez opoja, brez otroškega navdušenja. Bodočnost se mi
ne kaže v rožah, temveč v strogi svoji nagoti. Bolesti me
ne bodo presenečale: te sem že vključil v svoj domač pro-
račun. Vsaka radost pa mi bo nepričakovana.« Kakšna
razlika v pripravi na poroko in v pismih, ki jih je pisal
dva meseca prej Sobanjski? 5. maja je bila poroka in že
14. julija je odšel Puškin v Peterburg, kjer je ostal mesec
dni in od koder je pisal prijatelju: »Na svojo sramoto
moram priznati, da se tu razveseljujem in še ne vem,
kdaž se bom vrnil« (Vjazemskemu).

Tako je bila poroka z Gončarovo, ki je pozneje pri-
peljala v katastrofo, že v temelju zgrešena ter je nastala
kot reakcija na zavrnitev Sobanjske. Bila pa je So-
banjska še nekaj: kot ljubica Vittova je bila tudi —
špijonka, in celo dvojna špijonka: za poljske in
ruske interese istočasno. In kakor je prišla njena ljubezen
do Puškina šele sto let po njegovi smrti v evidenco lite-
rarnih in kulturnih zgodovinarjev, tako je tudi pogled v
carski arhiv odkril to drugo vlogo Sobanjske, ki jo bomo
mimogrede omenili prihodnjič. (Dalje.)

I.

Takrat je bila pomlad...

Cisto tiho, nenadno, a težko in zaupljivo pričakovano se je usul droben dež. Tomaž Štrubelj, ki je imel kajžo s strgano streho in za nekaj podplatov zemlje, je obstal na njivi, se zazel v dobrotno nebo in prijetno mu je bilo pri duši, ko ga je rosil nežni dežek po licih in očeh. O blagoslovljeni dež — ti bogastvo Suhe krajine! Kolikokrat je Tomaž Štrubelj molil z ženo ob večerih, ko so ju trle skrbi zaradi polja, da bi poslal Bog vendar nekoliko dežja, vsaj toliko, da bi dobro zalil mlade poganjke. Bog ju ni dolgo uslišal. Tomaž je že pričel kleti, delati z nejevoljo in vsaka malenkost ga je precej ujezila. Ta dež! Te skrbi! Ko je delal še pri cesti, ni imel nikdar takih skrbi. Raje je videl, da je bilo lepo vreme, ker so mu vsaj ure tekale, kljub temu, da se je moral paliti na soncu.

Končno pa je le prideževalo. Da bi ga bilo le dovolj!

Ko je videl, da misli resno deževati, je pustil delo na njivi in odhitel v kajžo k ženi, ki se je vrtela pri ognjišču.

»Ti,« je planil k njej in jo objel v otroškem veselju. »Ti, Mana, slišiš, ali vidiš dež? Ali res nič ne slišiš, kako pada, kako šumlja? Tak poglej no vendar!«

Peljal jo je pred hišo in ji pokazal — dež. Ženi so se razširile oči, obraz se ji je razpotegnil iz skrbi v nasmeh. Nič ni rekla, samo naslonila se je Tomažu na prsi ter gledala njega in potlej spet dež.

Tomaž pa je govoril:

»Mana, dež. Vidiš, Bog naju ima pa še vseeno rad. Se drži z nama. Zdaj bo raslo, da bo veselje. Boš videla! Krompir bo tak kot majhne buče, pesa debela, da se bo najin prašič kar vidoma debelil. Pa fižol! Hm, fižol, to je važna stvar. Če drugega ne bo, bo vsaj to. In koruza pa še kaj! Zdaj bo raslo, zdaj, zdaj, ko bo dobilo nekaj moče. O, Bog že ve, kaj dela. Ali ne, Mana?« Med govorjenjem je gledal venomer v dež. Ko mu žena na vprašanje ni ničesar odgovorila, ji je pogledal v obraz, da so jima zatrepetale oči. V njih se je lesketala sreča, strah po prestatnem trpljenju in upanje na dobro letino.

»Dež, dež,« je morala tudi žena nekaj reči. »Zdaj sva rešena.«

Tomaž jo je pobožal po licih. Ženine besede so mu mnogo pomenile.

Potlej se je Mana spet spravila k ognjišču, premetavala burkije, predevala lonce, drezala v ogenj, da se ji je kar meglilo pred očmi in bila zadovoljna sama s seboj.

Tomaž pa je sedel pred kajžo in gledal v dež, ki se mu je še vedno zdel kot čudež. Se zdaj namreč ni mogel verjeti, da so se izpolnile njegove molitve, njegova hrepenenja. Dež je bil v tem hipu vsa zemeljska sreča. Da, dež, nekaj kapljic skromne moče, ki daje stvarstvu pogon in silo in ljudem zadoščenje za opravljeno mujo. Zdaj se Tomaž ne boji ničesar več. Dež je imel za potrdilo, da je storil prav, kar je napravil...

II.

Pot Tomaža Štrublja je bila dolga, naporna, grenka, usmiljenja vredna, kljub temu da je bil mlad. Imel je dobrih pet in dvajset let. Rodil se je v Slanji vasi pri tujih ljudeh, mati mu je kmalu po rojstvu umrla, očeta pa nikdar poznal ni. Če bi se ga dobri ljudje ne usmilili, bi umrl kakor pšeničen klas ob suši. Ko je toliko zrastel, da je lahko držal bič v drobceni roki, je postal pastir. Zdaj je služil tu, zdaj drugod, ker ga niso imeli nikjer preveč radi. Bil je še premajhen, da bi odlegel za večjega hlapčka ali pastirja. Pa so ga imeli iz usmiljenja. Naj živi, sirota, so dejali, mu spet porinili bič v roke in veleli, naj požene na pašo. V šolo je hodil bolj malo. Kako tudi! Kdo bo pa delal, kdo služil turščične žgance v prežganki, zelje in krompir? V šoli ne zaslužiš ničesar. Kaj tista učenost, ki jo ubija učitelj malim poniglavcem v šoli. Saj pride morda prav, posebno takrat, če imaš opravke na sodniji ali pri gospodi, kjer se moraš tudi učenop podpisati, drugače pa je vseeno, če ne še bolje, da ne znaš nič... Tako so mu rekali ljudje in Tomaž sam se je navlekel enakih misli. Čemu pa ima človek glavo in možgane v njih? Da misli in sklepa, je vedel Tomaž.

Ko je šoli odrastel, se je udingal za hlapca po vsej fari, tako da so ga vsi dobro poznali. Pa dober delavec je bil. Zjutraj ga ni bilo treba buditi po pol ure, kakor je treba druge najemniške ljudi. Vstajal je še pred soncem, si dal opraviti v hlevu s pokladanjem sena, z napajanjem in z drugimi stvarmi. Saj kmečkega dela ni nikdar konec. Zmeraj imaš kaj novega na vrsti, kar moraš še postoriti. Pri vsakem gospodarju je služil samo eno leto: od nedolžnih otrok do drugega leta, ko se posli zopet menjavajo. Tako je prebredel skoraj večino fare. In povsod bi ga še radi obdržali, ker je bil dober delavec, pa ni maral. Imel je svoje muhe.

Ko so začeli graditi cesto iz trga do železniške postaje, se je naveličal kmečkega dela in zaprosil za delo pri gradnji. Bil je takoj sprejet. Na cesti je tolkel kamene, vozil samokolnico, delal škarpe in podobno, kar so mu pač palirji in inženirji ukazali. Zaslužek ravno ni bil preveč dober, a shajal je vendarle, ker je bil skromen. Za stanovanje si je vzel kar delavsko kolibo, kamor so spravljati orodje, za hrano si je skrbel sam in jedel kruh ali pa žgance, ki jih je včasih zalil z mlekom ali kavo. Ob nedeljah si je privoščil tudi kaj boljšega. Skuhal si je juho, narezal mesa in opralil krompir. To je bilo zanj nekaj nebeškega. Pri vsem tem ni ničesar pogrešal. Bil je prepričan, da je njegovo življenje popolno. — A to je trajalo samo nekaj let, dokler ni spoznal kajžarske hčere Lipnikove Mane, ki mu je spremenila vse njegove dotedanje misli. Prišel je razmišljati. Čemu bi bil vedno sam..., brez vsega, brez toplega doma, čeprav skromnega, brez nežne roke, kakršne imajo drugi? Saj je Tomaž prav tako človek kot drugi, čeprav nima v krstnem listu vpisanega imena očeta, ki ga ni nikdar poznal. Da, sprva se je imel za manjvrednega, za podčloveka, ki ne sme nikdar črhiti besede, kadar govorijo drugi ljudje, ljudje, ki so zakonito rojeni. Zato se je izogibal družbe, posebno vesele, hodil s povešeno glavo, vedno žalosten, in kadar se je mislil nasmejniti, mu je smeh v zasnutku obstal. Toda ko je spoznal Mano in ji razodel svojo bol, ter ga je ona potolažila češ, Tomaž, ti si prav tako človek kot drugi, človek z istimi pravicami in dolžnostmi, se mu je razjasnilo lice. »Mana,« ji je dejal, »sam Bog te mi je poslal na pot.« In Tomaž Štrubelj, nezakonski sin Ane Štrubljeve iz Loga, je postal človek kot so drugi. Bil je ponosen nase, na svojo mater, na usodo, ki mu je dodelila to izrednost, in na Mano, ki je pripravila pot njegovim današnjim mislim.

»Mana,« ji je nekoč omenil, »oženil bi se rad.«

Ona ga je začudeno pogledala.

»Kaj me gledaš? Mislim zares.«

»Le kako? Saj vendar nič nimava. Oče nama ne bodo mogli ničesar dati, doma smo vsi prenatensem. Kam pa bova šla?«

Mani je bila sicer njegova misel všeč in sama je že dostikrat premišljala o tem. Toda ko je prišla do misli o domu, se ji je vse zmedlo in ni vedela, ne kam ne kod.

»Bova že kako,« je bil Tomaž bolj moški. »V najem si bova vzela hišo in nekaj rjuh polja pa bova živela.«

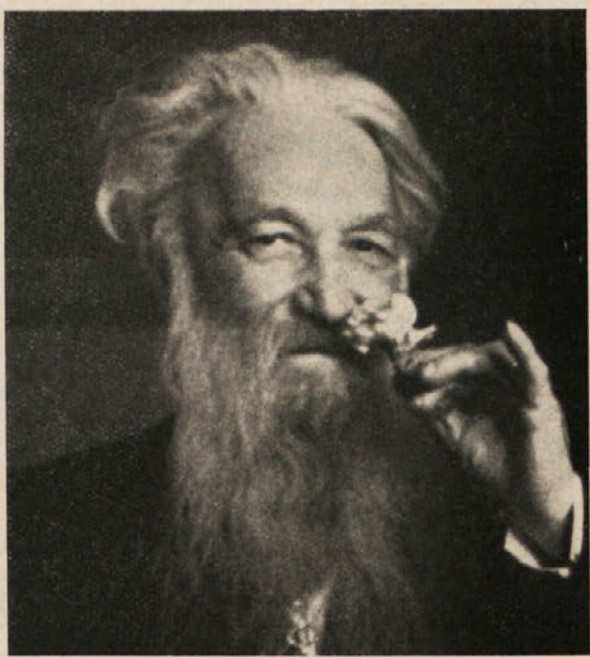
Ona je obmolnila in lepo ji je bilo pri srcu.

Očetu Lipniku nista omenila ničesar. Tomaž pa je medtem iskal, kje bi dobil v najem hišo in nekaj polja. Ob mislih, da bo opravljal spet kmečka dela, in to zase, za svoj brod, je postal razigran kakor bacek, ki gre na prvo pomladno pašo. Dom, žena, njive, ognjišče — sanje, njihova pot do uresničenja pa je dolga...

Iskal je, pa ni našel. Povsod, kjer je pobaral, so mu odmajali z glavami, rekli, da ne morejo dati, ker imajo take in take načrte, ter mu dali še nasvet, kje naj vpraša. Tam, da bo gotovo dobil. Končno pa se je ujezil. Zbral je svoje prihranke in kupil nekaj podplatov zemlje v Brinovi gori, kjer je bil včasih vinograd. In sredi starine se je dvigalo še nekaj starih zidov zapuščene zidanice. Sijajno! Samo strehe bo še treba in hiša bo pripravljena. Kupil je skupjeke, pokrnil sam, zbil nekaj pohištva ter si napravil še najnujnejše kmečko orodje. Tako, dom je gotov, si je mislil in zadovoljno opazoval hišo in polje. Potlej se je spravil, da bi izoral in posejal starino. To ga je stalo še največ truda, ker je bila zemlja zelo zapuščena. A šlo je vendar.

Na spomlad, ko jo je odkurila zima, sta se vzela. Za prvo silo sta si nakupila nekaj živeža, kjer bo njuna zemlja rodila šele na poletje. Do tedaj bosta pa že shajala.

In dom je bil prav ličen. Ležal je v rahlo naslonjenem bregu, kamor se je ves božji dan upiralo sonce. Hišica, nekdanja zidanica, se je kar belila v svetlobi, in njena okenska so mežikala mimoidočim ljudem v pozdrav. No, zemlje res ni bilo dosti, toda za dva bo že

Mojster Rihard Jakopič

ki je tako skrbno, pridno ter z ljubeznijo
negoval cvetko slovenske slikarske umet-
nosti, je umrl 22. aprila

Foto Hafner Janko

rodila. Saj poleg tega še tako računata, da bosta hodila v tabrhe k premožnejšim, kjer jima bodo namesto plačila v denarju odrinili raje nekaj moke, koruze, krompirja ali fižola. Če si bosta pa kaj prihranila, bosta pa še prikupila, saj jima je Tekavec obljubil, da bo še prodal.

Tomaž in Mana sta zaživela.

III.

Dà, in v tem dežju je videl Tomaž blagoslov svojega dela, potrdilo, da je storil prav.

Dežja pa ni bilo konca...

»Moj Bog, zemljo nama bo odneslo!« je vzdihnil Tomaž, ko je že štirinajst dni neprenehoma lilo.

Mana pa je pristavila:

»Vse bo zgnilo v tej moči.«

Mož jo je žalostno pogledal in njegov pogled je iskal v njenih očeh tolažbe.

Zena je pristopila bliže k možu, ki je stal med vrati in vedno buljil v dež, ki je bil ubogo zemljo.

»Nikar ne bodi žalosten. Bo že kako! Lačna ne bova, saj imava oba krepke roke.«

Tomaž jo je pobožal po licih.

»Ti, ženka, draga ženka! Te besede so vredne več kot ves najin pridelek. Da, bo že kako! Mora biti.«

Dež je še vedno neusmiljeno lil, voda je šumela mimo njunega doma v dolino, odnašala s seboj prst, grabila njivo, napravljala rebri in nikjer ni bilo več sledu o kaki vsaditvi. Skozi zadnjo steno je voda že pronicala v hišo, polzela po zidu in kapljala na tla.

»Saj naju bo še odneslo,« je rekel Tomaž in odhite! za hišo, da bi kako preprečil dotok.

Oba sta postala molčeča, zaskrbljena, samo tu in tam je kateri kaj rekel pa spet obmolknil.

Z vrha Brinove gore je pričela voda valiti debelo kamenje, ki ga je puščala v kotanjah po njivah in vinogradih. S svojim močnim zaletom je podiralo vse, kar mu je prišlo na pot.

»Ne samo, da ne bo pridelka, tudi zemlja bo vsa steptana, zbrzdana in uničena. Koliko bo spet dela!« je sam pri sebi mislil Tomaž, pred ženo pa se je kazal z vedrim obrazom, ker ni hotel, da bi jo še bolj razžalostil. »Moj Bog, moj Bog!«

Da mu le njegove škarpe na koncu njive ne podere in odnese! Če mu to uniči, potem gre njuna njiva k vrugu, in lahko začneta vse znova. — Tomaž je kar trepetal, se tresel po vsem telesu, in žena je bila prepričana, da je bolan.

»Lezi, Tomaž, bolan si. Bo že nehalo, kadar bo.«

»Ne, ne, nič mi ni! Nikar si ne delaj nobenih skrbi!«

Stopil je na dež in stegnil vrat, da bi bolje videl škarpo na koncu njive. Hvala Bogu, še stoji, še se upira! Tomaž se je kar oddahnil.

Dežja pa ni hotelo biti konca! A da bi vsaj za kako uro pojenjal, vsaj za kratek dih, toda ne, ne... Dežuje kar naprej, dežuje, lije, bije, da odnaša voda vse od prsti do krompirja. Saj vendar ni sodni dan!

»Ti,« je rekel Tomaž ženi, »pogledati moram, kaj je s škarpo. Če nama jo odnese, bo hudič.«

Ona je prikimala, mu ogrnila suknjič ter poiskala kapo.

Prav v zadnjem hipu je prišel. Škarpa je bila že načeta, ponekod je udirala voda, ki je odplavila nekaj kamenja. To mora Tomaž na vsak način popraviti. Zato je preizkusil še drugo kamenje, kako drži. Če se je že lotil dela, naj ga opravi temeljito. Preizkusil je vsako skalo, jo še bolj zaril v zemljo in zabil zasilne količke. In pri svojem delu ni prav nič čutil, kako ga bije v obraz dež od strani, kako ga moči po hrbtu in mu curlja v raztrgane čevlje. Dà, dobro bi bilo, če bi bila tudi Mana poleg, toda nje ne more nadlegovati, ker je pre-slabotnega zdravja in bi se takoj prehladila. Čemu bi bil torej ves trud? Saj se peha samo zanjo, za svoj dom...

V sredini je škarpa najbolj trpela. Voda bo vsak čas udrla skozi. Saj jo je pred kamenjem že za celo lužo. Tomaž, podvizing se, če nočeš, da ti vsega skupaj ne odnese! Pljuni v roke! Čas je dragocen! Bilo mu je vroče in čutil je, kako mu poleg dežja curlja po obrazu tudi pot... Tomaž, Tomaž!

Toda kaj naj stori, kako naj najbolje in najhitreje popravi? Ta dež! Da bi vsaj malo pojenjal. Pa nič! Lije kot ob vesoljnem potopu. O, prekleto! — Nič! Še pomislil ni. Prijel je za največji kamen ter ga hotel vzdigniti. Vražje je težak! Moral se uporabiti vse svoje moči. Šlo je. Hvala Bogu! Kamen se je premaknil. Sedaj se bo odtekla voda in potem bo delo lažje napredovalo. Toda Tomaž ni računal na moč nabrane vode. Ko je za polovico pedi odmaknil kamen, mu je butnila voda nasproti, prevalila skalo, ki je udarila Tomaža tako močno ob prsi, da mu je na spolzkih tleh spodrsnilo. Padel je po tleh, ga zaneslo nekaj metrov niže, potem pa ga je udaril v glavo kamen, ki se je strkljal za njim...

Dež je neusmiljeno lil, bil in pral Tomaževo rano...

*

Zavedel se je šele tretji dan.

Prve njegove besede so bile:

»Kaj je s škarpo?«

»Nič. Še vedno stoji; le nekaj prsti je splavilo,« mu je žena nežno odgovarjala in mu devala obkladke na vročo glavo.

Tomaž se je premaknil in pogled mu je šel proti vratom. Zunaj je sijalo prijetno pomladno sonce.

»Sonce!« je dihnul, stisnil ženino dlan in bilo mu je neizrečeno toplo.

Slomškova Blaže in Nežica pripovedujeta ob svoji stoletnici

Prašna cesta se vije gori iz Ormoža proti Sv. Tomažu. Na desno in levo leže gozdovi in polja. Vročina puhti iz razpokane zemlje. Sopara pritiska, ozračje je tesnobno in težko. Kakor da se pripravlja na poletno nevihto. Še ptice ni videti nobene na nebu. Nebo je čisto in modro, le tam nad hribi, nekje nad Koračko grabo se gromadijo temni oblaki in tu in tam se zasliši zamolklo grmenje pripravljajoče se nevihte.

Po cesti, posuti s kamenjem, nerodno odskakuje županov koleselj. Hlapec priganja leno živinč, ki se z otepjanjem repa brani nadležnih obadov in muh. Priganja in priganja, a žival se le malo zmeni zanj. Malo pospeši korak, pa je spet v stari, leno se premikajoči hoji. Učitelj Ivan se s strahom ozira v preteče oblake, katerim se vedno bolj in bolj bližata. Boji se za svojo revno imovino, ki je naložena na vozu, da je ne bi zmočila ploha. Vlak je prispel z enourno zamudo in mu tako prekrizal pot brezskrbnega potovanja. Ga bo li kdo čakal? — Ves srečen je bil, ko je za postajališčem opazil župana, ki ga je pospremil do voza in ga s hlapcem poslal naprej proti domu, sam pa še ostal po opravkih. Bal se je za svoje premoženje, ljubljene mu gosli, revno posteljo in omaro, kovčeg s perilom in za tri zaboje knjig, očetova dota, kar mu je pač mogel zapustiti kot reven učitelj.

Val nevihte se je že nekoliko unesel, le pohleven dež je še narahlo rosil na zemljo, ki je vlago vpijala kot žejen potnik kapljico rose v puščavi. Učitelj Ivan sedi v podstrešni izbici županove hiše, ki so mu jo odkazali, dokler si ne najde kaj primernejšega. Pospravil si je svoje reči in sedaj sedi za mizo pri svetlobi petrolejke in preiščuje. Seznanil se je s šolskim upraviteljem, župnikom, kaplanom in s šolskimi tovariši in tovarišicami. Sedaj na večer se je zaklenil v svojo sobo in preiščuje. Prvo službo je nastopil, jutri bo prvič stopil med mladino naroda, čigar sin je sam, da ji poda učenost, ki bo njemu v čast, otrokom in narodu pa v korist in rast. Utrujen je od poti, a vendar še ne misli na spanec. Zapustiti mora pot teorije, postaviti se mora pred dejstvo. Jutri se začne zanj novo življenje. A kaka vodila ga naj vodijo, kdo mu naj bo vzor?

Na steni pred seboj opazi zaprašeno in umazano sliko škofa Slomška. Zastrmi in zamisli se vanjo. Ali mu ni oče dejal, ko se je poslovil od njega, naj mu bo Slomšek vzornik pri delu, ali mu ni dejal, naj prebrska zaboje, ker bo v njih našel vso modrost?

Takoj se spravi na delo in v pol ure so vsi trije zaboji prazni. Same učne knjige, revije in zvezki! V zadnjem je na dnu opazil že od miši precej objedeno knjigo, ki je pritegnila vso njegovo pozornost nase. Vzel jo je iz zaboja in odprl. S prve strani se mu je posmehal naslov: »Blaže in Nežica v nedeljski šoli.« Spomnil se je naukov profesorja slovenščine, zamislil se je v knjigo in jo prelistaval. Morda bi odkril v njej kaj koristnega? Kar na slepo je odprl in na eni strani čital: »Učitelju čez vse potrebno je znati...«

Ura je polnoč, a Ivan še bedi! V temi leži na postelji in zre skozi okno v jasno nebo, s katerega je lahen vetrič prepodil vse oblake. Žabe regljajo v sosedovi mlaki, črički in murnčki prepevajo svojo pesem stvarniku v čast. Ivan pa zre v svetlo luno in preiščuje, kar je prebral pred dvema urama. Vse mu je še živo pred očmi in mora pritrlditi vsemu, kar je bral, — a prebral je vso knjigo »Blaže in Nežica«.

Jutri bo napravil nov korak v življenju, a kak naj bo? Bral je, učil se je in spoznal, da je edina prava pot, ako stopa po stopinjah velikega rodoljuba, vzgojitelja, duhovnika, pedagoga, učitelja in ljubitelja otrok A. M. Slomška. Sto let je preteklo, odkar sta šla »Blaže in Nežica« med mlado in staro, odkar sta šla med slovensko ljudstvo, a vse je še tako živo, tako življenjsko in prepričevalno, kot da bi bilo zapisano danes! Ne samo, da zna učitelj to in

to, ampak mora umeti vse svoje znanje učencem tako podati, da ga bodo razumeli in se vsega radi in z veseljem učili. Stopiti mora izza šolske mize med učence, zaživeti mora z njimi in se z njimi strniti v eno, da bodo vsi skupaj »ena čreda in en pastir«. Učitelj in učenci morajo postati eno. Ljubiti se morajo med seboj, zaupati drug drugemu! Učitelj naj bo svojim učencem zvest prijatelj in svetovalec. Spoznati mora njihovo dušo in srce, postati mora kakor oni, kajti ogenj in voda ne gresta skupaj. Naučiti mora svoje malčke ljubiti Boga, mu pravilno služiti in se vaditi v vseh krepostih, ki morajo biti lastne vsaki dobri mladini. Ljubiti morajo mater, očeta, brate, sestre, predstojnike in vsakega bližnjega, pa naj bo dober ali hudoben do njega. Ljubiti mora svojo materino govorico in se je ne sramovati, braniti jo mora in gledati na to, da jo vsekdar in pravilno rabi. Ljubiti mora svoje ljudstvo. Šola naj bo učitelju in učencu drugi dom, a knjiga naj mu bo zvesta spremljevalka v življenju. Vse šolstvo mora biti zgrajeno na življenjski podlagi, mladina naj se uči za življenje, ne pa za red! Seznaniti mora učenca z vsemi prepotrebniimi panogami, ki mu bodo koristile v vsakdanjem življenju, da to, kar bo vedel, ne bo koristilo samo njemu samemu, ampak da bo koristilo družbi in narodu. Iz »Blažeta in Nežice« je Ivan spoznal, kakšna naj bo šola, kaj naj bo vzor učitelju, kako naj poučuje. Učitelj mora živeti z narodom za narod. Spoznati mora kmeta in otroke, spoznati mora narod in živeti zanj ter njegovo živo besedo. Uravnati mora učenčevo življenje tako, da bo učenec, ko bo zapustil šolo, tako poučen, da bo srečen skozi vso življenjsko dobo, kar se tiče verskega in narodnostnega življenja. Učitelj ne sme otroku rahljati temeljev, ki jih nosi v svojem srcu in duši, ampak mora na njih graditi močno stavbo, odporno proti slabim vplivom današnjega življenja, odvracati mora otroka od zla in hudobije današnje človeške družbe.

Lahna dremavica je obšla učitelja Ivana. Vaški godeci v mlaki in murni ter črički in svetle zvezde na nebu so ga uspavali. Zasanjal je za hip. Ali ne stoji pred njim sam učitelj Slomšek v vsej svoji preprostosti in skromnosti? Ali mu ne govori z ljubeznivim glasom? S tovariši soščolci sedi v razredu po opravljeni maturi in Slomšek, predsednik izpraševalne komisije, jim govori poslovljni in vzpodbudni govor. Njegov glas odmeva po razredu, oči vseh so uprte vanj. Govori jim o »Blažetu in Nežici«, govori jim o sodobni šoli in nje načelih. Z dvignjenim prstom jih opozarja na najvažnejše stvari, katerih naj ne pozabijo. Roti jih, naj ne pozabijo Boga in njegove dobrote in zahteve, na mater in njeno govorico, na narod in njega velike sinove, od katerih naj si jemljejo vzornike in cilje. Prosi jih, da naj ne zabijo njegovih besed, naj ne pozabijo, da naj bo šola drugi dom zaupanih malčkov, da naj bo šola vzgojiteljica in mati slovenskega ljudstva!

Slavček žvrgoli v grmu, zora se prebuja. Zemlja je osvežena od včerajšnjega dežja, rosne kapljice se lesketajo na leskovih vejah, cerkovnik zvoní jutranjico.

Vas Sv. Tomaž se prebuja iz nočnega spanja. Psi se oglašajo pri hišah, prvi pridni kmetje in delavci so že na polju. Tudi Ivan je že pokonci. Umil se je in z jutranjo telovadbo pretegnil zaspane kosti. Čilega se počuti in brezskrbnega, saj se čuti dovolj močnega in sposobnega, da nastopi novo pot, na katero se je s toliko ljubeznijo pripravljaval dolgih pet let.

Stopil je na vrt in se vrnil čez dobrih deset minut z rdečim nageljnom, roženkrautom in rožmarinom. Zazrl se je v dobrotljive oči na Slomškovi sliki. V njih je našel vzpodbudo in razumevanje in šel je vesel in poln življenja na delo. Obrisal je s krpo Slomškovo sliko. Iz skatlice na polici je vzel trak ter z njim povezal nagelj, roženkraut in rožmarin, nato pa vse skupaj ljubeče zataknil za Slomškovo sliko. Pod sliko pa si je napisal tri besede, ki ga bodo spremljale skozi vse življenje: »Bog, mati, domovina!«

INDIJA KOROMANDIJA *zares*

Bekonscot je ime, nam in večini ljudi na tem božjem svetu tako nepoznano, kakor so imena deset in deset tisočev krajev. Zato ne velja razlagati, kje je in kaj je z njim. Zanimiv je ta kraj zgolj zaradi tega, ker je blizu prava in resnična Indija Koromandija; taka, o kakršni smo sanjarili, ko smo bili otroci.

Ta Indija Koromandija je mesto, ali bolje: majhen svet, ustvarjen v podobi igrače. Obsega kaka dva oralna prostora, toda vse na njem je tako popolno, da predstavlja nedosegljivo dovršen posnetek velikega sveta in vseh njegovih čudes, kakor v taki obilici in popolnosti niso v igračah dostopna nobenemu otroku na svetu.

V tem liliputanskem svetu dobite vse: hiše, pol zidane, pol

lesene, s slamo in z opeko krite; tri skrbno sezidane in okrašene cerkve, poštni urad, železniško omrežje, po katerem se promet razvija točno po voznem redu in do minute natančno, pa naj bo to »osebni« ali tovorni. Vlaki vozijo križem kračem in naglo, kar ni čuda, saj jih žene elektrika, ki skrbi tudi za dviganje in spuščanje zapornic in poslovanje signalov. Na glavni cesti so najrazličnejše trgovine z vsem mogočim blagom. To pravično mesto ima najsodobnejše letališče, ki je v obratu tudi ponoči in je razsvetljeno, da je kaj. Na njem dobite letala vseh vrst in vseh velikosti. Kjer je potrebno, stoje razkošni hoteli. Indija Koromandija ima tudi svoje morje z najmodernejšim pristaniščem, kjer parnike nakladajo in razkladajo

z električnimi dvigali. »Prekomorniki« odhajajo in prihajajo sem vsak trenutek. Vseposod so tudi »ljudje«, katerih velikost je v natančnem sorazmerju s hišami in drugimi predmeti. Drža teh ljudi točno odgovarja delu, ki ga opravljajo.

Med stavbami in progami in lukami so travniki, ki jih kose s — škarkjami. Na njih tabore izletniki, ki so pravkar stopili iz avtomobilov in z voz. Po vrtovih je polno pisane, pravega cvetja in »drevja«, ki je izbrano tako, da je v pravem razmerju s poslopji in »ljudmi« v tem liliputu. Kjer je mesto primerno, so postavljene prijazne gostilnice in zabavišča. Za skok bolhe od njih je kino, ne daleč od njega spomenik padlim vojakom — skratka vse kakor v resnici, kakor v velikem svetu, ki pa še zdaleč ni tako prijazen in očarljiv kakor v podobi igrače.

Ni čuda, da romajo sem tisoči in tisoči otrok, ki se z majhno kstopnino lahko ves dan vesele v tej pravljici igračkasti pokrajini. Pa ne samo otroci. Nič manjše in najbrž tudi nič manj navdušeno ni število odraslih, ki so veliki, resnični svet okusili do zadnje kaplje, pa se zato morja tem rajši zatekajo v to Indijo Koromandijo.

»Morja«, mostovi, parniki. Deklica na mostu se lahko ima za kraljico iz pravljice, seveda precej sodobne, kakor priča parnik pod njo. Spredaj vidimo idiličen travnik, ob njem cesto, po kateri vlečejo konjčki voz drv.

Levo od zgoraj navzdol:
Promet z vozili vseh vrst je v igračastem mestu kaj živahen. Le mali človek, ki ga ureja, je v njem neznansko velik, toda ob njem dobimo šele pravo sliko o tej Indiji Koromandiji. Železniška postaja komaj zmaguje promet z najmodernejšimi električnimi vlaki. Vprašanje prehodov čez železnico — ki je pred leti tako razvnelo Ljubljano — so tu rešili z nadvozi. Drevje in cvetje krasi okolico mestnega kina ter daje kraju čisto letoviški videz. Na terasi kina je restavracija. Navzlic modernosti ima Indija Koromandija tudi idilične kote in starinske mlinske na vodo ali na veter, skrite med gozdovi in skalovjem, kamor zahajajo izletniki.

Desno zgoraj:
Kopalnice, prostor za sončenje s kopalci, čolni — vse kakor zares.

Desno spodaj:
Mlin na veter, kamor nosijo težke vreče žita; ob cesti pa se pase čreda ovac.

Stolnica je zidana v starinskem slogu, ima pa zato moderne električne orgle, petje pa prenašajo z gramofonskih plošč. Pet in štirideset takih cerkva druga vrh druge bi morda doseglo višino ljubljanske stolnice.

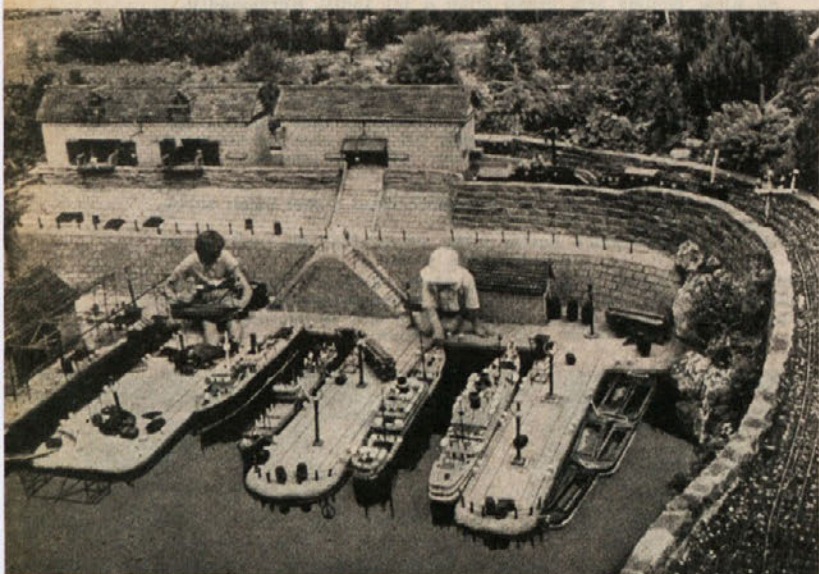

Letališče z najmodernejšimi napravami in letali.

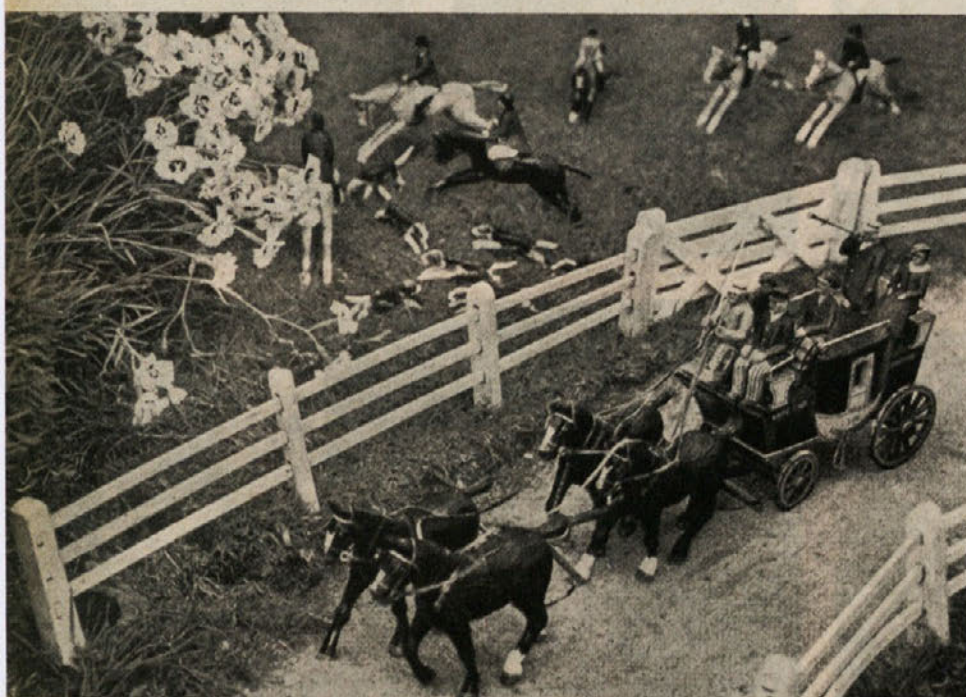
»Dobri stari časi« in starinske gostilne, tudi te vidimo.

Pristanišče z »ogromnimi« parniki, ki čakajo na odhod.

Velik hotel, ki je pa že zastarel, vprav prenavljajo.

Tudi za romantiko je poskrbljeno: lov na lisice; poleg njega teče po cesti starinska štiritvprežna poštna kočija.

Košnja po travnikih je »na viškus«, kakor bi dejali ilsti.

Ziv človeški »velikan« med dvema pomorskima.

Večer gospoda Antona

Zmeraj gosteje se je v sobo natakala večer. Ves tih in sanjav je počasi legal med stene. Župnik Anton je stal sredi sobe in upiral oči v sveto pismo, ki ga je držal v rokah.

»Vse človeštvo je kakor trava in vsa njegova slava je kakor cvetlica v travi. Trava se posuši in cvetlica uvene, beseda Gospodova pa ostane vekomaj...«

Komaj je še razločil črke pred seboj. Dvignil je pogled in se za hip ozrl skozi okno. Preko Brezovskih hribov so vztrepetavali poslednji plameni ugašajoče zarje.

»Tako počasi ugašamo tudi mi in se bližamo večnosti,« si je priznal v dnu duše. »Vsi se bližamo večnosti, pota vseh duš vodijo tja, kjer jih čaka večni Sodnik. In vsak bo prejel plačilo po svojih delih.«

Danes je človek in jutri ga ni več.

Je kakor trava... kakor cvetlica v travi...

Smrt pride s koso in pokosi. Ta utone, oni pade z višine; ta pogine v ognju, drugi v boju; zdaj so tega umorili, potem onega zaklali.

Danes je človek in jutri ga ni več.

Duše vseh pa gredo v večnost — tja, kjer bo pred večnim Sodnikom vsak prejel plačilo po svojih delih.

Vsak... vsak...

Tudi razbojnik Martin, ta strašni človek, ki se klati po gozdovih ljudem v grozo in trepet. Tudi on bo prejel plačilo po svojih hudobnih delih.

In žena trgovca Brganta, ki je včeraj prijovala in vsa obupana pripovedovala o možu, ki leta za drugimi ženskami, jo zmerja in preklinja in zdaj se je še pijači vdal. Tako presunljivo ga je prosila, naj jo reši tega pekla, ne more zdržati več. Le stežka se mu je posrečilo, da jo je potolažil. Bog ve, za koliko časa.

In ubogi Andrejka, ki mu je strela požgala kozolec, razbojnik Martin pa mu odpeljal vola iz hleva. Zalosten mu je prišel tožit in razodevat nesreče, ki se zgrinjajo nadenj. »Bog je dal. Bog je vzel; hvaljeno bodi na veke njegovo ime,« je sklenil pripovedovanje. Kako dober mož, ta Andrejka. Pravijo, da še noben berač ni odšel praznih rok od njegove hiše. Kako lahko mu bo takrat pred večnim Sodnikom.

Pa toliko drugih še.

Streškova Urška, Tona, Grandetova Pepea...

In Finčev Jože, nesrečni fant, ki mu je lansko leto mlatilnica odtrgala roko od zapestja; pa Langov France, Hribarjev Nac...

In tudi on sam, župnik Anton, ki je premalo goreč in skrben za zveličanje njemu v varstvo izročeni duši, ki se premalo žrtvuje in trga od zemlje grešno srce ter ga potaplja v sveto bodočnost nebes. Ah, kaj bo takrat z njim pred večnim Sodnikom, ko bo za vsa svoja dela odgovor dajal...

Skozi večerno tišino se je nenadno začulo naglo, trdo udarjanje korakov. Po veži so zagrmeli težki koraki, hip nato je divja roka zgrabila kljuko pri vratih in moška postava je planila v sobo.

»Obhajaj, brž... brž... Andrejkovo mamo...«

Ves zasopel in prepoten je komaj iz prsi trgal besede mežnar od podružnice svetega Jurija.

»Se mudi...« je prosil in grabil župnika Antona za rokav ter ga vlekel ven. Komaj toliko ga je izpustil, da je gospod Anton stopil po burzo v omaro, toda omare zakleniti ni več utegnil. Tudi vrata je v naglici zaloputnil ostro za seboj in kar brž odhitel proti cerkvi. V kuhinjo ni utegnil stopiti, da bi sestri povedal, kam gre. Kako, ljubi Bog, saj se je tako mudilo. Mežnarju od podružnice svetega Jurija ni bil noben korak prenegel.

»Pljučnica... ne bo dočkala jutra... zdravnik je rekel, naj bi šli po vas... za vsak primer... kajpak, ko ne more nič pomagati... Jezus, Jezus, pa tako dobra je bila... ubogi otroci...« je stopal in pripovedoval mežnar in si hkrati solze in znoj brisal z obraza.

Župnik Anton je vzel iz tabernaklja belo presveto hostijo in jo varno spravil v burzo. Zacingljaj je zvonček, mežnar je v imenu božjem vzel svetilko in polna spoštovanja sta stopila na pot.

»Zdrava Marija... ki si ga Devica od svetega Duha spočela,« je kakor pesem plavala skozi večer vdana molitev.

»Sveta Marija... prosi za nas grešnike,« je v sunkih odpeval glas. Iz vež so prihajali ljudje in stopali pred hiše, da bi prejeli božji blagoslov. »Vsakega čaka smrt,« so težko vzdihali. »Bog nam bodi takrat milostljiv!«

Stopila sta na glavno cesto.

Tedaj je župnik Anton zavzet dvignil glavo. Jezno vpitje in ropot je začul. Zadržal je sapo in korak. Srce mu je močneje udarilo. »Pa ne da bi trgovec Brgant...« Ni še dokončal misli, ko je pred lepo hišo zagledal objokano trgovčevno ženo, ki je ujkala otroka v naročju. Dvignil je Najsvetejše in ji od daleč podelil blagoslov. Toda ona se ni zmenila. Naglo se je obrnila in se skrla za hišo.

»Tako! Zdaj ji niti za Boga ni več mar. Nesrečna duša, kaj bo z njo pred večnim Sodnikom?« Pogreznjen v težko misel je naglo stopil na stransko pot, po kateri je že hitel mežnar od podružnice svetega Jurija. Molitev mu je zamirala v grlu.

Prešla sta zadnje hiše. Tišina in skoraj že noč ju je objela. Na čistem modrem nebu so se vžigale prve zvezde. V samoti sta hitela in molila, za dober streljaj od zadnje hiše sta prekoračila železnico in se nato povzpela v hrib.

Mežnar se je gnal, kot bi mu gorela tla pod nogami, župnik ga je komaj dohajal. Iz zemlje se je dvigal osvežujoči hlad.

Kmalu ju je objel gozd.

Župnik Anton se je s strahom ozrl med temna drevesa. V prsih ga je stisnilo. Kaj, če nenadno stopi predenj razbojnik Martin? S stisnjenimi zobmi, z ognjem jeze in sovraštva v očeh? Globoko je vzdihnil, stisnil krepkeje Najsvetejše k sebi in se z muko poganjal v klanec. Kje neki se potika zdaj? Koliko joka in bolečin bo nocoj ljudem spet prizadejal? V gluho tišino je odmevalo rezko škrtanje čevljev na nerodni razdrapani poti.

Skozi drevje se je v hribovskem svetu zasvetlikala luč. Bog bodi zahvaljen! Srečno bosta duši donesla tolažbo.

Župnik Anton je začutil v prsih prijetno olajšanje.

»Mir bodi tej hiši!« je pozdravil bolnico, ki je v hudi vročici ležala na postelji. Kar ustrašil se je od vročine želtečega obraza.

Nastalo je nekaj trenutkov resnobe in molka. Duša je govorila z dušo, luč je dobrotno polnila hišo in v sencih bledela na stenah. In ni še preteklo četrte ure, ko je župnik Anton nazadnje povzdignil roko in vse navzoče domače blagoslovil. Veselje in srečo je občutil, ko je videl, kako je žarek blaženosti vsem zažarel na obrazu.

Ko je odhajal, mu je z lučjo spet razsvetljeval pot mežnar od te gorske podružnice. Zdaj ni več občutil strahu ne tesnobe. Lahka mu je bila noga in hodil je, kakor da so mu zrasle peruti. Bil je srečen, ker je rešil dušo in razveselil srce.

Prehodila sta gozd.

Tedaj je mežnar od podružnice svetega Jurija izročil svetilko župniku, sam našgal posušeno trsko od črnega gabra in se poslovil. Župnik Anton je za trenutek počakal in gledal, kako se je mežnikava luč premikala med drevjem navkreber.

»Bog s teboj in vsemi ovčicami, ki so mi v varstvo in skrb izročene,« je polglasno spregovoril v temo in se okrenil. V rokah se mu je zamajal mehki blesk luči in mu medlo razsvetljeval pot, ki se je vila izpod gozda proti železnici.

»Da bi Bog dal še mnogo takih slovenskih žena,« je pomislil na Andrejkovo mamo, ki jo je pravkar previdel. »Kako vdano prenaša vse bolečine. Njen obraz ves gubast in zdelan. Solze silijo iz kotov oči v lase, ki so kuštravi počivali na beli blazini. Ubogi otroci! Sedem jih je. Najmlajši ima dve leti. Marček mu je ime. Tako ljubeč fantek je, zlatorjave lase ima in prav nič se ga ni bal. In mož! Ves iz sebe je bil. Debele solze so se mu vsipale po licih in ves je drhtel.«

Iz daljave je zateglo zapiskala lokomotiva.

»Zares ubogi otroci, kaj naj počno brez matere, če jo jim bolezen ugrabi? Kdo jih bo varoval, kdo kuhal in pral, kdo prve molitve in križa učil?« Žalostno je zavzdihnil pod težo misli in stopil čez železniški tir.

Tedaj je prav blizu tirnice zaslišal nekaj kakor otroški jok. Prav na rahlo je zajokalo in utihnilo.

Župnik Anton se je zdrznil in obstal. Kaj je? Pridržal je dih in poslušal. Ostro je vrtal s pogledom v temo in iskal. Res je zapazil senco, negibno senco človeka.

Skozi temo je znova pisknila lokomotiva.

Dvignil je svetilko in se približal senci. V glavi mu je trdo zaključevalo, kri se mu je hitreje zatočila po žilah. Ni vedel, ali bi stopil naprej, ali bi se umaknil. Postava je bila bolj podobna duhu kakor človeku. V prsih je razločno čutil hitro udarjanje srca. Z nepremičnim pogledom je molče obstal in počakal. Senca pred njim se ni zganila. Gospodu Antonu je začel bledeti obraz.

»Dober večer, kdor koli je že,« se je sledujoč opogumil in pozdravil. Premaknil se je in posvetil bliže. Silno ga je presenetilo, ko je spoznal, da je ženska postava in da otroka stiska v naročje. »Posvetim vam, če ste pot zgrešili,« je znova spregovoril in se okrenil, da bi se vrnil na pot.

»Pustite me!« je leden glas nenadno zarezal v temo.

Župnik Anton se je močno začudil, ko je zaslišal znan glas. Zdelo se mu je, da je bil glas žene trgovca Brganta. Vse v njem je za hip onemelo.

Ženska postava se je zganila in naredila nekaj korakov naprej. V temi je trudno obstala.

Kaj hoče tu, zdaj ob tej pozni nočni uri? Od kod njen tako jezni odgovor? Gospod Anton je za trenutek pomislil in uprl pogled v čudno postavo v temi. Ni se dal odgnati na prvo besedo. Pomagal bi rad, če bi kako mogel.

»Nočete z menoj?« je spet poskusil z mehkim glasom. »Svetilko vam dam, tukajle je... nate, kar vzemite jo!« Dvignil je roko in ji ponudil svetilko. Tako rad bi ji pomagal. Ni mislil nase, njegov spremenjeni obraz, ki ga je oblila drobna luč iz svetilke, je razodeval dobroto in ljubezen.

»Pustite me, sem rekla!« je ženska jezno siknila proti njemu. Njen glas je bil sovražen, uporen, pretresujoč. Divje se je pognala naprej proti železniškemu tiru. Otroci v naročju se je prebudili in zajokali na glas.

Težko udarjanje lokomotivnih koles je prihajalo zmeraj bliže. Kakor da drvi skozi noč moreča pošast, ki ruši in tare vse pod seboj in prinaša ljudem grozo in smrt, se je zazdelo gospodu Antonu. Zaprl je v strahu oči, da bi ne videl strašne pošasti, ki bo vsak čas pridvela mimo. Po vseh udih ga je ledeno spreletelo. Le še nekaj trenutkov in bo omahnil on in se bo zgrudila ona, ki stoji tam in čaka...

Ves se je stresel in v smrtni grozi razprl oči. Krčvito je stisnil levico, v kateri mu je visela svetilka. Ne, ne! Umreti pod strašno težo koles... Moj Bog! Ta strašni zadnji greh, ki bo njeno dušo pahnili v večno pogubo... za zmeraj... moj Bog, za zmeraj... In kakor da bi šlo za njegovo lastno življenje in dušo, se je tedaj gospod Anton z vso silo svojih moči pognal za njo, jo divje zgrabil in jo sunkoma potegnil nazaj. Skoraj brez sape je proseče zajekal:

»Nikar! Pri križanem Jezusu, samo pod kolesa nikar!«

Luč iz svetilke je zdaj prav od blizu osvetlila ženski obraz. Gospod Anton je razločno videl pred seboj zbledeli obraz trgovčeve žene.

»Kaj vam vendar je, gospa?«

Ropot težkih koles se je z grozo privalil tik njiju.

Žena je kriknila, z roko si je tesno privila otroka k prsim, še poslednjikrat hlipnila za sapo, potem pa nagloma pahnila gospoda Antona v stran, da mu je svetilka zletela iz rok, in njeno telo se je naslednji hip zavihnilo...

Kot blisk je bil župnik Anton.

Človeško življenje uničeno, duša za vekomaj pogubljen. Tako ga je pretresla ta misel, da je pozabil na vse. Njegove jeklene roke so švignile, z vso divjo silo zgrabile in sunile telo nazaj.

Prav za las je manjkalo...

Stroj je votlo doneče zabobnel... Otroci v naročju je kriknil... Iz dimnika so se usuli oblaki isker...

Groza je zdrvela v noč.

Iz visoke teme so lahno padale drobne iskre in ugašale.

Dvoje duš se je počasi budilo iz smrtne groze.

Župnik Anton je sklenil drgetajoče roke in goreča molitev zahvale mu je sama privrela iz duše. Življenje je rešil, dušo otel strašnih grozot pekla.

Žena je stala negibna. Smrtna utrujenost ji je sevala z obraza. Na mrtvaško bledem licu je počivala solza. Bila je trudna, tako neskončno trudna, da bi omahnila, zaspala in spala vso večnost.

»Grega domov!« je župnik Anton spregovoril skozi tišino. Dvignil je s tal komaj še brlečo svetilko in ji posvetil.

Ne da bi se prav zavedala, mu je sledila.

Tako težko gospod Anton še ni hodil v življenju. Kakor da mora vsak korak s silo trgati s tal. Samo nekaj sekund, pa mu je izpilo toliko moči. Le s težavo je drsal po cesti proti trgovčevi hiši. Nazaj se ni oziral. Slišal je za seboj težko dihanje, ki je zdaj raslo, zdaj spet padalo. Bilo je hudo, stokrat hudo.

Pred trgovčevo hišo sta obstala.

»Tako, zdaj ste doma, gospa! Jutri se oglasi in se pogovorim z možem. Vse se bo lepo uredilo. Samo pogum, gospa!«

Toda komaj je besede dokončal, glej, je skozi stransko okno planil moški, noseč vrečo na hrbtu, in je kakor duh utonil v noč.

Oba hkrati sta vzdrtela in se za spoznanje stisnila k tlom. Kot da bi ju smrt zasledovala, ker ji je bil iztrgan tako lep plen.

Mir in tišina vsepovsod.

Hiše naokoli so bile prazne in tihe.

»Kdo je bil? Česa je iskal? Morda razbojnik Martin?« je vprašujoče šepnil gospod Anton in zagomazelo mu je po hrbtu, ko se je spomnil njegove grozljive podobe. Pomaknil se je bliže k vratom.

Ženska se je zamajala za njim.

»Kje imate ključ?« se je ozrl, ker so bila vrata zaklenjena.

»V vratih sem ga pustila,« je komaj dahnila v odgovor. V ušesih ji je še zmeraj udarjalo težko bobnenje koles.

Luč v svetilki je še poslednjikrat zaplapolala in ugasnila.

Gospod Anton je iskal z roko po ključavnici, pa ni ničesar dotipal. Znova je pritisnil na kljuko in sunil vrata. Nekaj je podrsnilo, škrtnilo in vrata so se odprla. Gospa je stopila naprej, zavrtela gumb in se stisnila k steni. Luč je veselo razsvetlila majhno vežo.

Župnik Anton je vstopil in na stečaj odprl vrata na desno. Iz veže je svetloba planila v sobo.

Kakor od strele zadet je tedaj obstal.

Gospa se je začudila njegovi grozi. Nagnila se je naprej in pogledala skozi vrata. Tudi njo je pretreslo skozi mozeg in kri.

Ob stolu na tleh je ležal trgovec s prebito lobanjo. Iz rane je polzela kri in se počasi strjevala na podu.

»Razbojnik Martin ga je, nihče drug... Ta strašni človek...« Župnik Anton je zajekal in se naslonil na podboj pri vratih. Naprej stopiti si ni upal. Zdelo se mu je, da vidi ob mrliču smrt, ki se mu nagajivo reži v obraz: »Si mi iztrgal ženo in otroka, sem si zato poiskala moža... hehe... si mislil, da si močnejši od mene... neumnež... večji, močnejši. Pa nisi... Tudi

(Nadaljevanje na str. 85.)

V starem, baročnem »Bidlmonu« si je slikar Jakac uredil lepo delavnico. V tem čudovitem okolju, polnem spominov in davne preteklosti, sva se srečala že večkrat. Opazoval sem slikarja pri delu in skoraj vedno bi se dalo najino srečanje upodobiti z nekoliko bistvenimi potezami: srednje velika delavnica, razsvetljena po luči, ki se odbija od slepe stene tesnega dvorišča. Slikar sedi, oblečen v črno delavno haljo, sklonjen nad delom. Bele, izrazite roke vtirajo s preciznimi gibi barvo v razjedeno ploščo. Zdaj pa zdaj si s hrbtom dlani popravlja goste lase, ki mu silijo spričo živahnih kretanj na čelo. Polni, zdravi ritem dela spremlja živo pripovedovanje, ki se iskreče prilagaja poteku dela, kakor da ob njem dobiva svojo duhovno pomoč in napetost. Jasno je, da je slikar mlad. Zdi se mi, da se v letih, odkar se pozna (in temu je že dolgo), ni skoraj nič izpremenil. Če k temu prištejem še opis interieura, to je množico listov in knjig, razporejenih po mizi in policah, grafično stiskalnico, ki stoji ob steni, značilni duh po tiskarski barvi in slike na stenah, potem da vse to skupaj podoba, ki gotovo ni nezanimiva. »Vrezale« pa naj bi jo oni, ki visi na steni nad stiskalnico: mladi Rembrandt van Rijn prešernega videza.

Naravno je, da v tako pristnem grafičnem okolju govoriva predvsem o grafiki. Slikar mi pripoveduje zanimive stvari o tej plemeniti umetnostni panogi, ki jo zunaj v svetu žal bolj cenijo in poznajo kakor pa pri nas. Nobena druga umetnostna roža ni v stanu s svojim vonjem tako potrkati na intimna človekova čustva kakor grafična umetnost. Seveda, ne raste na vsaki zemlji, temveč le na resnično kultivirani. Kadar se bodo v zbirke naših ljubiteljev umetnosti vselili tudi grafični listi, toda ne kot redki gostje, marveč kot iskani in nepogrešljivi prijatelji, takrat bomo šele lahko govorili o resničnem poznavanju in pravem odnosu do likovne umetnosti. Res je sicer, da črno-bela umetnost čutno ne nudi toliko užitkov kot dragocene oljnate podobe, pisane v barvah in v bogatih okvirih, zato pa more gledalcu duhovno odkriti pota v čudovite svetove človeškega čustvovanja. Ljubitelja grafike si zato pred-

stavljamo nekako kot človeka z visoko osebno kulturo, malce starejšega, sedečega v naslanjaču ob oknu. Tiha svetloba lije skozi zastore. V sobi, kjer so nakopičene umetnine in starine, je popolna tišina. Čuti je le drsenje prstov zbiralca ob papir. Z ljubeznijo in največjo pazljivostjo ogleduje tiske, uživa motni lesket tona ter se zbrano predaja čustvu, ki veje iz podob. Vsak list zase je usoda človekova. Tu čutiš navzočnost od dvomov in časa razbičanega Dürerja, ondi se srečaš z vprašujočim skeptičnim pogledom Rembrandta van Rijna. Zdi se ti, kakor da sedi ob oni strani mize, da bo vsak hip vstal, si večje ogledal ploščo, jo natrl z barvo in izginil nekam v ozadje svojega mračnega ateljeja, vsega zastavljenega s starinami in nedovršenimi slikami, ter bo ondi napravil nov, boljši odtis. Tako si sledijo list za listom, umetnostna osebnost veljavnega imena, neznani grafik, divji časi reformacije, ali skromno zatišje meščanskega bidermajerskega doma. Tak ljubitelj pač ve, kaj je umetnost, kaj je dobra grafika, tak človek pač ne potrebuje učenih razlag, kažipotov v svet umetnosti in ne vem česa še drugega. Tak ljubitelj se čuti v umetnostnem užitku prikrajšanega le — če ima njegov najboljši prijatelj v svoji zbirki en sam dober original več kakor on.

Narisal sem ti tip ljubitelja grafike, seveda nekoliko idealistično. Taki vsi ljubitelji umetnosti ne morejo biti. Vendar tip je tukaj, naši ljudje naj se mu samo poskušajo približati. Seveda se morajo razmere pri nas nekoliko spremeniti. Storit je treba še več za popularizacijo grafike. Ustanoviti bi bilo treba n. pr. grafični kabinet, kjer bi se dala umetnikom in občinstvu prilika za ustvarjanje in ogledovanje razstav. Potem bi se tudi izoblikovali gmojni pogoji za obstoj in razvoj grafične umetnosti. Kajti to je umetnost, ki zahteva veliko časa in denarja. Mi smo sedaj šele na začetku poti, ta pa, ki leži pred nami, je ozka in hrapava. Še nekaj bi rad omenil! Ker smo šele na tem, da grafično umetnost pokažemo našemu narodu, mislim, da moramo izredno paziti, da ji že spočetka ne vzamemo veljave. Da ostvarjamo kvaliteto le najboljše, to je splošno umet-

»V kavarni« (suha igla)

(Značilna podoba iz slikarjeve praške dobe. Polna izrazne moči, polna vprašanj mladega človeka, ki hoče prodreti skrivnostnim oblikam sveta in življenja do dna.)

niško pravilo in zahteva, v tem primeru pa mislim še posebej na lastnosti, ki so značilne za grafični svet umetnosti. Paziti moramo, da so grafični listi pravilno opremljeni, torej da nikjer ne prekoračimo tistih nepisanih zakonov, ki veljajo pri dobrih grafikih, odkar ta umetnost obstoji. Pri nas pa so pričeli nekateri ta

»Moj oče«
(radiranka)

stara pravila zanemarjati ter je nevarnost, da bodo na tak način spravili v slab glas vrsto umetnosti, še preden bo pognala svoje korenine globoko v naše kulturno občestvo.

S slikarjem listava po njegovem obsežnem grafičnem delu. Pred nama se odkriva lep čas bojov za »svetlobo in senco«. Tu so mladostni listi iz Prage. Slikar se potaplja

»Veno Pilon« (suha igla)

»Krajina« (radiranka)

v spomine, kakor se prično potapljati predmeti sobe v prvih sencah somraka. Zdi se, da sežejo tenje prav do samega srca umetnikovega. Njegove besede o rani mladosti, o pravcati lakoti za umetnostjo, njegove borbe za obstanek so prav kakor grafični listi — skoraj brez svetlih, očesu prijetnih barvnih tonov. Pomanjkanje, fronta in zopet pomanjkanje so prvi spremljevalci mladega slikarja. In vendar so prva leta v Pragi polna čudovitega zanosa, vere v človeka in umetnostne ideale. Ko padejo večerne sence na praško mesto, postane Praga skrivnostna, da, pošastna. Kakor čudovita melodija brni v vsem bistvu slikarjevem ta čustvena okolica. Pred veličastno podobo stare preteklosti, v vrtincu igre luči in senc, postane človek majhen, neznamen drobec vesoljnega stvarstva. Med prvinami svetlobe in teme se preriva drobna postava človekova z vsemi svojimi strastmi, željami in upanjem. Slikar vse to občuti v najvišji meri in kakor pesmi si zapisuje doživljanje na grafične liste. Toda kmalu prične umetnika zanimati tudi zunanje, čvrsta lupina matere narave.

Medtem se je v delavnici skoraj stemnilo. Slikar me je povabil v sosednjo sobo, ki bi jo lahko imenovali glavni atelje, napravil je luč in tu sva nadaljevala i s študijem grafike i z razgovorom. Poleg naju nama je delalo družbo nekaj končanih in nedokončanih portretov, nekaj vitrin, iz katerih si nas je ogledoval indijanski totem, indijanska keramika, spomini na Afriko, Norveško, in druge starine. Le nujno potrebno slikarsko orodje, kitajski plašč, vržen čez veliko ogledalo, rezljana skrinja iz Sanghaja in na steni nekaj podob slovanskih sodobnikov bi dovršili bežno skico tega Jakčevega svetlišča. Če odštejemo slikarske predmete — bi se lahko počutili tudi, kot da smo na obisku pri svetovnem popotniku ali pa pri starem morskem volku, kapitanu.

»Nad mestom« (suha igla)

»Ulica v Tunisu« (suha igla)

V novem okolju se popeljeva novim obalam naproti. Nemir, želje po potovanju, volja, da bi objel ves svet v dvorazsežnost slikarske ploskve — kaj je bilo odločujoče, slikar sam ne ve — dejstvo pa je, da je slikar odpotoval v Pariz in od tu v Afriko. Črni svet se je slikarju globoko vtisnil v dušo. Še je iskal čudovite mreže senc in svetlobe v nočnih tuniških ulicah, vendar je tukaj prvič spoznal naravni predmet, osvetljen od jarkega južnega sonca. Tu je bilo sence bolj malo, zato pa pisan svet eksotičnih zanimivosti. Fantastičnost doživetja se je izpremenila v bizarnost doživljanja, obiskov v haremu in zelo, zelo trezno razočaranje ob smešno nizkem honorarju (anekdota o bejevem haremu). Vendar, kakor pravi pregovor, se popotni les v človekovi roki hitro ugreje in mladi slikar je kmalu zopet zapustil dom in to pot odšel v novi svet, v Ameriko. V tej zemlji ostrega realizma si je mladi grafik zgradil dobre temelje svoji umetnosti. Predvsem portretna umetnost je v tem času veliko napredovala. Tod je slikar gradil svoj svet na ostrem spoznanju in opazovanju. Od statistik v Hollywoodu, preko nebotičnih zvezd, knezov denarja, zasanjanih večerov ob ameriških jezerih, do nebotičnikov in bučečih voda Niagare si je Jakac z železno pridnostjo gradil novo, plastično obliko.

Prišel je čas vrnitve v domovino. Poslej je mojster živel večinoma doma, le obisk na Norveško ga je odtegnil naši sredini za nekaj časa. In ves ta čas je slikar marljivo slikal. Sicer je grafiko nekoliko opustil, slikal je bolj pasteles in portrete, prav v zadnjem času pa se zopet veliko bavi z grafičnim ostvarjanjem.

Slikar sedi na kitajski skrinji in zmajuje z glavo. Pred nama, kar na tleh leže posamezni grafični listi starejšega in najnovejšega datuma. Primerja podobe med seboj in se spominja »naivnih« praških časov, ko je človek gledal vse »tako v celoti«, le v luči in senci, ter se je naravnost izogibal, »bal« oblike. Sedaj je mojster odkril čarobni rek: obliko! Sedaj mu je stvar postala jasna. »Le zakaj smo se Slovenci že od nekdaj bali trdne, realne oblike. Vedno smo segali nekam v nejasnost, govorili v temo, okrog nas pa je živela, cvetela prelepa narava.« Impulzivno seže po Rembrandtovi radiranki. Na majhnem detajlu precizne, lapidarne igre črt in senčenja mi dokazuje to veliko resnico. Medtem pa ležijo po tleh razstlani listi nove, realistične, obliki predane Jakčeve grafike. Kakor še nikoli, zaduhti iz njih domača zemlja. Zadiši seno, ajda v kozolcih, šota, barje, polje. To je resnično slovenska zemlja, gledana z očmi, polnimi spoznanja, brez strahu, da se misel in oko užalita ob jarko razsvetljeni obliki kozolcev, znamenj, hiš in drevja. Je to nova, resnična, zrela ljubezen

do narave, ljubezen temelječa v spoznanju. Zanj pa je bila potrebna prava ljubezen »celote« ter nato poto-
vanja, z vsem pa združenega trdega dela.

Bežno smo odgrnili zastore, ki zakrivajo svetove
grafične umetnosti Božidarja Jakca. Morda bo kdaj pri-
lika, da si jo ogledamo temeljiteje, takrat jo bomo tudi
izčrpneje vrednotili, kar delo samo vsekakor zasluži.

Ko sem odhajal, se je na naše prelepo mesto spustil
mehak večer. Luči so preoblikovale dnevno jasnost v
pravljične podobe. Na fasadah hiš, v tesnih ulicah, za-
kotjih in napuščih so trepetale mreže senc, kakor da
je mrtva snov nenadoma oživila. Nehote sem uravnal
korak z možem iz ateljeja v baročnem »Bidlmonu«. Ne-
hote sem doživljal večerno Ljubljano, podobno kakor je

»Arabec« (suha igla)

»Arabec« (litografija)

pred mnogimi leti občutil mladi Jakac Prago. Kajti
umetnostno doživetje se nikoli ne postara, nikoli ne pre-
mine. Dokler bo stala ta lepa zemlja, dokler bo živelo
občutljivo človeško srce, bo tudi hram umetnosti na
stečaj odprt. Toliko časa bodo naši najboljši sinovi pri-
žigali plamenico na njenem žrtveniku. Toliko časa se
bodo zaklepali v samotne ateljeje in zajemali lepoto v
najrazličnejše like. In v večnost se bo vlekla stara pesem
o človeškem trpljenju, radosti, obupu. Ostalo pa bo
delo, ostala bo umetnost in pripovedovala o njihovih
očutih najbolj pestre in zanimive zgodbe. Včasih tudi pri-
gode, pretkane s tiho grozo. Toda kdo jih bo bral? Mladi
ljudje, ki bodo jutri morda že ostvarjali v umetnostnih
delavnicah. In kdaj se bo sklenil ta krog?

»Ob Kolpi« (lesorez)

ŠTUDENT ANDREJ

Majnik je razsiral cvetje in zelenje po zemlji; vonjave so dihale iz cvetov, mlado življenje je plalo v sleherni šibici. Polje se je prerodilo, žito je hitelo kvišku, drevje je zakrilo hiše, cele vasi, ki so se zdele, kakor bi se bile pogreznele v tiho sanjavost. Nekam skrile so se med košate vrhove dreves. Po vrtovih so dišale šmarnice, iz čaš tulipanov in narcis je plala sladka opojnost. Gozdovi so živeli v novih čarih, ki jim jih je vdihnila pomlad. Zada pa so kipele pod modrino neba venčaste Haloze, ki so pojile z življenjsko močjo trsje; na prvih zelenih mladikah so poganjali drobčkani grozdi.

Jutra so vstajala v rosnih zarjahl in sonce je prelivalo čez božjo zemljo svoje zlato. Zvečer je nevidna roka zatisnila oči vsemu življenju in ga odela s pajčolanom pokoja. Ljudje, ki so ves dan hiteli za delom, so radi legli in nabirali moči v trudno telo.

Majnik s cvetjem in šmarnicami!

V Jelševi vasi, tam za poljem, ob nogah haloških hribov, kjer je vabila podružnična cerkev vaščane molit, so bile šmarnice ob delavnikih zjutraj, ob nedeljah pa proti večeru.

Tisto nedeljo sredi majnika, ko se je nagibal dan v prvi mrak in je le še zarja zlatila nebo nad Pohorjem, je pela v Jelševi vasi vsa cerkev. Nabito polna, od zadnjih vrat pa vse do oltarja spredaj, kamor so se zgnetli otroci, je molila, pela, hvalila, prosila. Slabotne orgle so oglušila grla.

Študent Andrej je stal sredi cerkve in prav tako pel. Kaj lepšega bi ne moglo biti tu na vasi kakor te šmarnice! Nekoliko mračna postaja cerkev, oltar pa je razsvetljen, svetel kakor v nebesih. Nič električnih luči ni na njem, nič tistih drobnih okraskov iz lučic, ki so jih polni oltarji po mestih, a vendar je tudi tako lepo. Tako preprosto in domače.

Nenadoma se je Andrej ozrl. Obviselo so mu oči na kodrolasi deklici, s pšeničnimi lasmi, v pisani obleki, z rožo na prsih. Njene oči so strmele proti oltarju, ni pela, ne pregibala usten v molitvi. Gledal jo je Andrej zamaknjen, da je skoraj pozabil na pesem. Ali je to kaj čudnega, če ga je zmedlo, saj vendar nikoli ni prišlo v to božjo hišo na vasi gosposko dekle. Ne, tu so bili doma kmetski ljudje, od bogatinov pa do siromakov.

Sele ko je množica pokleknila, da je za nekaj časa sama stala med njimi, jo je spoznal. Saj to je vendar Marjanca iz mesta, kjer je Andrej nekaj mesecev inštruiral njeno sestro. Tu na vasi je imela strica, trgovca brez otrok. Večkrat se je prikazala k njemu, vendar Andrej nikoli ni imel poguma, da bi jo bil nagovoril. Kaj hoče kočarski študent, ki se vsepovsod vleče revščin na za njim, še besede diše po njej. Ali bi ga bila tedaj sploh taka mestna gospodična pogledala? Seveda, zdaj se z njo vsaj nekoliko pozna, ker ima posla z njeno sestro. In do tega mu je pripomogel trgovec Rožner, Marjančin stric, ki je Andreja zelo čislal in ga rad imel.

Izzvenela je pesem, majniški večer je padal na tiho vasico, ki si je oddihavala v nedeljskem počitku. Množica se je usula iz cerkve, pod odvetelimi jablanami postala in govorila med seboj. Nikomur se ni mudilo domov. Saj je vendar nedelja!

»Dober večer, gospodična Marjanca!« jo je prestregel Andrej, ko je hotela steči proti trgovini nasproti cerkvi.

»Dober večer, gospod Andrej! Saj ste res vi! Nisem si mislila, da vas bom tu dobila. Ste blizu doma?«

»Blizu! — In vi? Kdaj ste prišli?«

»Popoldne.«

»Pa mi niste prav nič povedali, da nameravate priti semkaj!«

»Čemu naj bi bila to storila? Ze večkrat sem prišla, ne da bi vam bila naznanila svoj prihod.«

»Ze! Ze! Toda takrat se nisva prav nič poznala.« je izdaval iz sebe, a bilo mu je nerodno, da se je precej pokesal za te besede.

»Tudi zdaj se še nič ne pozna. Jaz vem le, da ste osmošolec in da sestro dobro učite. In to sem vedela, da ste tu nekje doma; tako mi je povedal stric.«

»Na gornjem koncu vasi. Boste morali priti nekoč pogledat!« jo je iz vljudnosti povabil, čeprav je bil prepričan, da bo čez kak dan spet odšla in je ne bo, da bi videla njihovo nizko in revno kočjo.

»Mogoče bom. Saj bom menda ostala dolgo tu. Teta je bolehnna in pomoči potrebujeta oba. Upam, da se bomo še videli, kaj? — Kmalu boste polagali maturo!«

»Skoraj se je malo bojim. Sicer nekaj znam, toda...«

»Vse se bo srečno izteklo. Molila bom za vas!«

»Res?« jo je hvaležno pogledal.

»Res! Vam ni prav?« ga je brž prekinila,

»Prav! Še vesel bom!«

Dala mu je roko, se lahko zavrtela na prstih in že odplavala od cerkve. Andrej pa je zamišljen stal in zrl za njo. Njen nekoliko blede, z rožnato barvo nadahneni obrazek je lebdel pred njim in se mu še vedno smehljal. Dišeč vonj je vel iz njenih las, kakor bi ga izdihavala mladost, ki ne pozna utrujenosti, ne skrbi. Nemirno mu je tolklo srce, Andreju, osmošolcu, ki je bil trden ko hrast, fant je klenke volje. Kakor nežen cvet je vztrepetal, vzdrltel, da se mu je srce krčilo. Njena žareča roža na prsih je plavala pred njim, njena usta, vsa nežna in sočna kakor meso oranže, mehke poteze njenega obraza, njena pisana obleka, njena postava, ki jo je bilo srečalo že osemnajst majnikov.

Nasmehnil se je naposled in si sam pri sebi na tihem priznal: Lepo dekletce! V mestu ga nisem opazil! — A brž nato je zamahnil z roko, kakor bi hotel pretrgati to sanjavost. Neumen sem! Kaj vendar mislim, kočarski študent Andrej, ki ima le gimnazijo za seboj — — —

Poletje je že leglo čez polje, ko se je Andrej oddahnil z maturo v žepu.

Andrej se je držal največ doma. Le za Polskavo je šel včasih čez dan, metal trnek v vodo in čakal, kdaj bo prišla svetla ribica. Včasih je zavil v gozd, kjer se je nazobal črnih borovnic, večkrat so ga tudi videli stopati po polju, med njivami, kjer se je ustavljal ob valujočem žitu in božal zoreče klasje. Tako rad je imel žitno klasje, ljubil ga je kakor najdražjo stvar na svetu. Hrepenel je po njem, ko je bil še v mestu, srce se mu je trgalo, če je le pomislil, da se doma žito klasi in se njegovi valovi podijo po njivah. Včasih je sedel na mejo in mirno ždel, da je mogel čisto od blizu videti drobnega škrjančka, ki se je pognal proti nebu in drobil svoje pesmice, veselo drobil. Prav kje blizu se je vzdramila iz sanjavosti prepelica, sunkovito zapela in se spustila na drugo njivo.

Na vas ni zahajal, ker mu je bilo hudo, da bi bil srečal tamkaj Marjanca. Sam ni vedel, kaj se je v njem spremenilo: čisto drugačen je bil postal v zadnjih tednih. Nek strah je čutil pred njo, rdečica ga je polila, če jo je le od daleč zagledal. Nerodno mu je bilo, da se je izognil in krenil kam na travnik ali med jelševje, le da je ni srečal. V resnici bi bil rad z njo mnogo skupaj, le nekega strahu, nerodnosti, plahosti je bil poln. Še besede ji ne bi znal postaviti in tresel bi se in omahoval pred njo. Njegove misli so mu uhajale k njej; njeno podobo je gledal pred seboj in nikakor se ni mogel zatopiti v kako drugo stvar, ne da bi se mu bila spet prikazala in ga vznemirila. Knjige, ki jih je bral ob prostem času, so bile tako puste, prazne — besede je prebiral, smisla in vsebine ni dojel. Mešala ga je njena podoba...

Slišal je že, da se je pritožila, češ visok je postal in se je izogibljel. Da ne mara z njo govoriti. — Tako torej: visok, navsezadnje še ošaben. Andrej pa ošaben! Andrej, ki je z vsakim človekom v vasi rad govoril, mu kaj lepega povedal, če bi bilo treba, delil z njim tudi kos kruha. Andrej, dober študent, ki ga je vsa vas ljubila!

Zgodilo se je neko soboto zvečer, česar se je Andrej tako bal. Zdela se mu je najbolj nerodna stvar, če bi nekega dne zagledal Marjanco pred pragom. Njo, z dišečimi lasmi, z nežnim obrazom in z nasmehom gospodskih deklet na ustih — njo da bi videl v živi podobi pred pragom doma. In da bi mu potem še rekla: prišla sem vas obiskat, kakor sem vam obljubila! — Oh, kako bi bila ta stvar nevšečna. In vendar...

Sedel je tisti večer pri čebelnjaku med drevjem, ko je zaslišal njen nežni glasek izpred hiše.

»Dober večer! Gospoda Andreja sem prišla iskat.«

Tako razločno je slišal vsako besedo, ki ga je udarila po srcu. Vso kri mu je pognalo v glavo, dih mu je zastal. Marjanca... Marjanca... Marjanca... je plala kri v sencih.

Edina misel, ki ga je prevzela, je bila, kam bi se hitro skril. Dobro skril, da ga ne bi našli, če bi ga domači iskali. Da ga ne bo dobila doma in mu ne bo trepetal glas, ko bi moral govoriti z njo.

Ze ga je sestra Anica poklicala in dirjala proti njemu. Preden je mogel razmisлити, kam bi se skril, ga je že prišla za roko in ga peljala Marjanci naproti.

»Gospod Andrej! Stric me je poslal k vam!« je začela Marjanca. »Za jutri ste povabljeni k njemu na kosilo. Stric je zelo vesel, da ste položili maturo tako lepo in bi vas rad malo počastil. Mislim, da mi boste obljubili in tako razveselili tudi strica.«

Nerodno je bilo Andreju, da ni vedel v trenutku, kaj naj bi ji bil odgovoril. Seveda, trgovcu Rožnerju bo ugodil, saj mu ni še nikoli odrekel.

»Če bom imel čas!« je izdaval iz sebe kar tjavdan.

»Zdaj ste vendar prosti!« je dejala. »Čas si morate vzeti.«

»Kje neki naj ga iztaknem?«

»Pa če vas jaz povabim, ga tudi zame ne bi imeli?« ga je dregnila.

»Saj bom prišel. H gospodu Rožnerju vedno rad!«

»Maturó ste dobro polagali, kaj? Nič vas ni, da bi nam povedali. Stric pravi, da se mu čudno zdi, ker vas ni nič k njemu. Vedno da ste se oglasili, če ste prišli domov, le zdaj vas ni bilo. Se vam je kaj zameril?«

»Oh, ne! Le malo sem si želel počiti!« se je Andrej nerodno zagovarjal. V resnici pa je bila prav Marjanca tista, ki mu je branila, da ni prestopil praga Rožnerjeve trgovine. Saj je že računal na to, da bi se oglasil, ko bi Marjanca kdaj odšla v mesto ali kam drugam in se ne bi srečala. A ona se ni umaknila nikamor: žde-la je v kuhinji ali v trgovini.

»Lep čebelnjak imate, mi je pripovedoval stric,« je dejala.

»Saj vam ga res lahko pokažem. Tamkaj na vrtu stoji. Pojdiva bliže!«

Prvi mrak je padal, med drevjem se je gostil in predal sinje niti med njim. Od Polskave sem je prihajalo klopotanje mlina, na vasi so peli vozovi po trdi cesti. Okrog čebelnjaka je dišalo po sladkem lipovem medu, ki so ga čebelice nalile v celice.

»To je moje delo!« je rekel in pokazal na čebelnjak. In moji žulji so v njem. Toliko sem spravljaj in stiskal, da sem ga lahko postavil. Iz ene same čebelne družine sem vzgojil vse, kar jih vidite. — Jih slišite? Na bradah brenčijo in počivajo trudne od dnevnega dela. S krili mahljajo, da izpihajo vročino iz panja. Vidite, ta je šele zdaj prišla domov!« je pokazal na drobno rjavo stvarco, ki je pravkar pribrenčala in težka padla na panjevo brado.

»Pa ne zaidejo v mraku?«

»Predobro poznajo pot. Nekatere sploh ne pridejo domov, posebno zdaj, ko cvete lipa. Kar na cvetju ob- vise in šele jutraj, ko sonce posije, priplavajo.«

»A jutraj zgodaj vstanejo?« je Marjanca spraševala.

»Prej kot vi ali pa jaz. V prvem mraku že brenčijo na vse strani, a ko sonce le malo posije, se vsipavajo iz žrel, kakor bi jih s pestjo metal. Pridne so te muhe!«

»A kaj boste vi z njimi? Saj vendar ne boste kmet!« je dejala.

»Ni treba, da je samo kmet čebelar. Jaz bi brez njih ne mogel biti. Tako rad jih imam, da bodo šle z mano, kjer koli bom živel. To so zlate stvarce!«

»Vaša žena bo torej imela vedno dovolj medu doma!« se je Marjanca zvonko zasmejala, da se je razleglo čez vrt.

»Bo, če Bog dá!« je smehljaje dejal.

»Tako rada imam med...!« je sladko zašepetala.

Prižgale so se prve zvezde. Mežikale so raztresene po nebesnem svodu, v cerkvi je zazvonilo večno luč.

»Tako lepo zvoni tu pri vas! V mestu se nikoli ni- sem niti spomnila, ko se je zvon oglasil; tu pa vem, da je tedaj, ko zvoni, sedem zjutraj, poldne, večer. Res je lepo tukaj!« je govorila, ko sta se vračala proti hiši.

»To je pa moja mama!« je rekel, ko sta prispela skoraj pred prag.

Podali sta si roki in spregovorili nekaj besed. Hotela jo je mama povabiti v hišo, a Marjanca je dejala, da ne utegne, ker se je že tako preveč zamudila.

»Ce greste kaj na vas...!« je dejala proti Andreju. Rada bi ga bila prosila, da bi jo bil vsaj nekaj korakov spremljal, a si tega še ni upala. Kaj bi rekla njegova mama, kaka da je, da si mu kar tako upa reči.

»Seveda! Seveda!« je brž razumel. — »Tako bom prišel!« je rekel proti mami.

In že sta zavila za hišo in čez trato v vas. Gost mrak je že odeval zemljo, postav, ki so štorljale po cesti, ni bilo spoznati, dokler se jim nisi čisto približal.

Daleč spodaj, skoraj že pri cerkvi, sta se ustavila.

»Škoda, da ne bom imela nikoli mature kakor vi. Moja gospodinjska šola...«

»Zakaj vam je žal?« jo je brž prekinil.

»Zato! Gospodinjska šola ni dovolj!« je zajecljala in sklonila glavo.

»Za dobro gospodinjino in mater je dovolj. Več pa go- tovo ne boste rabili!« jo je potolžil.

»Mislite?« ga je boječe vprašala.

»Prepričan sem o tem. Seveda, dobrega srca ne bo smelo manjkati. Dobrega srca in lepih besed za moža!« se ji je smejal in ji stisnil roko.

»Dobrega srca...« je rahlo ponovila. — »Jaz ga nimam!« je trdo dejala in se pognala proti cerkvi. —

»Lahko noč! Lahko noč!« je pozdravljala iz noči.

»Lahko noč! Marjanca, lahko noč!« je plaval An- drejev glas za njo.

Nekoliko so po kosilu še posedeli. Trgovcu Rožner je povabil tudi nadučitelja z gospo, ki sta vtepevala prvo učeno Adreju v glavo, podžupana, ki je imel kmetijo v Jelševi vasi, in gostilničarja. Andreju se je zdelo to kar preveč svečano. Posadili so ga na častno mesto in mu rekli, da je zdaj gospod. Marjanca se je vrtela ne- prestano iz kuhinje v jedilnico in spet nazaj. Hotela se je pokazati. Andreja je božala le mimogrede z očmi in mu vrgla kak smehljaj, da tega drugi niti opazili niso. Ob koncu pa je tudi ona prisedla in celo nasproti An- dreju. Vino je Andrejevo nerodnost zabrisalo, jezik mu je tekel kar dobro in pred Marjančinimi pogledi ni po- vešal oči.

»In zdaj, gospod Andrej?« ga je pobaral gostilničar.

»Kam se boste podali?«

»Ne vem!« je skomignil z rameni. »Službo bom iskal. Kaj pa hočem!«

»Škoda za vas! Zakopali boste svoje talentel!« je pri- pomnil nadučitelj, ki ga je dobro poznal že iz svoje šole, še bolj pa, ker so ga profesorji hvalili na vse pretege.

»Kaj pa naj storim? Na univerzo bi šel, a od kod naj kaj iztisnem! Univerza ni kakor gimnazija v našem mestu, kjer sem poznal ljudi, inštruiral, dobil tu pa tam tudi od doma košček kruha ali se potegnil domov, če je bilo treba.«

»To je res!« je učiteljica pokimala.

»Študija se ne bi bal! Če ga premagajo drugi, bi ga še jaz. To bi ne bilo najhuje, le denar, denar...«

»Hudo je, ker se morajo naši najboljši študentje ko- pati v revščini, če se hočejo zrinuti kam naprej, ali pa ostati na pol poti, ko bi vendar lahko toliko narodu koristili! Toliko najboljših talentov ostaja leto za letom neodkritih, mi bi jih pa rabili. In to samo zaradi de- narja!« je podžupan razlagal.

»Res je tako! Res!« so skoraj vsi prikimali.

»Na občini imate menda mesto prazno,« je začel Andrej proti podžupanu. »Bi se lahko potegnil zanj? Mogoče bi lahko poleg dela še študiral ali pa si čez čas toliko prihranil, da bi službo pustil in resno zagrabil za študij!«

»To ne bi bilo napačno! Kar napravite prošnjo. Kar bom mogel, bom storil. Mislim, da lahko z gotovostjo računate na mesto.«

Andrej je bil kar zadovoljen. Skoraj bi bil zavrnil od veselja. Torej bo mogoče vendar le še videl kdaj univerzo. Nasmehnil se je Marjanci in ji pokimal, kakor bi bila oba iste misli.

Trgovca Rožner je molčal. Gledal je Andreja, ki je bil dobre volje.

»Andrej, ne skrbite!« je poudaril. »Bo že kako! Vem, da zmorete marsikaj prenesti in tudi pretrpeti. Cilje, ki ste si jih kdaj zastavili, ste vedno dosegli. Nikoli nisem videl v naši fari boljšega študenta kakor ste vi. Že do zdaj ste napravili za naše ljudi mnogo: lepo ste znali nastopati na odru, lepo govoriti, peti, igrati. Mislim, da se ne varamo, če pričakujemo od vas še veliko! Živel naš študent!«

Zažvenketali so kozarci, sladko vino se je vabeče smejalo v njih. Tudi Marjanca je pristopila s kozarcem v roki in s smehljajem na ustih.

»Živeli, gospod Andrej!«

Njene svetle oči so se ustavile v njegovih, smehljaj je kakor otrpnul na licih, vztrepetala je, da se ji je splašilo srce. Nenadoma se zardela, kakor v zadregi je šepetaje ponovila: »Na vašo srečo!« Nagnila je, izpraznila in odfrčala iz sobe.

Kmalu nato jo je Andrej srečal v veži. Oblečena je bila v pisano obleko, z žarečo rožo na prsih, ki jo je imela tisto majniško nedeljo pri šmarnicah. Pšenične lase si je skrbno počesala in jih spela, da je bila videti kot ljubeč otročiček.

»Kam, Marjanca?« jo je prestregel.

»Ven! Na sonce! Na polje!« mu je smejočih se lic odgovorila.

»Na polje, med žito? Kakor prepelička, drobna ptička?« se je zasmel in jo v nagajivosti prijel za bradico.

»Bi smel z vami, da bi vam žgolet namesto škrjančka?«

»Vesela bi vas bila!« je vzkliknila.

Stopala sta po poljski stezi med žitom. Popoldansko sonce se je nagibalo, komaj porumenela slama je šele stela v rahli sapi, zrak je pel veličastno pesem: Polje je bilo prazno, le škrjančki so motili ubrano svečanost nedeljskega popoldneva.

»Povejte mi kaj lepega!« je dejala, ko sta zavila s steze na travnato mejo.

»Hm! Kaj lepega? Ali ni že to polje samo lepo, ki daje življenje žitu, da nam zraste kruh? Kakor pesem je to žitno valovanje, človekovo dušo pa boža škrjančkovo drobljenje. Glejte, kako je drobčkan, a vendar zadovoljen, poln pesmi in radosti, poln slave božje od zarje do mraka. Zrelj vonj me prepaja, božal bi to večno lepo polje. Kako je veličastno in čudovito: ko sem prihajal pomladi, je zelenelo. Zdaj zori žito na njem. V jeseni bo polno medenega ajdovega cvetja, po katerem bodo brenčale tudi moje drobne čebelice. Pozimi pa bo spalo kakor otrok, ki ga položiš v zibelko. To naše polje!«

»Tako lepo govorite!« je rahlo zašepetala, da ga ne bi motila. Čisto tesno je stopala ob njem. Nenadoma sta se jima roki srečali. Ustavila sta se.

»Ali se zdi tudi vam to polje lepo, ta zemlja, njive?« jo je vprašal.

»Prelepo! Drugače bi ne hodila rada po njem. Tolikokrat stopam med žitom.«

»Kaj? Vi hodite radi med žito?«

»Tako rada! Rada ga imam!« Stopila je k njivi in objela kimajoče klasje z obema rokama.

»Kaj si mislite, ko stopate med njim?« jo je pobaral in stopil za njo.

Skoraj je malo zardela, povesila oči in se sklonila še nižje h klasju.

Rahlo je šel z roko čez njene lase. »Na kaj mislite, Marjanca, ko tako božate klasje? Povejte!« je ponovil.

Vzravнала se je, otroško vdano pogledala Andreja in ga vprašala: »Se mi ne boste smejali, če vam bom razodela?«

»Nikakor ne!« je zatrdil. »Povejte, tako rad bi slišal!«

»Se mi res ne boste smejali?« je ponovila.

»Ne, Marjanca! Čemu vendar?«

Ozrla se je na vse strani. Nikogar na vsem širnem polju...

»Na vas mislim, ko sem sama med žitom. Tolikokrat mi ne daste pokoja!«

Solze so se ji prikradle v oči.

»Marjanca! Marjanca!« ji je sladko šepetal Andrej in jo božal po licih. »Tudi jaz sem mislil na vas. Srce je želelo k vam, sam pa sem se vas izogibal.«

»Ko ste delali maturo, sem toliko molila za vas: Ste se kaj spomnili tedaj name?«

»Še pred zeleno mizo ste mi bili pred očmi. Z mislijo na vas mi je bilo laže odgovarjati!«

Sklonil se je k njej, se dotaknil njenega čela, rahlo ji je utrlil iz oči solze in ji obrisal rošno lice.

»Dobro srce imate, Marjanca, čeprav ste dejali snoči drugače. Dobro srce...«

Prižel jo je k sebi, roža na prsih je žarela, njene ustne so trepetale. Nenadoma se je dvojice lic približalo; njene oči so zasijale za trenutek v močnejšem siju, nato pa se zaprle, pógreznile kakor v sanje. V drhteč poljub so se strnila njuna usta med njivami zlatega žita, sonce je sipalo na njiju svojo toploto in škrjančki so jima peli sladko pesem.

V počitnicah je Andrej sédel na kolo in jo odrinil malo v svet. Rekel je, da gre na potovanje. Preden je odšel, se je oglašil še pri Marjanci in pri trgovcu, ter se od njiju poslovil. Trgovca je še naprosil, naj ga ponovno priporoči, da bo njegova prošnja na občini ugodno rešena. Ta mu je zatrdil, da bodo že naredili vse, kar bo zanj najbolj prav. In v veliki veri, da bo služba čakala nanj, ko se bo vrnil, je zapustil domačo vas.

Marjanca je prejela karte, pisma, po katerih je mogla zasledovati, kje se je Andrej nahajal. Tesno ji je bilo pri srcu, če le nekaj dni ni bilo glasu: da bi se mu ne pripetila kaka nesreča, je vzdihovala. In vselej se je spet pomirila, ko je prejela pozdrav iz drugega kraja... O, to je bil že blizu! Skoraj pri sebi ga je čutila.

Ko se je vrnil, je na polju že cvetela ajda in čebele so srkale od jutra do večera iz njenih cvetov medeno roso. Tedaj sta šla spet v nedeljo popoldne med njive. Obdana od medenega cvetja sta kramljala o stvareh, ki so se medtem zgodile. Kaj vse ji je govoril o krajih, skozi katere je šel! O lepotah, ljudeh, pesmi — toliko vsega!

Ona je imela zanj manj veselo novico. Prihranila jo je za konec, da bi ne skvarila z njo popoldneva.

»Na občini ti niso dali službe!« je dejala proti večeru.

Prvi hip je osupnil. A že se je zbral in potlačil grenko občutje, ki se ga je polotilo.

Torej se podžupanova in trgovčeva obljuba nista izpolnili! — Ne! Trgovca Rožner je celo pismo napisal in v njem prosil župana, naj fantu ne podelijo zaprošenega mesta. Trgovca sam, ki mu je vendar obljubil svojo pomoč. Tako torej! Tako iskrene so bile njegove besede. O, trgovec Rožner, nekdanji veliki Andrejev prijatelj, zakaj si razbil njegove sanje? Fant bi bil delal, zraven pa študiral... študiral...

Hudo je bilo Andreju, stisnilo mu je srce, a ni hotel pokazati svojega razočaranja. Pogovor je zaobrnil drugam, da je na to pozabil.

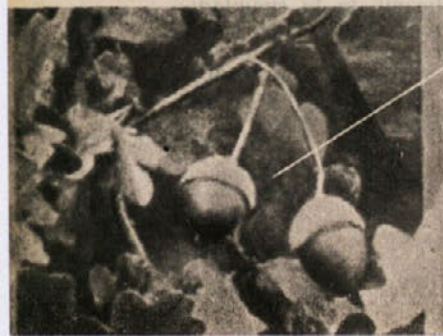
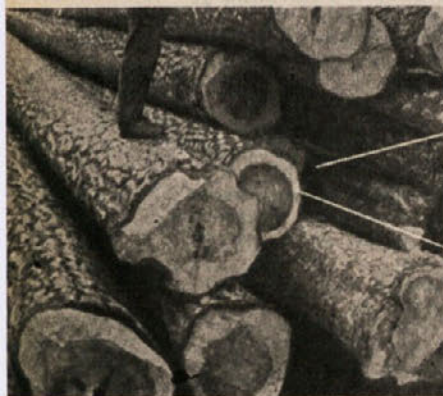
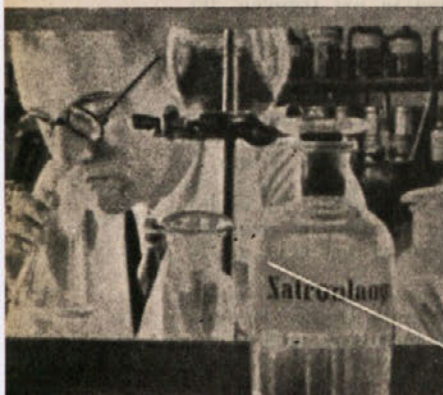
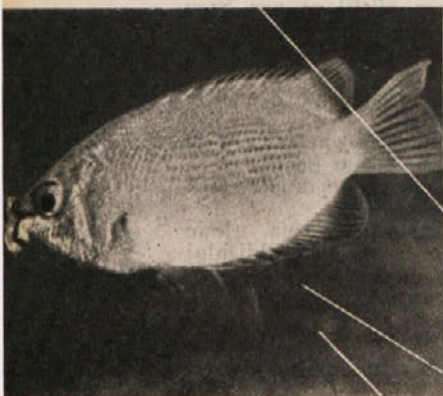
»Tudi če bom kdaj uradnik te ali one vrste, ne bi mogel prestat brez pedi svoje zemlje. Vsaj skromno hišico bi rad imel, da bi vedel, kje lahko mirno ležem, ker me iz nje ne bi mogel nihče vreči na cesto. Okrog nje bi pa rad imel velik vrt; sam bi ga zasadil s hruškami, jablanami, češnjami, marelicami, ki bi spomladi cvetele in dehte, v jeseni pa obložile veje s smehljajočimi se sadeži. Božal bi njihove veje, ko bi jih spomladansko sonce potrosilo s cvetjem, v jeseni bi se veselil ob njih, ko bi sladko sadje rdelo, rumenelo. Mogoče bi bilo slabše, kakor bi ga mogel drugje dobiti, a zraslo bi

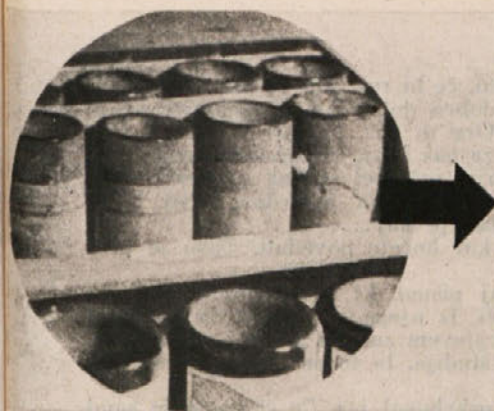

Vojna uči ljudi živeti...

Sedanja vojna bo v zgodovini znano-
sti veljala za dobo izumevanja najrazlič-
nejših nadomestkov. Omejitve prometa in
pomanjkanje surovin silijo človeka, da išče
za potreščine vsakdanjega življenja na-
domestkov iz tistega, kar mu je na raz-
polago. V ustvarjanju nadomestkov je zna-
nost v tej vojni dosegla presenetljivo dosti,
lahko bi dejali ogromno. Človek se niti ne
sprašuje več, kaj vse je danes »umetno«,
kaj vse je »surogat«. Nadomestki so postali
že nekaj tako vsakdanjega in razumljivega,
kakor so nekaj bile »originalne« surovine
ter izdelki iz njih. Marsikaj, kar je nekaj
veljalo za nenadomestljivo, je danes dobro
nadomeščeno.

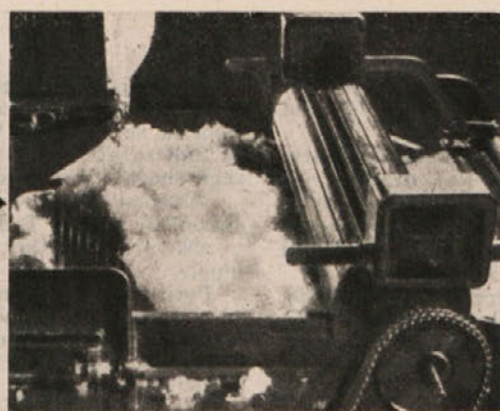
Les, premog, steklo, ribe — to so po-
glavitne surovine za industrijo nadomest-
kov. Zanimiv prikaz o njih nam daje
pričujoča stran slik o tem, kako uči vojna
ljudi živeti s tistim, kar imajo. Dama, ki
sedi pri popoldanski kavi, ima pred se-
boj »naravni« samo dve reči: mleko in
cvetje. Preproga za njo je — iz stekla,
ovratnik na obleki je iz — rib, prav tako
umetni beljak za piškote; posoda je iz-
delana iz »sintetičnih« snovi s pomočjo
kemičnih kislin; tkanina za obleko je iz
lesa, kava je iz želoda, torej posredno tudi
iz lesa. Skratka, ni je danes stvari, ki bi
se ne izdelovala iz nadomestil, iz »neorigi-
nalnih« surovin.

Iz stekla,

delamo:

stekleno volno in ...

najrazličnejše tkanine

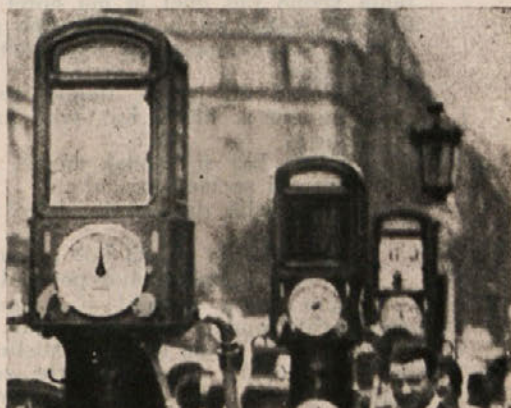

Iz premoga

delamo:

umetni gumi in ...

sintetični bencin

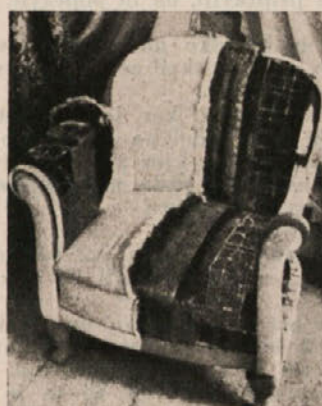

Iz lesa

delamo:

sladkor,

umetno volno in bombaž ter ...

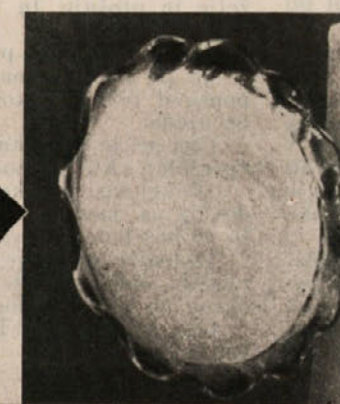

umetne zamaške

Iz rib,

delamo:

umetni beljak,

krtače in ...

čevlje

na mojem vrtu, cvetje bi dehtelo pod mojimi okni in blagoslovljale bi ga moje roke. Tak mali domek bi želel imeti, svojo domačijo...«

»Tako lepe so tvoje besede!« je dahnila Marjanca. »Poslušala bi jih brez konca. Povej še kaj, dragil!«

Še ji je govoril o čebelicah, ki bi jih imel na vrtu, o sladkem medu, iz katerega bi žena naredila medene kolačke, in o sinčku, ki bi lahko skakljal po zeleni travici, ne da bi ga kdo izmed tujih ljudi kregal.

Marjanci so te besede prevzele srce. Zdelo se ji je, da ji je Andrej pričaral prijetnost takega doma v dušo. Čutila je njegovo domačnost, toploto, srečo, ki mora biti res nekje zakopana v njem. Vsi utripi njenega srca so veljali Andreju in takemu domu.

Andreja spet ni bilo k trgovcu Rožnerju na spregled. Čim mu je Marjanca razodela resnico o službi na občini, se je trgovine izogibal. Trgovcu je že bilo hudo, ker je fanta vedno rad imel in mu hotel najboljše. Ni ostalo drugega, kakor da je nekega dne prijel Marjanco, ker je med tem časom že za vse zvedel, kako je z njo in z Andrejem.

»Poslušaj, Marjanca! Menda nisi ti vzrok, da Andreja ni več k hiši?« Kar tako naravnost ji je vrgel pred obraz.

»Striček, kaj si vendar misliš! Name ne more biti hud, sicer bi se me izogibal.«

»Torej misliš, da sem jaz kriv? Če ti je kaj znano, mi povej!«

»Striček, bojim se, da boš potem hud name.«

»Gotovo ne bom, če boš povedala vse, kar veš!«

»Bojim se te, striček! — Razodela sem mu, da si odsvetoval županu ugodno rešitev njegove prošnje za službo. Nisem mogla drugače. Mislim, da ga je to potrla in mu pokopalo njegove načrte, zato ga ni blizu.« je plašno dejala. — »Dobri striček, povej mi, zakaj si tako storil! Ali ni Andrej dober? Predober fant je in še to malenkost si mu iztrgal iz rok. Povej, striček, zakaj!«

Tesno se je oklenila njegovih rok in skoraj zajokala. Njene besede so bile plahe, rahle, božajoče. Hotela je strička omehčati in ga pripraviti, da bi popravil, kar je storil.

Striček je položil svoje roke na njeno glavico, ji pobožal pšenične laske, nato pa skril nežna lička v svoje dlani in si jih pritisnil na prsi.

»Marjanca! Storil sem tako, ker imam fanta rad. Škoda bi bilo zanj, da bi obsedel na občini, ko pa je poln moči in lahko stopi v svet, kjer ga čaka drugačno življenje. Če ga imaš tudi ti kaj rada, me boš razumela, ko vama bom razodel svoje načrte.«

»Ga imaš res rad, striček?«

»Res! Najbrž bolj kakor ti! Samo jaz ne hodim z njim na polje med žito...« jo je podražil, da je zardela.

»Striček...«

»Vem za vse!« jo je brž prekinil. »Nič ne pravim, ker poznam fanta. Pametna bodita! In striček ji ni hotel nič razodeti, kake načrte je skoval za Andreja.

Nekoč pa je vendar ujel Andreja, ki se je peljal mimo trgovine. Poklical ga je noter.

»Dolgo vas ni bilo k nam. Mislim, da ste kaj hudi name.«

»No, to ne! Le načrte mi je zmešala ta odklonitev. Mislim, da bom lahko v službi in še študiral bi bil zraven.« je malo namignil Andrej.

»In kako ste se odločili zdaj? Ste kaj novega stuhtali?«

»Ne! Vem le, da bom moral ostati doma, dokler česa kje ne iztaknem.« je žalostno dejal Andrej.

»Vem, Andrej, da ste hudi name. Povem vam celo, zakaj! — Odsvetoval sem županu, da bi vas sprejel v službo. Vaši talenti so predragoceni, da bi jih žrtvovali zakotni vasi. Vi morate naprej, ker naša fara potrebuje moža, na katerega se bo lahko s ponosom ozirala. Razumete?«

Andrej se je začel tajati. Najraje bi bil strička Rožnerja, ki je govoril ostro in neizprosno, objel in ga poljubil kakor očeta. Tako vesel ga je bil. Bog ve, koliko noči je razglabljal o tem načrtu, samo da bi mu mogel napraviti veselje in ga potisniti naprej.

»Andrej, povejte mi, če bi res radi šli na univerzo in če si jo tudi upate dobro dokončati. Pretehtajte svoje moči in se odločite! Gre za vas, za vaše življenje. Gre pa tudi za našo faro, za naš kraj, ki naj dobi moža, pravega moža!« je slednjič prinesel striček predenj.

»Gospod Rožner! Moja volja je trdna: upal bi si dokončati študij. Toda kje naj...«

»Ne gre za tisto, kar hočete povedati. Tisto je urejeno.«

Potisnil je predenj pismo, ki je privabilo Andreju od veselja solze v oči. Iz njega je zvedel, da bo dobil v Ljubljani pri Rožnerjevem znancu zastojno stanovanje, dokler ne bo končal študija. In to po Rožnerjevem priporočilu!

»Hrano vam bom oskrboval jaz. Če si upate še sami kaj zaslužiti, kakor ste si marsikaj v gimnaziji, bo šlo. Ne bojte se, korajža velja! Kmetijski fant ne sme kloniti. Postavite si cilj: končati moram univerzo!«

»Tako je! Sem si ga že postavil. Dovolj je moči v meni, volje tudi. Delal bom, dokler se ne vrnem tak, da me boste veselili!«

Tako je Andrej zapustil v prvih oktobrskih dneh Jelševo vas in Marjanco, ki je kar za stalno ostala pri stričku, in se podal svojemu cilju naproti. Žalosten je odhajal; polovico srca je moral pustiti Marjanci, ki se je vsa solzna poslavljala od njega. V prvih dneh oktobra, ko sonce tako prijetno greje, da je človek pijan od njega in so polja skoraj že prazna...

Petero pomladi in poletij je šlo mimo. Ko so se meseci spet nagnili v zorečo jesen in je dobro polje pokrtil prt dišečega ajdovega cvetja, se je Andrej vrnil. Z Marjanco sta stopala med njivami z roko v roki, oba vesela in polna življenja.

»Slišiš čebelice, kako brenče? Bog ve, koliko je tu vmes mojih, ki mi nabirajo med. Te pridne čebelice!«

»Tudi jaz jih imam rada. Vse, kar je drago tebi, ljubim tudi jaz. Polje, po katerem si hrepenel, ko si bil v Ljubljani, vse poti in steze med njivami, o katerih si mi tožil, ko si bil daleč od mene, gozdove, Polskavo, mlin, ljudi, vse imam rada. Le nekaj je škoda: da namreč nimam vsaj mature, kakor jo imaš ti!« je vzdihnila.

»Zakaj mi govoriš spet to?«

»Ne vem, če boš mogel biti z dekletom, ki ima le nekaj razredov gimnazije in gospodinjsko šolo, dovolj srečen. Zdaj, ko si postal doktor prava, bi bil mogoče srečnejši s kako drugo, ki bi ti bila enaka!«

»Marjanca, ne trgaj mi srca! Za skrbno ženo ni treba šol in učenost ne naredi dobrega srca. Tega sem pa našel pri tebi več kot sem vreden, zato sem srečen s teboj!«

Položil ji je roko čez rame, sklonila sta glavi blizu drug k drugemu in počasi stopala med cvetjem in brenčanjem drobnih čebelic.

Nenadoma se je Marjanca ustavila, se zazrla nekam proti zapadu, potem vrgla oči proti Andreju in ga mehko vprašala: »Andrej! Poznaš ono cerkev na hribu?« Pokazala je z roko čez polje, kjer je na strmeh hribu kipela v nebo siva cerkev.

»Poznam. Kako je ne bi! Tolikokrat me je mati peljala kot študenta pred Marijin oltar tjakaj. To je naša romarska cerkev, naša Goral!«

»Vsako jesen, ko si se odpravil v Ljubljano, sem poromala tja. Prosila sem Marijo, da bi bile uslišane tvoje želje in prošnje. In vedela sem, da boš srečno končal svoje študije.«

»Komaj zdaj mi poveš to, moj zlati otrok!« Pobožal jo je po licu, naslonil njeno glavico na svoje prsi, ji popravil pšenične kodrčke in rahlo položil svoja usta na njena.

Čim se je predramila iz sladke sanjivosti, je naglo vprašala: »Ali mi boš dal pokušati med tvojih čebel?« »Rekel sem ti nekoč, da ga bo imela moja žena vedno dovolj za medene kolačke. Nisem pozabil teh besed! In če boš hotela medu, boš morala biti moja žena!«

Oklenila se ga je, pri srcu ji je bilo, da bi se vsa razdala, sama pesem je kipela v njej. Cvetje in pesem okrog po polju, radost in sreča v njeni duši.

Oba sta molčala. Besede utihnejo, ko se srce duši v veliki sreči...

IZ SLOVENSKIH PRIPOVEDNIH PESMI O MATERI BOŽJI

Knjiga, ki je doživela v srednjem veku poleg svetega pisma največji uspeh — ali veste, katera je bila? Blesteč naslov ima — »Legenda aurea«, »Zlata legenda«, in napisal jo je v 13. stoletju Genovčan Jacobus de Voragine. V njej je zbral vse dotlej znane, ustno ali pisмено sporočene legende o Mariji in svetnikih. Vse neizmerno bogastvo ljubezni, ki je z njim že zgodnje krščanstvo obdalo božjo Mater in Gospodove izvoljence, je zbrano v tem prečudovitem delu, ki vzbuja še dandanes občudovanje.

Brez dvoma so vplivale legende iz te zbirke na nastanek številnih starih pripovednih pesmi o Mariji, ki jih poznajo vsi krščanski narodi in jih imamo tudi Slovenci.

In vendar se Marijin lik v starih slovenskih ljudskih pesmih močno razlikuje od lika, ki ga vidimo v ljudski poeziji drugih narodov. Da postane ta razlika razumljivejša, si oglejmo miselnost neslovenskega občinstva, ki je »Zlato legendo« prvo sprejemalo.

Velikanski uspeh zbirke Jakoba de Voragine drugod ni samo v pobožnem nastrojenju družbe, ki je knjigi v prvem navdušenju sama od sebe vzdela naziv »Zlata legenda«. Dobršen del uspeha tiči v fevdalni miselnosti tiste družbe.

Češčenju »nebeške Gospe« je drugod dalo posebni poudarek še dvorsko pesništvo tiste dobe. V platonični ljubezni so opevali trobadórji, trouvèrji in minnesängerji svojo idealno izvoljenko, »gospo njihovega srca«. In tako je postala tudi Mati božja — »Gospa«: v Franciji Dame du Ciel, Notre-Dame, v Nemčiji Liebwerte Fraue, v Italiji Madonna (= mea domina)...

Ne tako v Slovencih. Fevdalno mišljenje v tej obliki nam je bilo tuje in fevdalni gospodje so bili pri nas tuji.

Najstarejši ohranjeni slovenski milostni kip Matere božje: velesovska Marija iz prve pol. 13. stoletja.

Foto: Spomeniški urad, Ljubljana

Naši predniki so našli zato mnogo pristrčnejše razmerje do Marije. Bila jim ni »Gospa«, ampak Mati. Nebeška Gospa stoluje na nebeškem prestolu, ki ga ji je pripravil njen Sin. Kot Mati pa prihaja na zemljo in hodi med zemljani. Izraz tega pojmovanja so neštete cerkve, ki so jih Slovenci — kakor noben drug narod na svetu — sezidali nebeški Materi Mariji po hribih in gorah povsod po svoji deželici, od severa do juga, od vzhoda do zahoda...

V tem je posebnost slovenskega razmerja do Marije, v tem tudi svojskost slovenske ljudske poezije, ko slavi svojo nebeško Mater.

*

Za Slovence Marija predvsem popótuje, »vzdigne se in gre«... Gre z Ogrskega,¹ kjer jo premalo častijo, kjer živino v cerkev spravljajo. Gre iz turške dežele, kjer iz oltarja jasli delajo in iz keliha konjiče napajajo. Gre — v zilski inačici — »raz vaško stran«. Gre in pride na Štajersko ali v lepo kranjsko deželo, kjer jo radi častijo in kjer, pravi,

men bojo cirkvo spúvali
no me bojo čakali...

Marija popótuje navadno peš, angelci pa — toliko jih je, kot je v cerkvi kamenčkov! — odnesó njen tron in božjo vožo, tja, kjer se misli ustaviti.

Po neki gorizijski pesmi popótuje Marija z vozom.

Marija je na kólce vsela
na te kólce dérovske,
predeleč se je zatočila...

Najprej se ustavi v cerkvi na ravnem polju.

»Tukaj je lepó in dóbro,
ma tukaj stala jest ne bom.
Polje to bom zapustila
tem božjim romarjem.«

Zopet sede na voz in se odpelje »na toto sveto gorico«. Gre v cerkev, a spet pove, da tu ne ostane,

»goro to bom zapustila
tem božjim romarjem.«

S »kolci se zatóči« naposled »na ljubo Svet-Ušárijó«:

»Tuki je lepó in dóbro
in tu ostala bom;
zda ne bom jih zapustila
teh božjih romarjev.«

Druge pesmi nam ganljivo pripovedujejo, zakaj se séli Marija iz cerkve v cerkev.

Mežnar že zgodaj vstaja
no gre juternce zvonit.
Srečala ga je Marija
na tem pragu cirkvenem.
Še ponižno jo je baral:
»Kam, Marija, pojdeš ti?«
»Jaz pa pojdem iz poljéanske
v to faro bistričko.«
Še ponižno jo je prosil:
»Ostani, Marija, ti pri nas!«

Vprašuje jo, ali ji manjka sveč na oltarju ali svetih maš. Odgovarja mu Marija, da ima tega dovolj, le

»...meni manjka časti in hvale,
ker sem od vsih pozablena...«

Izbrala si bo mesto v novi fari in se bo ustavila v zvonici,

»tam bojo mé častili
stari možj in žene.«

Na svoji poti nosi Marija tudi Jezuščka.²

Ona ga nese prou težkó,
ko da bi nesla zemljó in nebó,
ko da bi nesla ves zvojljen svet.

¹ Pesmi, ki jih obravnavam, so iz Strekljeve zbirke (»Slovenske narodne pesmi«, I–IV), in sicer iz I. dela (Pesmi pripovedne vsebine) in deloma iz III. dela (Pesmi za posebne prilike). Stevilke pomenijo zaporedno številko pesmi v zbirki. — V tem primeru gl. št. 538 (»Marija izbira novo selo«).

² »Marija gre z Jezusom na božjo pot«, št. 466 sl.

Spotoma se ozrè in zagleda »župánjo hčer«. Poprosi jo, naj bi ji pomagala nesti sinka. Ošabno dekle pa odgovori:

»Kako bi ga odnašala,
ker bi rokavce vblátala;
bi mamica me kregala,
ker jih je drago vplácala.«

Težko nosi Marija sinka dalje in zagleda »no vbogo hčer«. Še njo poprosi za pomoč. Ponižno dekle pa ji odvrne:

»Kako ga bom odnašala,
ker sim velika grešnica?«

A »še tega dobro zrekla ni, je Jezúša odnašala... Marija vprašuje sinka, kakšno plačilo bo dal dekletoma. Jezúšek ji pove:

»Županji hčeri ji bom dau
dosti blaga, malo otrok,
na unem sveti pogubljenje,
da bo v pékli šetala,
si lepi gvantec várvala.
Ti vbogi hčeri ji bom dal
dosti otrok, malo blaga,
na unem svet zveličanje,
zveličanje in svetli raj.«

Znamenita je pretresljiva pesem o Mariji in brodniku (ali mlinarju),³ ki Marije ni hotel prepeljati čez vodo, ko ga je prosila:

»Prepélj me, mlinar, za božji lon,
za božji lon, nebeški trout!

marveč ji je ošabno odgovarjal:

»Jaz vozim le za tolarje
no pa za zlate rúmene.«

Marija je molčala, samo »krilce prime« in stopi v vodo.

Pri kraj vodà do členka bla,
po sredi je po suhem šla.

In ko spè na óni strani v hrib, zagori brodarju hiša. Presunljivo kliče brodar na pomoč:

»Nazaj poglej, Marija ti,
Marija sedem žalosti!«

Marija pa mu odvrne:

»Pomagajo naj tolarji!«

V silni stiski brodar ne odneha:

»Marija, če ne rešiš me,
saj reši mlado detice!
Sred izbe zibka tam stoji
in mlado dete v njej leži!«

Zdaj se Marija nanagloma vstavi: zaradi deteta je »s krilcem mahnila, murnarjeva hiša vgasnila...« Še več. »Marija se nazaj ozre, brodarjeva hiša spet nova je.«

Drugič Marija »po pulji rajša« in moli rožni venec.⁴ Sreča jo Jezus:

»Gnada, gnada, mati moja,
kaj ste tako žalostna!«

Ali je žalostna, ker žitna polja ne rodijo, ali ker vinske trte ne rodijo, ali ker duše v vicah vpijejo? Vse to je ne žalostí,

»jes sem le teha žalostna,
ki se mi smili buha žjana,
ki na puródi že stoji
šestnajst dni, šestnajst noči,
pa se nečes čez njo vsmilit!«

Kakó naj bi se je usmilil, pravi Jezus, ko pa rožnega venca ni molila, ni se Bogu priporočila.

Marija je hore vstala
ano h buhej žjani šla:
»Vstane hore, vi žjanica,
začnite molit svjet roženkrane!«

Zena jo je ubogala.

Ha še dobro ni zmolila,
je mlado dete že rodila.

Včasih je šla po svetú tudi vsa sveta družina, Marija »s svojim sinam Jezusam in s svojim možem Jožefam«. Neka pesem poje o spreobrnjenem razbojniku.⁵

³ »Marija in brodnik«, št. 523 sl.

⁴ »Marija prosi za porodnice«, št. 475.

⁵ »Sveta družina in razbojnik«, št. 521 sl.

»Prišla je (n. sveta družina) tjakaj v črni gojzd,
hiše nobene blizo ni
kakor sama razbojniška.

Razbojnica stoji na pragu »s púšljem svečave v róc« in Marija jo prosi za prenočišče. Razbojnica ji ga ne more dati, ker moža ni doma in je tudi vselej pijan, kadar se vrne, pa bi lahko vse pobil. Marija jo potolaži:

»Prišel bo trezen in krotak,
da še ni bil nikoli tak.«

Še ugovarja razbojnica, da ima dete, ki je staro »sedem let, o j sedem let, osmega pol,« pa še ni izpregovorilo, ne spregledalo in ne shodilo, »...ne šliši, ne vidi, ne šraja, ne hodi.« A pri tisti priči se zgodi prvi čudež:

Sdej pa djetee progovori:
»Češčena, roža Marija!«

Po neki drugi pesmi je dete nato prècej vstalo in odhitelo:

Se mati komaj zgovori,
že dete oč naprót hiti.

Čudežno ozdravljeni otrok privede domov očeta razbojnika, ki se v začudenju ne znajde:

»Kogà je to, kakó je to,
da je pod streho tak svitló,
ko bi sijale sonca tri,
pa enga samiga še ni?«
Mu žena pravi, govori:
»Dobili smo lepé gosti:
Marijo s sinam Jezusam
in s svojim možem Jožefam.«

V drugi pesmi se razbojnik spet čudi prelepemu vonju v hiši:

»Kaj v našej hiši je nicej,
ko le tako ljepo diši?
Al so vinene jagodce,
al so nebeški kramarji,
al so nebeški apotekarji?«

Brž povabi sveto družino v hišo in prevzame ga milost pokore.

Razbojnik pade na koljence svoje:
»Marija, odpusti mi grjehe moje!«

Zgodi se tako, in druga pesem že poje:

In Kriste z njim spregovori,
mu svojo milost podeli;
razbojnik pa vse zapusti
ino za Jezusam hiti.

*

Marija »na Gôri« — koliko jih je, teh hribov in gorà na Slovenskem, kjer čaka Marija v starinskih čudodelnih podobah pobožnih romarjev!

Kip
Matere božje
(Ljudska rezbarija iz Gribelj v
Beli Krajini)

Foto Etnografski
muzej, Ljubljana

Kako ganljiva je pesem o starem beraču,⁶ ki se komaj vleče po »stezi vglajeni« in ga sreča Marija. Vprašuje ga, zakaj je tako žalosten, on pa ji odgovarja:

»Ne jočem se, ne jočem se
od božje poti,
jočem se le, jočem
od velke starosti:
kólina so m' vkámmele
v to sivo kamenje,
oči so mi stekle
od velke starosti...«

Marija mu naroči, naj gre »na goro visoko«, kjer stoji njena cerkev.

»Tam si dol poklekni
ta pred njen oltar,
no še ti tam zmóli
svoj sveti roženkranc.
Prišla ta, prišla
golobeca dva...
nebeška angeleca,
no ta te prišla
vsak za svojo rokó,
no ta te peljala
gor v sveto nebo...
no v svetli raj!«

Romanje je bilo za naše prednike imenitno pobožno opravilo, ki je dajalo romarjem obilo duhovnih koristí. Biti pa je moralo tudi spokorniška vaja. Zato so hodili romarji vso pot peš in so nosili polena »na goro«.

Težavam se telo vselej upira. O skušnjavah, ki napadajo pobožnega romarja, pripoveduje s pesniško nazornostjo pesem o romarju in hudiču.⁷ Ze kmalu od doma je

romar... težko šou,
sam Bog mu je stopinje štou.

In ko opravi del poti, glej —

tam ga čaka huda hudoba,
huda hudoba motliva.

Vprašuje ga, kam gre in ga poskuša begati:

»Romar, poverni se nazaj,
tam so čudne dužále:
tam mi zvonovi ne zvonó,
tam mi tičke ne pojó.«

Romar se ne dá odvrniti. »Naj volja božja se godi!« Še trikrat ga ustavi »huda hudoba motliva« in ga plaši, toda romar vztraja. In ko pride na vrh,

zvonovi sami zazvonó,
vrate same se odpirajo,
sveče same se vžigajo:
sam Ježuš mu je mašo bral,
sam Ježuš mu je mašo bral,
en angele je poleg stal.

⁶ »Stari berač«, št. 491.

⁷ »Hudič skuša romarja«, št. 190.

Gorjé pa romarjem, ki bi romanje spremenili v zabavo. O tem pripoveduje pesem o potopu pri Devici Mariji na Jezeru.⁸ Tam je bilo »sedem tirov (= zvoníc), sedem zvonov« in takó lépo zvonjenje,

de se je tožil romarjam domú,
de so začel ples, gódenje.

To pa se Mariji »za zlo zdi«, da reče:

»O Jezus, moj ljubi sin,
ozri se doli iz nebes,
pošlji romarjem en velik tres!«

Tako se je zgodilo. Ob »tresu« (= potresu) so romarji potonili, toda

vsi so bili zveličani,
dva sta bla pogubljená,
ktera sta začela ples in godenje.

Kakor imamo mnogo pesmi o Materi Mariji, ki potuje po zemlji in stoluje v cerkvah vrh hribov, tako je razmeroma malo pesmi, ki bi opevale legende o določenih božjih potih.

Najbolj znana je še pesem o »udarjeni Mariji« v Ljubnem pri Brezjah.⁹ Tam so cerkev zidali in so ta čas postavili Marijino podobo v lopo. Neki zidar — kronika pozna njegovo ime, bil je Gregor N. Eržen, in dogodek se je primeril okoli leta 1690. — je zidal v lopi. Bil je »prov prevzeten jen štemän«. »Srdito je gledal« Marijino podobo — bila je že poškodovana, manjkala ji je ena roka, morala je biti zelo stara — in se je obregnil óbnjo:

»Kaj me, Marija, gledaš,
al ti jast ušeč na devam?«

Marija je molčala, zidar pa se je vneval v svoji jezi:

»Ke si, Marija, biva,
de si roko zgebiva?
Al si na vojske biva,
de si roko zgebiva?«

Ker je Marija kar naprej molčala, je zidar zdivil:

Zidare zauzignu kvadu,
udaru Marijo na guavco.
Sveta kri se ja poliva,
zidarec vaškrofliva.

Čudež je prebudil grešnika k pravi pokori.

Zidare hitre v svet Rim teku,
preh papeža dual pokleknu...

Dobil je odvezo, a naložena mu je bila huda pokora:

»Za pokoro boš križ uleku
gor v Lubno spet nazaj!«

Zidar jo je ponižno sprejel.

K ga je u Lubn peruleku,
samó mo ja ukup zvaniv,
same so se uč peržgale,
pa same na utáree djale.

Omenimo še legendo o kokrski Mariji.¹⁰

En soldat z vranske (po neki drugi pesmi: z re-
v turški ječi zakovan, čiške) fare,
on ni ležov, on ni sedu,
to je trpelo let n dan.

Nazadnje se domisli kokrske Marije in jo poprósi pomoči.

Komaj je ta soldat zdihnul,
Marija je pri nemu bla,
železje je od njega padlo,
žebli so vsi jenjali.

Ušel je in srečno preplaval »vodo Dunavo« ter prišel »na ta hribček kokarski«,

gor in dol za cerkvo hodiv,
sveti rožni venci je moliv.

Ni vedel, kaj bi dal Mariji v zahvalo, zato je vzkliknil:

»Nimam zlata, nimam srebra,
da b ti ga za ofer dav,
dav ti bom kapco in palco
in to svetlo sabljice!«

*

⁸ »Potop pri Mariji Devici na Jezeru«, št. 290.

⁹ »O udarjeni Mariji na Ljubnem«, št. 6709 sl.

¹⁰ »O Mariji kokrski«, št. 6703 sl.

Mati božja

(slika
na steklo)

Foto: Etnografski
muzej, Ljubljana

Dokaj manj številne so pesmi, ki kažejo Marijo v nebeški slavi. A še v teh je njena misel le pri ubogih zemljanih. Prav gotovo pa so te pesmi med najpristržnejšimi, kar jih imamo.

Kako ganljiva je pesem, ki opisuje Marijino skrb za dete brez matere.¹¹ V neki inačici vprašuje Marija Jezusa, kam je namenjen. Pove ji, da pojde »na črno zemljo«, kjer so tri nosne žene, katerih eno da bo k sebi vzel. Marijo zaskrbi, kaj bo z detetom.

Jezus pa tako ji pravi:
»Dal bom gorké vetrove,
da bodo njega pihali;
dal bom gorke dežove,
da bodo njega kópali;
dal bom angele varhe,
da bodo njega várvali!«

V drugi inačici se vrača Marija v nebеса »z uniga sveta«, kjer je bila »za no majhno dete pogledati«, in zdaj očita Jezusu:

»O moj sin, ti si močno falil,
ker si dete pustil in mater vzel!«

Jezus ji odgovarja, da se tega ne kesa, kesá se le enega.

»... ker sem grešniku frajvoljo dal:
da grešnik dela, kar kolj čē,
name se neč ne zmisli ne.«

Po vsem krščanskem svetu je znan motiv, kako odloča Marija pri tehtanju duš. Tudi mi imamo nekaj pesmi te vrste.¹² Ena med njimi pripoveduje, kako teče dušica po stezici in jo srečata dva hudiča »z zavitim rogami, s kosmatimi nogami«. Primeta jo, in na vprašanje, kam gre, jima odgovarja:

»Jaz grem na žegnan britof
mojega telesa vrašat,
komu je ono služilo,
de je mene pogubilo.«

Pride do svojega »grobca« in poklekne nanj. Izkaže se, da jo je telo »zajegralo, zakartalo«. Zdaj naj bi vstalo in odgovor dajalo, a tega ne more:

»Kako bom jest gore vstalo,
ker jemam preozku hišu,
z rebrami me skupej stiska,
noge jemam vse zasute,
oči jemam vse zaplute...«

In že primeta dušo oba hudiča,

vrgla sta ju čē pred pekel,
sta ju adan družmu na vile phála.

Duša ju prosi, naj jo spustita »svetmu Mihelu na vago«. A gorje, »svet Mihel ni mogel vage storiti! Tedaj pa je

Marija tri kapljice solzie spustila,
dušica zadosti vage dobila.

Zaman se hudobi hudujeta:

»Ti požrtna Marija,
ki si nam dušo z grla spulila?
»Jest sem vam dušo z grla spulila,
če li ni sama meni služila,
pa mi je lih nje mati,
ko ju v trupli je nosila
in ju je Mariji prporočila.«

V drugi pesmi je sveti Mihael majhen fant, sedem let star, ki gre po polju in ga sreča star mož, »sam večni Bog«, ter mu ponudi službo:

¹¹ »Skrb za dete brez matere«, št. 482 sl.

¹² »Duša vagana«, št. 386 sl.

»Vsej druga mi ne boš delal nič,
ko same duše vagal boš.«
»Ko bi jaz duše vagoval,
ker na vago ne poznam!«
»Vsej mi pa ne boš vagal sam,
vsej ti pa bo Marija zavravn.«

Že prvo dušo si lasti Satan, ker ni bila pri sveti maši ne na veliko, ne na binkoštno in ne na kvatarno nedeljo. A Marija ga odrine:

»Le proč, le proč, oj satan ti!
Če je tebi zamudila meše tri,
meni je storila poste tri:
prvo v soboto veliko noč,
drugo soboto finkoštno,
treko soboto kvaterno.«
Prišla jo je z belo roko,
peljala jo je gor v sveto nebo,
v sveto nebo, v sveti raj,
Bog oča nebeški nam ga daj!

Pristržna je pesem o deklici, ki pometi svetli raj.¹³ Jezus jo vpraša, zakaj je tako žalostna.

»Le kako ne bom žalostna!
Vse duše gredo v svetli raj,
samo mojih staršev ni!«

Jezus jo tolaži, da jih bo že dočakala, »naj minijo maše in pridige«. Deklica pometi dalje, a žalost je ne mine. Pride Marija in jo vpraša, zakaj je žalostna; dekle ji pove, Marija pa hoče vedeti, kakšni so bili njeni starši. Deklica pove po pravici:

»Oni so bili mlinari,
mlinari in krémari;
velike merce jemali,
a male nazaj daval.«

Marija ji razodene, da »se v peklu kuhajo«. Naroči ji, naj gre z goslicami pred pekel in naj igra pred vrati. Ko jo bo hudoba vprašala za plačilo, naj odgovori:

»Nič neč, neč drugega,
kot tiste revne duše dve,
ki se v kotlu kuhajo.«

Deklica uboga Marijo. Gode leto in dan in pove na posled hudobi, česa želi.

Hudoba pravi, govori:
»Izberi si kaj drugega!
Od vsega drugega ti dam,
od tega ti ne dam nikól!«

Zdaj pa nastopi Marija.

Prišla Marija pred pekel,
z noge v vrata vdarila,
da so se vsa razdrobila,
a duše so ble rešene.¹⁴

✱

Pripovedne pesmi o Mariji so le majhen del ljudske poezije, posvečene Materi božji, nudijo pa izvrsten vpogled v miselnost in gledanje naših prednikov. Pravijo, da sta neposrednost in preprostost naših prednikov za nas izgubljeni. Da smo se jima oddaljili, je gotovo. Ne morem pa priznati, da smo ju napravili. Povrniti se moramo spet k njima! Pridružimo se Mariji, ko popótuje po naši zemlji, pa ju bomo gotovo našli. Saj še vedno popótuje — vsi vemo zanjo: Marija z Brezij...

¹³ »Sveti raj pometajoča deklica«, št. 673 sl.

¹⁴ To pesem je porabil Fr. Milčinski za svojo povedko »Krivični mlinar in njegova hčerka« (»Pravljice« 1921, str. 63).

Mati božja
(slika na panjski
končnici iz 1869)
Foto: Etnogr. muzej,
Ljubljana

DROBTINE IZ JADRALNEGA LETALSTVA

Zelja, da bi se človek dvignil v zračne višave, je stara prav toliko kot človek sam. Ko je človek gledal ptice, kako brze na svojih lahkih krilih skozi zrak in se dvigajo v sinje višave, je tudi njega zajelo hrepenenje, sprostiti se zemlje in poleteti v nebesno modrino. Hotel je posnemati ptice in skušal si je narediti krila, da bi mahaje z njimi lahko letal. Najprej je poskušal z lastno močjo mahati s krili, toda kmalu je uvidel, da človeške sile za polet ne zadostujejo. Ko je gledal ptice, kako se v velikih krogih, z mirujočimi krili dvigajo vedno više v ozračje, si tega pojava ni znal razložiti. Kajti o kakšnih zračnih tokovih, ki dvigajo ptice v višave, se

brez njega! Njegovemu klicu so se odzvali darmstadtски dijaki, ki so za svoje letalske poskuse izbrali 950 m visoko, po večini golo pobočje nad rečico Fuldo v pokrajini Rhön, zdaj že po celem svetu znano Wasserkuppe.

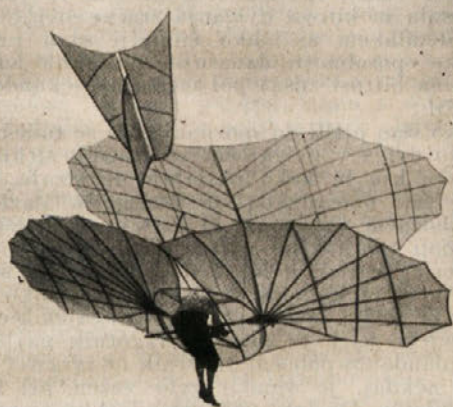
Prvi uspeh so dosegli mladi jadralci, ko je avgusta 1922. leta jadral Hannoveran Martens eno uro nad pobočjem Wasserkuppe. Ta enourni let je napravil silen vtis na vso Evropo. Do takrat so ljudje komaj verjeli, da lahko letalo, ki nima motorja, sploh leti, da lahko ostane v zraku toliko časa, jim pa sploh ni šlo v glavo. In še danes si mnogo ljudi ne more predstavljati, kako je to mogoče, da se jadralno letalo, ne da bi ga vlekel motorni aeroplan, dvigne v višino po več tisoč metrov ali pa preleti razdalje več sto km.

Da leti letalo lahko tudi brez motorja, dokazujejo poleti Lilienthala in bratov Wrightov. Seveda pa leti brezmotorno letalo samo, če ga spustimo s kakšne vzvišene točke, n. pr. s hriba, od koder leti potem v tako imenovanem »drsnem poletu« v dolino.

Cisti drsni polet je torej let s stalnim izgubljanjem višine, pri katerem je letalo v popolni oblasti pilota, ki lahko leti hitreje ali počasneje, lahko kroži in izvaja vse vrste akrobacij ter pristane na tisti točki, kjer si sam želi. Samo višine ne more več pridobiti.

Zato motorno letalo ne pade na zemljo, če mu odpove motor, ampak se iz prejšnje vodoravne lege v zraku nagne nekoliko proti zemlji in se spušča v drsnem poletu počasi k tlom. Tega drsnega poleta se poslužujejo tudi letala pri pristajanju, ko se pod nekim kotom z ugaslim oz. dušenim motorjem bližajo zemlji.

»Jadranje« pa je brezmotorni polet, pri katerem jadralno letalo leti v isti višini ali pa jo celo pridobiva. Tudi sedaj naše letalo drsi, to se pravi, izgublja višino, samo to pot ne napram zemlji, ampak napram zračnim plastem, ki ga obdajajo. In če se sedaj te zračne plasti hitreje dvigajo, kakor letalo pada, pridobiva letalo — z zemlje gledano — višino. Predstavljajte si dvigalo in v njem postavljeno lestev! Dvigalo se dviga, človek na vrhu lestve pa se začne počasi, klin za klinom spuščati proti tlom dvigala. In kljub temu, da tisti človek

Lilienthalov polet brez motorja

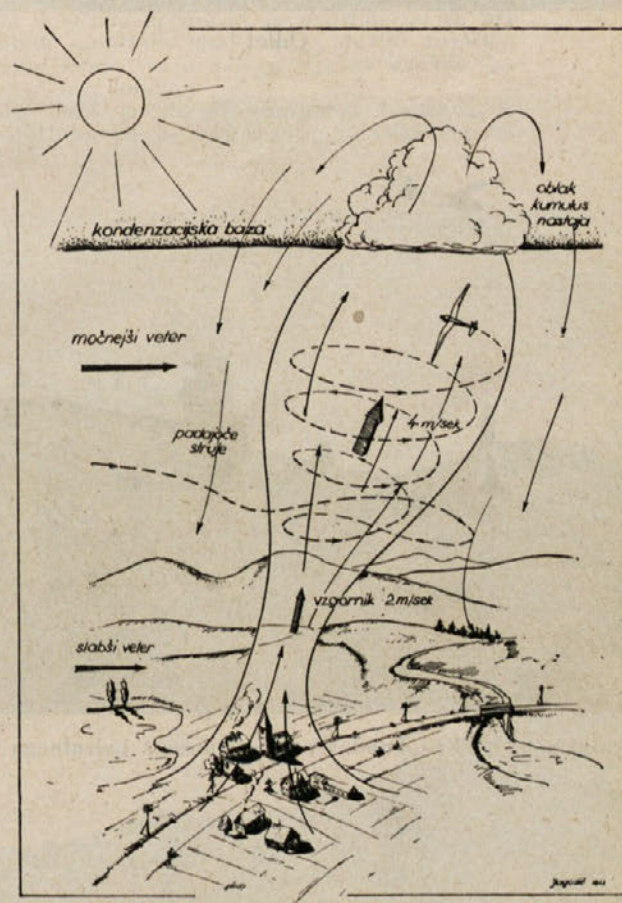
mu niti sanjalo ni, in priznati moramo, da se o tem marsikomu še danes ne sanja. Kakor v davnih časih, tako so tudi še danes nekateri prepričani, da je za letenje potrebna motorna sila, in ko le-ta prenehata, se tudi ves let konča.

Iz tavanj in zmot v srednjem veku se je proti koncu XV. stoletja nenadoma pojavila ostro začrtana postava vele mojstra Leonarda da Vincija. On je prvi skušal proučiti letenje na znanstveni podlagi. Genialno je rešil vprašanje o ptičjem letu, ki ga prej nikakor niso mogli doumeti in razumeti. Dokazal je zračni upor, vzgon na krilu, težišče letalskega stroja s tako presenetljivo natančnostjo, da nekatera njegova dognanja veljajo še danes. Zadel pa ga je usoda vseh veleumov. Legel je v grob z vsemi svojimi spoznanji, kajti za tisto dobo je preveč vedel in znal. Njegovo delo je ostalo nedokončano in šele po dolgih stoletjih so ga znova nadaljevali.

Končno pa je le dala Nemčija pravega očeta letalstva. Ing. Ottonu Lilienthalu so se po dolgoletnih raziskavanjih ptičjega leta posrečili prvi skoki z letalom, ki si ga je sam zgradil. Vse svoje premoženje je žrtvoval ideji letalstva in zgradil si je celo poseben hrib, s katerega se je spuščal s svojim brezmotornim letalom in v drsnem poletu poletal v dolino. Svoje letalo je polagoma tako spopolnil, da je iz višine 300 m letel tudi do 900 m daleč. Pri svojih poletih je tudi spoznal prvo silo, ki nadomešča jadralnemu letalu motor — to je po pobočju navzgor pihajoč veter — »pobočni vzgornik«.

Očeta motornega letalstva pa imenuje zgodovina Američana brata Wrighta. Dvanajst let po izumu motornega letala sta znova začela letati z brezmotornim letalom, ki jima je prej služilo za prve letalske poskuse. Ko sta ga dovolj spopolnila, je z njim Wilbour Wright v Nord Karolini jadral nad startno točko 10 minut s pomočjo — pobočnega vzgornika. Vendar pa je ta uspeh za Evropo dolgo časa ostal neznan.

Ko so po vojni v versajskem miru prepovedali Nemčiji motorno letalstvo, se je dvignil ing. Oskar Ursinus z geslom: »Če ne smemo letati z motorjem, bomo pa

Nastanek »zračnice«, termičnega vzgornika, nad vasico

Jadrarno letalo peljejo na odletišče

Odlet

Jadralni polet nad Blokami, središčem našega jadrarnega športa

leze po lestvi navzdol, se le dviga z dvigalom vred vedno višje. Isto je z jadrarnim letalom, pri katerem nadomestujejo dvigalo navpično dvigajoči se zračni tokovi. To je vsa tajnost jadrarnega poleta in treba nam je samo poskrbeti, da ima letalo čim manjšo hitrost padanja, to je hitrost, s katero pade v vsaki sekundi. Enako mora biti kot, ki ga oklepa letalo pri svojem drsnem poletu z vodoravno ravnino, tako imenovani drsni kot, čim manjši.

Za lažje razumevanje vzemimo za primer, da znaša drsni kot jadrarnega letala 1:10, padalna hitrost pa en meter na sekundo; to se pravi, da bi naše letalo iz enega metra višine letelo še 10 metrov daleč, preden bi se dotaknilo zemlje, če bi pa zašlo v zračno strujo, ki se dviga dva metra na sekundo, bi se kljub svojemu stalnemu padanju le dvigalo en meter na sekundo. Če se pa vzgornik, kakor te dvigajoče se struje imenujemo, dviga s hitrostjo en meter na sekundo, leti letalo v isti višini, ker se obe hitrosti, to je hitrost padanja letala in hitrost dviganja zračne struje — uničujeta. Potemtakem si lahko čitatelji sami predstavljajo visoke sposobnosti današnjih jadrarnih letal, katerih padalna hitrost znaša pol metra na sekundo, drsni kot pa 1:33!

Sedaj, ko smo prišli do spoznanja, da se tudi brezmotorno letalo dviga v dvigajočih se zračnih strujah, nas bo zanimalo, kje in kako nastajajo te struje.

Že prej smo omenili, da sta Wright in Martens jadrara v pobočnem vzgorniku, ki nastane, če naleti veter na svoji poti na kakšno oviro, v našem primeru na hrib. Tu mora zaradi ovire hriba spremeniti smer in pihati po pobočju navzgor. V takem vzgorniku letaleci jadraro na ta način, da križarijo v raztegnjenih osmicah pred pobočjem, kjer je pobočni vzgornik najjačji.

Ceprav dandanes pobočni vzgornik ne igra več takšne vloge kot nekdaj, je vendar zelo važen pri šolanju jadrarnih pilotov. Do leta 1926. je bil pobočni vzgornik edini, katerega so jadrarji poznali in izrabljali. Navezani so bili na pobočje in na veter, ki je pihal ob njem navzgor.

Brezmotorno letalo se je vedno bolj razvijalo in spopolnjevalo, pobočja pa se le ni moglo opustiti. Dasi so gradili visokozmožna letala, bi se razvoj jadrarnega letalstva ustavil, če ne bi našli potov stran od pobočja.

L. 1926. je Max Kegel s svojim jadrarnim letalom neprostoovoljno zašel v nevihto, ki se je prav takrat vlekla nad pobočjem Wasserkuppe. Še dolgo potem, ko je izginil v megli in oblakih, so ga tovariši iskali v okolici Wasserkuppe, ker so upali, da se bo le srečno izmotal iz oblakov in pristal. Brezuspešno iskanje je končal telefon, ki je javil, da je Kegel srečno pristal v nekem precej oddaljenem kraju. Jadrarji so se takrat z začudenjem spraševali, kako to, da ga nevihta ni raztrgala na kosce, ampak je z njo preletel celo več kot 100 km?

Vremenoslovci so takrat dognali, da nevihta nastane ob vdaru mrzlih zračnih tokov v pokrajino, kjer prevladuje toplejši zrak. Ker je mrzel zrak težji od toplega, ga izpodrine in ga prisili, da se dviga navzgor. Tako nastanejo pred klinom mrzlega zraka močni topli vzgorniki, ki dosežejo višino do 4000 m. Vremenoslovci so ugotovili, da se pred nevihtnimi oblaki, ki se v dolgi vrsti kot nevihtna fronta vlečejo čez pokrajino, dá jadrati kakor ob pobočju. Na ta način so preleteli že razdalje po več kot 100 km. Gotovo si bo kdo mislil, da je tak nevihtni let skrajno nevaren. Pa ni tako hudo, kajti letalec leti pred nevihto in se lahko ubrani, da bi ga nevihta potegnila med bliske in grmenje. Nevihtni let je celo najlepši in najrazburljivejši doživljaj v življenju jadrarnih letalcev.

Poleg teh dveh vzgornikov — pobočnega in nevihtnega — imamo še »termični vzgornik«, ki igra najvažnejšo vlogo v sinjem športu. Nad žitnim poljem, nad pokošenim travnikom in nad peščenimi predeli se zrak zaradi odbite sončne toplote bolj segreje kakor nad gozdovi in močvirji. Kakor je že znano, je tople zrak lažji od mrzlega, zato sili navzgor, kar mu pa brani mrzla plast, ki leži nad njim. Sele ko se zrak zadosti segreje, predre mrzlo plast in se začne dvigati. S seboj potegne še nekaj zraka iz sosesčine in tako se cela druž-

ba dviga kot »termični vzgornik«. Dan za dnem se ta igra ponavlja. Ker zrak ni povsod enako segret, se na eni strani topel zrak s precejšno hitrostjo (do 10 m v sekundi) dviga, na drugi strani pa pada ohlajen proti zemlji. In prav jadralci vedo, da je zrak ob vročih sončnih dneh v višinah zelo razburkan, čeprav nas božajo na zemlji le prijetne sapice.

Kadar ni vreme preveč suho, nastane nad termičnim vzgornikom bel oblak — kumulus. Zrak pa je zaradi vodnih hlapov vedno nekoliko vlažen. Te hlapec posrka zrak v tem večji množini, čim toplejši je. Tak topel, s hlapi nasičen zrak se dviga v hladnejše plasti, kjer njegova temperatura vedno bolj pada, dokler ne doseže kritične točke, ko ne more več obdržati vse množine hlapov. Ko se hlapi sprostijo, se spremene v drobne kapljice, ki se polagoma združijo v oblak kumulus.

In prav te kopaste oblake, ostrih in kipečih oblik, išče jadralni letalec, ker ve, da so z njimi okronane dvigajoče se struje toplega zraka. Te struje se dvigajo kot v nekakšni zračnici s premerom okrog sto in še več metrov. Ko jadralec na svojem poletu preseka to zračnico, ga zagrabi tople struje in ga začne dvigati, kar mu pokaže tudi poseben inštrument v letalu. Da bo lahko termični vzgornik ponesel letalo s seboj v višino, se bo jadralec skušal v ozkih krogih obdržati v notranjosti te zračnice. Ko doseže letalo oblak, pilot kroži še naprej. V oblaku so namreč struje še dosti močnejše kot pod oblakom in dosežejo tudi do 30 m vzpenjanja na sekundo. Samo letenje v oblaku je nekoliko težje, ker pilota zapuste vsi občutki ravnotežja. V tem »slepem letu« pa mu nadomestijo vse za let potrebne občutke posebni inštrumenti, ki kažejo lego letala.

Ko je pilot v oblaku že dosegel zadostno višino, preide iz »bele noči« na svetlo in usmeri letalo proti drugemu kumulusu, ki ga vabi v daljavi. Ko ga letalo v drsnem poletu doseže, je že izgubilo precej višine, toda vzgornik pod tem oblakom ga zopet ponese s sabo v zaželene višine. In tako si je jadralno letalo utrlo pot v daljne kraje in postalo gospodar zračnega prostora.

Da si bodo bralci vsaj nekoliko lahko predstavljali, kakšno stopnjo razvoja je doseglo jadralno letalo, podajamo kratek pregled svetovnih rekordov.

Največja do sedaj preletena razdalja znaša **749 km!** Najdaljša proga z naprej določenim mestom pristanka meri 602 km. Najdalje je ostalo jadralno letalo v zraku nepretrgoma 50 ur. Največja višina, ki jo je brezmotorno letalo doseglo, pa znaša 6838 m nad vzletno točko. To so številke, ki jih težko ali pa sploh ne more doseči navadno motorno letalo! Najzanimivejše pri celi stvari pa je to, da je največjo razdaljo 749 km preletela ženska, Olga Klepikovljeva.

Pred sedanjo vojno se je marsikdo vprašal, kaj je vzrok temu, da po vsem svetu goje jadralno letalstvo in da celo vojaške oblasti pospešujejo ta šport. V teku

Polet nad planinami

razvoja vojne pa smo se lahko sami prepričali, kam so gledale države, ko so z vsemi silami podpirale brezmotorno letenje.

Ker jadralno letalo nima motorja, se pilot čuti tesno povezanega s svojim aparatom. Letalski občutek, ki ga pilot polagoma dobi, je neprimerno popolnejši, kot pa če bi se učil letenja na motornem letalu. Ko jadralec brez vsakega ropota leti preko polj in travnikov, so vsi njegovi čuti in vse njegove misli združene v iskanju naravnih sil; ko kroži v tesnem kaminu dvigajočih se struj, začne dobivati občutek, da so mu zrastle krila, katera se docela pokoravajo njegovim mislim.

In ko pride takšen brezmotorni pilot na motorno letalo, njegovo šolanje neprimerno hitreje napreduje od ostalih in tudi njegovo letenje je popolnejše.

Tega so se za narodno obrambo odgovorni činitelji dobro zavedali in zato so posvetili toliko pažnje temu na videz vojaško nepomembnemu športu. Na ta način so si ustvarili ogromen kader jadralnih pilotov, kateri je že po kratkem šolanju na motornih letalih lahko sijajno služil za obrambo domovine.

Vsi tisti, ki zasledujejo vojne dogodke, vedo, kakšno orožje so vse uporabili Nemci pri zavzetju Krete. Poleg padalcev so bila uporabljena za prevoz čet velika jadralna letala, ki so nosila precejšno število popolnoma oboroženih vojakov. Namen teh letal je jasen: neslišno prepeljati na določeno mesto, ki je neprimerno za pristajanje velikih motornih letal, večje število vojaštva. Da je jadralno letalo svojo nalogo sijajno izvršilo, potrjuje zavzetje tega otoka.

To pa niso edine prednosti jadralnega letalstva. So še druge, miroljubnejše in bolj vzgojne, o katerih bomo pa govorili kdaj drugič.

V oblakih nad
Bloškim gričevjem

TROPIČNIH ORHIDEJ

Tropski pragozd je pošastno mračen. Visoka stoletna drevesa z razvejanimi vrhovi zastirajo pogled na nebo. Žgoče tropsko sonce si zaman prizadeva, da bi predrlo to zeleno streho listja, ki jo ojačujejo še bujno rastoče ovijalke, ki razvijajo v vrtoglavih višavah razkošno barvane in velike cvetove. Njih zračne korenine se kakor kače vijajo v svedrlih navzdol, do zemlje.

Pod to trdno zeleno streho vladata hlad in mrak. Iz mokre zemlje se vzdigujejo nezdrave megle, ki vlažijo lubja in debla dreves, da so se razbohotali na njih lišaji in alge. Vsem ostalim višje organiziranim rastlinam je v pragozdu onemogočeno življenje. Le zajedalke, ti krvosesi rastlin, se z blede vijoličastimi, rjavkastimi ali rdečimi tesli prerivajo med koreninami dreves, iz katerih sesajo hrano. Drugače pa so se rastline v trdem boju za obstanek naselile le na visoka stara drevesa, da morejo tako tudi one ujeti vsaj nekaj bežnih sončnih žarkov, ki so jim neobhodno potrebni za vsakdanji kruh. Med rogovilami vej so si med mahom z odpadlim in trohnečim listjem ustvarile potrebno prst. Na take vrto glave višine so se naselile tudi tropske orhideje.

Skozi pokojno mirujoč pragozd se pomika četica oboroženih mož, ki nosijo na ramah, preko vratu, v kolobar zvite vrvi in si krčijo pot z na dolgo nasajenimi sekirami. To so lovci, lovci na orhideje. Oči teh lovecev so obrnežene navzgor v krošnje dreves, da bi med gostim zelenjem opazili cvetje tropskih orhidej. Vsako drevo, ki je količkaj »sumljivo«, mora pasti, da morejo lovci pregledati krošnjo, če ne skriva dragih gomoljev orhidej. V sveti gozdni tišini padajo hropeč stoletna drevesa. Deset, morda še več dreves podero, preden dobe vreden plen. Pesem sekir poje svojo smrtno pesem vedno dalje.

Koliko vandskega uničevanja, koliko škode napravijo ti lovci na orhideje. Ako računamo, da pade nekaj dreves, preden najdejo pravo drevo, ki da povprečno računano 2 do 3 orhideje, in da smatrajo 20 do 30 rastlin že za dober plen enega tedna, bomo ugotovili, da

pade za vsako orhidejo najmanj troje dreves. Na ta način izropajo cele gozdove, kar nam pove poročilo, ki pravi, da vozijo vsakih 14 dni redni parniki iz Amerike v Anglijo in Belgijo in da nalože na vsak parnik trideset do štirideset tisoč rastlin. London, Brussel in Gent so glavna mesta za razpečevanje dragocenih gomoljev orhidej v Evropi.

V teh mestih pokupijo gomolje posebne vrtnarske družbe, ki se pečajo le z gojenjem orhidej, in razpolagajo z velikim premoženjem. V posebnih rastlinjakih umetno vzdržujejo primerno toploto in zračno vlago, ki najbolj odgovarja vremenskim prilikam v domovini posameznih orhidej. Gomolje posade v primerno listnato prst, ki jo z mahom pritrdijo na kose lesa ali na lubje. Vse skupaj obesijo na zid, da je orhideja oddaljena od tal in more razviti zračne korenine. Kakor je fotografska plošča občutljiva za svetlobo, tako so zračne korenine precizno delujoč in občutljiv aparat, ki omogoča preskrbo z vodo. Korenine so prevlečene s tanko, masnoluzasto snovjo, ki povzroča, da se zračna vlaga združi v kapljice, ki jih korenina posrka.

V tako ponarejenih domovih rasto orhideje 5–8 let, preden prično cveteti. Nekatere, plemenitejše vrste, kakor n. pr. Clatleya, potrebujejo celo 12 let, preden razvijejo svoj čar. Zato se ne smemo čuditi bajnim cenam tropskih orhidej, ki dostikrat presegajo najbujnejšo domišljijo nas, navadnih zemljanov. V začetku tega stoletja je bila na razstavi orhidej v Londonu prodana cvetoča rastlina (*Odontoglossum crispum*) s tremi cvetovi za 30krat dražje, kot bi veljal dijamant enake teže. Povprečno pa lahko računamo, da veljajo redkejšje orhideje 80.000–100.000 lir.

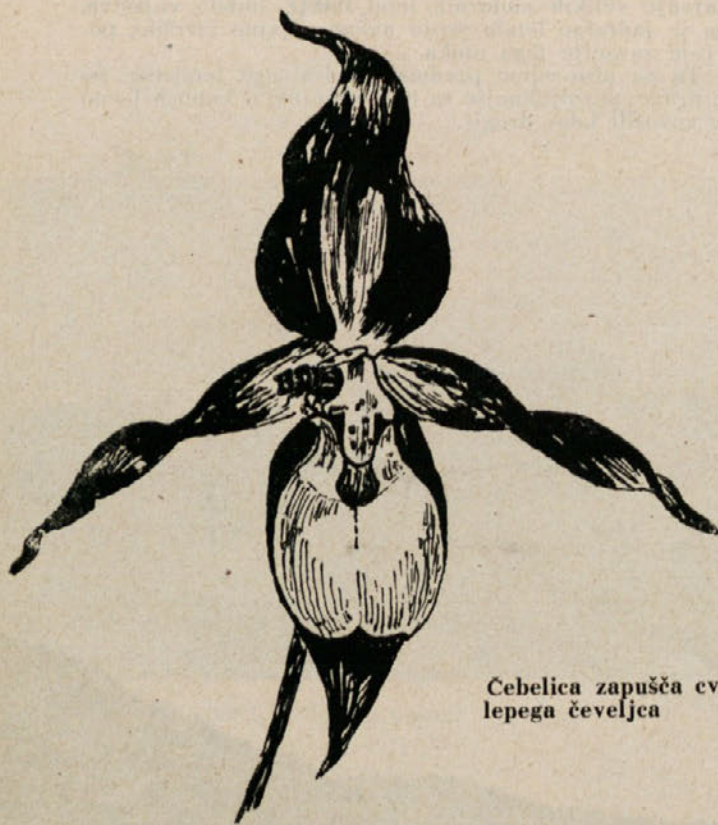
Svetovno znane in najlepše orhideje cveto v jugovzhodni Aziji. V gozdovih Himalaje rasto na vlažnih in z mahom porastlih drevesih, ki so preživeli že več stoletij, najčudovitejše orhideje. Ob času cvetenja zakrivajo cvetovi dobesedno listnato streho nad seboj, da ne more oko med množico cvetov nikjer videti zelenega listja orhidej in dreves. Barve cvetov so kaj različne: motno bela, ki spominja na bisere, obsijane od sončnih žarkov, rubinasto rdeča, kakor soj večne luči, kakor kaljeno jeklo modra, nasičeno rjava, vijoličasta in rumena kakor čisti vosek čebel.

Drug paradiz orhidej najdemo v Kolumbiji, Venezueli in Guayani. Tu je domovina najdražjih vrst: *Stanhopea*, *Cattleya*, *Laelia*, *Odontoglossum*, *Oncidium* in *Masdevallia*. Aleksander von Humboldt, ki je pred dobri 150 leti obiskal Orinoko, je zapisal te-le besede: »Slikarjevo življenje bi bilo mnogo preprosto, če bi le površno hotel podati lepoto orhidej, ki kakor krona krasi globoko razorane doline Andov.« Danes so ti gozdovi izropani in opustošeni. Le bolj oddaljeni in nevarnejši kraji še skrivajo med gostimi vejami te čudovite rastline.

Kakor računajo, je na svetu okoli 500 vrst orhidej s približno 15.000 podvrstami. Poleg tega obstoji več deset tisoč raznih križancev, ker se ravno posamezne orhideje silno radi med seboj mešajo. Nobena redkost niso 2-, da, celo 6-kratni križanci. Kako fantastično barvani cvetovi tako nastanejo, ako ima že prvotni cvet 3–5 barv. Kot polna slikarjeva paleta žari cvet, v motno se spreminjajočih barvah.

Ker opraseni cvetovi kmalu zvenejo, jim umetno preprečijo oplojenje. Sterilni cvetovi orhidej vzdrže svojo veličastno lepoto 10–80 dni. Med orhidejami poznamo sramežljive deviške cvetove, ki skrivajo spolne organe, ali pa so ti okrnili, vendar vseeno dozorijo v deviški plodnici nekoliko življenja zmožnih semen.

Toda vzgoja orhidej iz semen je še bolj zamotana kakor iz gomoljev. Že zaradi dolge dobe, saj je treba

Cebelia zapušča cvet
lepega čebelca

večkrat čakati 15—30 let, preden se pokažejo prvič cvetovi, se jih v trgovski vrtnariji ne izplača gojiti. Poleg tega zahteva mlada orhideja, oziroma že kaleče seme, svoje prijatelje in družabnike. To so posebne glivice, brez katerih orhideje ne morejo živeti.

Kakor vse rastline, tako tudi orhideje razkazujejo svoje svatoyske obleke, ki so navadno še močno odišavljene, v prvi vrsti zato, da rastlina zadosti ljubezenskemu klicu in materinski dolžnosti za ohranitev rodu. Poleg barv in vonja pa so cvetovi orhidej tako precizno delujoči aparati, da more človeški um samo strmeti.

Angleški botanik Erüger poroča, kako neka južno-ameriška orhideja, z znanstvenim imenom *Coryanthes*, okoplje svoje ženitovanske posredovalce čebele in čmrlje. Pa pustimo botaniku besedo: »*Coryanthes* napravi za moško pest velike cvetove, ki niso posebno lepe barve — umazano rumene s purpurnimi lisami — zato pa tem bolj zanimivi. Časni listi, prav tako tudi cvetni listi, ki imajo namen privabiti žuželke, niso vredni naše pozornosti. Tem važnejši je šesti list, imenovan medena ustna. Zgornja ploskev tega lista je ognjenordeča in vsebuje posebno tkivo, ki ga obiskujoče žuželke rade jedo. Toda ta užitek se jim kruto maščuje. Tkivo, ki so ga žuželke pojedle, vsebuje močno narkotično sredstvo, ki dopolni njih žalostno usodo. Zaradi omotice pade žuželka z medene ustne v nalašč zato pripravljeno past

Cvet širokolistne kuharice. Lepota te orhideje pride šele pod povečevalnim steklom do veljave

Močno povečana medena ustna orhideje. Kakor pri dragocenem gobelinu se tu mešajo različni barvni odtenki

— kotliček, ki ga tvori spodnji del medene ustne. Stene pasti so gladke, kot bi bile svetlo likane, v njej pa se nahaja čista voda.

Omotena čebelica, ki je padla v skrivno past, se v mrzli kopeli kmalu strezni in poskuša na vse načine najti izhod. Stene so pregledke, da bi se mogla jetnica povzpeti na rob in odleteti, treba bo pregledati vso ječo. V ozadju kotanjice, točno tam, kjer stoji pestič in lepljivi cvetni prah, najde čebelica ozek predorček, da se more preriti skozi. Seveda se prime kožuščka precej zelenkastorumenega cvetnega prahu. Ko se čebelica pusti vdruživ »skopati«, mora v predoru oprasiti cvetni pestič. Čudovito je gledati neumne žuželke, ki jih ne izmodri nobena mrzla kopel. Vedno znova silijo na zahrbtno cvetove, padajo omotene v mrzlo vodo in se prerivajo k izhodu. Kakor pri procesiji prihaja čebelica za čebelico iz mrzle kopeli.

Neka druga vrsta orhidej (*catasetum*) je še bolj zanimiva. Nekateri cvetovi te orhideje kažejo čudno lastnost, da spreminjajo spol. Zdaj so cvetovi moškega, zdaj ženskega spola. Ob času cvetenja zrasteta na moškem cvetu dva občutljiva rogljička z glavicama, v katerih se nahaja v drobne kepice zlepljen cvetni prah. Vsak »zavojček« cvetnega prahu ima nekaj milimetrov dolgo lepljivo nožico. Čim se žuželka dotakne občutljivega rogljička, izstreli cvet iz glavičice zavojček cvetnega prahu z lepljivo nožico naprej, tako točno, da v vsakem primeru zadene žuželko naravnost v čelo, kjer ji obvisi kakor rog. Do 1 mm razdalje zadene cvetlica vedno v polno. Tako obstreljena žuželka z rogom na čelu poleti na druge cvetove, kjer pri iskanju medu oprasi tuj cvet.

Na muholikem mačjem očesu opazimo ponarejeno mušico, ki ima namen privabiti druge žuželke

Orhideje iz vrst maxilarij prirede na medeni ustni kar celo gostijo, ki je ne najdemo podobne v vsem kraljestvu rastlin. Tu zrastejo posebne »hranilne dlačice«, v katerih sta nakopičena škrob in mast. Zanimivost ni toliko v tem, da te dlačice zrastejo, marveč da same dozore in se nekako odločijo od lista. Flake rasto tako, da so spodaj že dogotovile ločilno plast stanic, medtem ko raste glavica naprej. Žuželkam ni treba nič drugega, kakor odtrgati zrel plod in ga pojesti. Da cvet ne na-

pravi »hranilnih dlačic« le zaradi ljubezni do žuželk, si lahko mislimo.

Kot smo že omenili, cveto orhideje v kraljestvu rastlin skoraj najbolj dolgo. Štiri do pet tednov cvete vsaka orhideja. V posameznih primerih ostane cvet sedemdeset do osemdeset dni svež, seveda če ni oprашen. Zvenitev cveta je torej v najtesnejši zvezi z oplodjenjem in z dosegom smotra — ohranitve rodu. Z umetno preprečitvijo oprashitve pestiča lahko podaljšamo dobo cvetenja.

Štrasburški profesor Fittig je v laboratoriju napravil čudovite poskuse. Na neki vrsti orhidej (dendrobium) je prenesel na pestič čisti rečni pesek in tako preprečil oploditev. Toda zgodilo se je, česar ni pričakoval. Čez dva dni je cvet zvenel. Isto se je zgodilo, ko je odstranil pestič ali če ga je podvezal. Tako je dokazal, da je ravno pestič neke vrste občutni organ, še več, urejajoči organ, od katerega prihajajo povelja za odpiranje in zapiranje, oziroma venenje cveta. Za odstranitev ostalih delov cveta in tudi prašnikov cvet ni občutljiv. Zato vrtnarji, ki se bavijo z gojitvijo orhidej, odstranijo cvetovom prašnike, preden pošljejo orhideje v druge kraje.

Sedaj, ko smo si ogledali lepoto in zanimivost tropskih orhidej, pogledjmo še v našo malo domovino. Mi nimamo pravljeno lepih orhidej, ker je pri nas zmerno podnebje, brez vlažnih pragozdov. Naše orhideje so ponizne poljske in gozdne cvetke z majhnimi cvetovi. Izjemo dela le lepi čevljev (cypripedium calceolus). Vendar so cvetovi naših malih orhidej nadvse zanimivi. Za enkrat si ogledjmo le umetniški trik lepega čevljevca.

Lepi čevljevci začvete v maju, mesecu ljubezni. Do 5 cm veliki temnordeči cvetovi z zlatim »čevljevčkom« imajo kaj mnogo prijateljev med mladimi ljudmi in čebelicami. Prvi jih nabirajo zaradi lepote in vaniljevega vonja, drugi pa obiskujejo cvet zaradi medu. Teh zadnjih je rastlina tudi vesela.

Zelenozlati čevljevček ni nič drugega kakor past za medu žejne čebelice. Čim se usede čebelica na medeno ustno, zdrči kaj naglo po gladki ploskvi in pade v past. Stene so gladke in na robu nazaj zarobljene. Da po tej poti ni rešitve, se žuželka kmalu prepriča. A lepi čevljevci ni tako hudoben, da bi pustil umreti ubogo ujetnico. Po sredi, na dnu, je proti notranji strani poraščena pot z drobnimi dlakami, ki omogočajo čebelici pot na svobodo. Tu se da priti prav do vrha, kjer je na obeh straneh majhna odprtina, ki služi za izhod. Mimo prašnika in pestiča se prerine čebelica na svobodo. Seveda je opravil prašnik tudi svoje delo in je žuželko temeljito namazal z lepljivim cvetnim prahom, ki ga bo pri naslednjem cvetu odstranil pestič.

Kakor vidimo, poznajo tudi naše ponizne orhideje nešteto prav umetniških in razumnih trikov, kako priti do dragocenega cvetnega prahu. Pod primernim povečevalnim steklom bo njih življenje in delovanje še zanimivejše, saj se bodo pred našimi očmi odigravali prizori iz življenja rastlin, o katerih niti ne slutimo. Kako prav trdi Rabindranath Tagore: »Bog se naveliča velikih kraljestev — nikoli drobnih cvetk«.

Mestna hranilnica ljubljanska

Sodno depozitni oddelek, hranilniki, tekoči račun — Pupilarno varna!
Izplačuje »a vista vloge« vsak čas, »navadne« in »vezane« po uredbi
Za vse vloge in obveze hranilnice jamči Mestna občina Ljubljanska

GOSPODINJSTVO

»Kako le moreš shajati brez služkinje, opravljati vse gospodinjsko delo sama in negovati še Petrčka povrhu vsega!« me vedno znova sprašujejo prijateljice in znanke. Naj vam danes vsem skupaj odgovorim na to važno vprašanje in videle boste, da se z dobro voljo in spretnostjo dajo odstraniti vse na videz nepremagljive ovire. Vse je stvar organizacije in pametne ali boljše, smotrne ureditve.

Imamo čedno, moderno dvosobno stanovanje s kabinetom in velik sončen balkon. Namesto običajne slovesne jedilnice, ki je navadno s svojo veliko kredenco in z raznimi nepotrebni predmeti napolnjeno vitrino ponos vsake neveste, sem si jaz rajši uredila praktično dnevno sobo. Poleg okrogle jedilne mize s štirimi stoli imam v tej sobi še veliko kombinirano omaro, kjer je spravljena jedilna posoda, pribor in prti. Vse to je v dolnjem delu, zgoraj pa imam različne police, kjer imajo dovolj prostora vse moje knjige in listi. Pri peči pa stoji udoben, z rožastim kretonom preoblečen kauč z dvema naslanjačema, in nizka mizica za kadilce. Moj poseben ponos pa je lepa stoječa svetilka s pergamentnim senčnikom, katerega sem sama poslikala z drobnimi akvarelnimi sličicami. V tem kotičku posedam najrajši po večerji, ko je vse gospodinjsko delo končano in ko lahko svoje misli popolnoma posvetim lepi knjigi ali kakemu ročnemu delu.

V drugih stanovanjih sem videla, da imajo otroško posteljico, mizo za previjanje in ostalo šaro kar v spalnici. Tega jaz nikakor nisem hotela. Žal bi mi bilo, če bi morala svojo lepo spalnico tako izmaličiti in jo natrpati s temi otrokovimi predmeti. Zato sem se odločila,

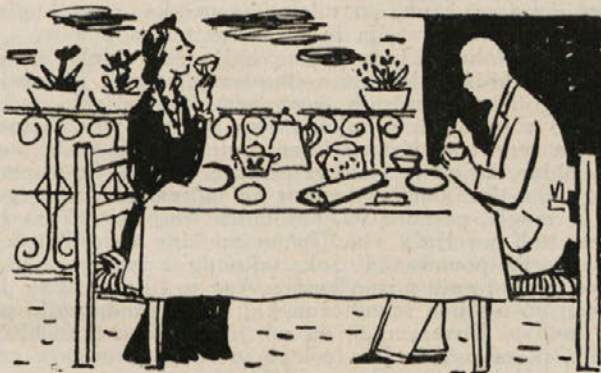

Urno pospravim
spalnico...

da naredim iz kabineta (ki je prav za prav namenjen za služkinjo) pravo resnično otroško sobo, ki naj bi bila izključno kraljestvo našega Petra. Po svetlo poslikanih stenah sem razvrstila lastnoročno pisane risbe, ki predstavljajo ljubke prizore iz Rdeče kapice, Sneguljčice, Pepelke in drugih znanih otroških zgodb. Ko bo Peter malo odrasel, bo gotovo znal ceniti ta moja prizadevanja, toda zdaj ima šele enajst mesecev in zato ne ve še nič o zlobni Pepelkini mačehi in drugih otroških strahovih.

Njegova posteljica in nizka omara sta iz mehkega, svetlorumenega lakiranega lesa. Zelo lepa je tudi velika, pisano poslikana skrinja, kjer bo imel otrok sprav-

ljene vse svoje številne igrače. Razen dveh nizkih stolov in pisano tapecirane pručice ni v sobici nobenega drugega pohištva. Svetlorožnate muslinaste zavese in pergamenten senčnik izpopolnjujejo to preprosto in smotrno opravo. Za vrati stoji zlozljiva stajica, katero postavimo popoldne k oknu, tako da se Petrček lahko mirno in zadovoljno igra na soncu. Drugi prostori pa so zanj še, prepovedana dežela; le včasih, ob nedeljah zjutraj sme izjemoma splezati k očku na posteljo in mu malo ponagajati. Ampak plenice, ropotuljice in slinčki ter druga šara nimajo mesta v naših sobah. Kajti stanovanja, v katerih že na hodniku leže izgubljeni otroški čevljički in kjer stoji na jedilni mizi na pol izprazen krožnik s hrano poleg zamazanih povoščenih podlog, niso bila nikdar po mojem okusu. Moja lepa dnevna soba naj le ostane za »odrasle«, za moje goste, ki bodo tudi veseli, če jim ne bo treba skakati čez kupe umazanih plenice, kadar pridejo na obisk. Plenice so sploh poglavje

Zdaj poleti zajtrkujeva kar na balkonu

zase. Meni ni posebno všeč, če jih nekateri suše kar v kuhinji ali pa če okrasijo s temi mokrimi zastavami kopalnico. Jaz sem si na podstrešju napeljala vrv in tja vedno obešam plenice; seveda če ima kdo kuhinjski balkon ali teraso na strehi nalašč za sušenje perila, je še bolj praktično.

Poleg lepo in smotrno urejenega stanovanja je za skrbno gospodinjo važno zlasti, kako si razdeli dan. Jaz vstanem točno ob pol sedmih, čeprav prej, ko še nisem bila poročena, to ni bila moja navada. Vendar, če je treba, se človek vsemu privadi, zlasti če ve, da mora biti. Torej ob pol sedmih iz postelje, in sicer naravnost pod mrzlo prho. Deset minut porabim za umivanje, nato smuknem hitro v temnomodro žametno jutranjo haljo, pa sem za prvo silo oblečena. Počesem se le na hitro in si zavežem v lase svetlorožnat svilen trak, da nisem na pogled preveč »divja«. Pudra in rdečila pri zajtrku še ne uporabljam, to pride šele v poznejših letih!

Najprej je treba previti in nasiti Petra, ki že z neusmiljenim kričanjem naznanja pričetek novega delovnega dne. Mizo za zajtrk pogrnem že vedno zvečer, tako da mi zjutraj ni treba drugega, kakor zavreti čaj in mleko za otroka. Medtem ko je mož v kopalnici, prezračim in pometem spalnico, zato da imam pozneje manj dela. Od en četrta do tri četrta na osem imamo dovolj časa, da lahko udobno zajtrkujemo. Pozimi v kotičku pri peči (vsak dan sem posebej hvaležna usodi za centralno kurjavo!) ob prižgani svetilki, kjer je prijetno in toplo. Sedaj poleti pa porinem mizico na balkon, kamor sijejo že topli sončni žarki in nam vrabčki kradejo drobtinice z mize.

Nato gre mož v pisarno in moje dnevno delo se prične. S čim? S tem, da se najprej preoblečem v preprosto pralno domačo obleko iz rdeče in belo karirstega katuna. Stare rdeče sandale in ruta za na glavo iz istega blaga, kakor je obleka, izpopolnjujejo to mojo delovno »uniformo«. Vsega skupaj imam štiri take domače obleke, dve iz pralnega blaga za poleti in dve barhentasti za pozimi. Vsak teden jih operem in zlikam, tako da sem vedno zopet čisto in prikupno oblečena.

Poleg tega pa varujem druge obleke, ker jih nosim samo za ven in se mi ni treba nikdar jeziti zaradi mastnega madeža na novi svileni bluzi, katerega lahko kaj hitro ujamemo, ako se sukamo okoli štedilnika. Ni treba, da bi sedaj na dolgo opisovala, kako pospravim naši dve sobi in kopalnico, to že vsaka sama dobro ve. Nato okopam in nahranim Petrečka ter ga položim zopet nazaj v voziček. Zdaj poleti ga pustim kar na balkonu, da se malo sonči, pozimi pa smo ga imeli pri odprtem oknu v spalnici, kjer je mirno spal svoje dopoldansko spanje.

Okoli desetih sem z vsem tem gotova, sedaj lahko posvetim pol urice sama sebi in svoji toaleti, ker sem se zjutraj le v naglici umila in počesala. Navadno je treba še hitro zašiti nogavice, nato se preoblečem, ker moram opraviti nekaj nujnih nakupov še za kosilo. Petreček tako mirno spi v svojem vozičku, da ga lahko pustim kar samega. Hvala Bogu, da stanujem čisto v sredini mesta in da nimam nikamor daleč. Seveda si doma vse dobro premislim, kaj vse potrebujem, navadno grem samo po kruh, po mleko za otroka, nato kupim malo zelenjave in sadja in že lahko tečem domov.

Hitro natakнем belo pralno haljo čez obleko in se podam v kuhinjo. Kuham vedno na plin, zato je kosilo kmalu gotovo. V mirnih časih sem kuhala zelo rada, posebno v prvem letu zakona sem si izmišljala najrazličnejše recepte, s katerimi sem potem presenečala moža opoldne, ko se je vrnil iz pisarne. Zdaj je ta vna malo popustila, zlasti zato, ker ne morem kupiti vsega, kar bi hotela, posebno pa, ker imam zdaj manj časa in se mi tudi ne ljubi več. Točno opoldne dobi Petreček špinačko in pomarančni sok, tako da z možem lahko potem ob pol enih mirno kosiva. Vse je pripravljeno, le roke si še umijem in odložim kuhinjski predpasnik, pa sem gotova. Moram reči, da mi je dopoldne kar hitro minilo, in zavest, da je vse lepo in ob pravem času gotovo, mi daje še posebno zadoščenje.

V starih predvojnih časih sva z možem po kosilu posedela še kake pol urice pri cigaretah in črni kavi, mož je bral liste, jaz pa sem si »odpočivala« od truda

Pri branjevcu

polnega dopoldanskega dela. Samo enkrat na dan je naš Peter res glavna oseba v hiši, to je po kosilu, ko ga očka vzame iz njegove košare in ga občuduje. Nadobudni sinko mora kazati vse svoje umetnije, napraviti z drobnimi ročicami »prosim, prosim«, poslušati očetov skrivnostni »tik, tak«, in jecjati že prve, samo meni razumljive zloge. Z vso vnaemo poskuša svoj »tatata« in zamahne z ročico v pozdrav očku, ki zopet odhaja na delo.

Tudi jaz moram spet v kuhinjo, kjer si natakнем gumijaste rokavice in prepašem star, temnomoder predpasnik ter začnem pomivati. Preden pomočim posodo v vodo, jo na spodnji strani odrgnem s časopisnim papir-

jem, tako da že s tem odstranim vso umazanijo. Tudi krožnike izpraznim najprej pri vodovodu, nato jih šele položim v škaf. Ob pol treh sem s tem malo razveseljivim delom že gotova in če je vreme le količkaj lepo, se odpravim z otrokom v Tivoli. Spotoma opravi še nekatere nakupe v trgovini in razna druga pota, nato pa lahko na tivolski klopci mirno in zadovoljno počijem. Včasih vzamem s seboj knjigo ali pa pletenje,

Očka se igra s Petrom

da mi čas hitreje mine. Okoli pete in zdaj poleti včasih še pozneje se vesela in zadovoljna vračava domov. Petra postavim v stajico, kjer z veliko vnaemo poskuša prve korake. Nekaj časa se lahko še igram z njim, medtem pride včasih tudi katera izmed znank na obisk, nato pa je treba počasi misliti na večerjo. Vsako sredo popoldne imam »prosto« kakor vsaka resnična gospodinjska pomočnica. Takrat pride od dveh do šestih postrežnica in naredi vse tisto delo, ki je zame prenaporno. Tačas grem navadno k frizerju ali k šivilji, na obisk k prijateljici ali kamor koli že. Petrečka prepustim za to popoldne babici, ki pride k nam, da hkrati nadzoruje postrežnico. Za večerjo imam zlasti sedaj poleti kar mrzlo, tako da mi ni treba nič kuhati. Pristavim le vodo za čaj in posodo, v kateri se kuha otrokova večerja. Vsekakor pa gledam na to, da je ob pol osmih, ko se vrne domov mož, vse pripravljeno. Kajti zelo se mi smilijo tisti zakonski možje, ki pridejo zvečer trudni domov ter najdejo lačnega, kričечеega otroka in jim žena pri kuhinjskih vratih zakliče: »Tvoja soba še ni pospravljena, v spalnico pa tudi ne moreš, ker se na greveih sušijo plenice. Pojdi še za kake pol urice na sprehod ali v kavarno. Večerje tako ne bo pred pol deveto, ker sem pozabila pravočasno pristaviti makarone!« Mislím, da se razume samo po sebi, da taki prizori morajo ozlovolti tudi najbolj potrpežljivega zakonskega moža. Jaz sem si takoj po poroki slovesno obljubila, da v mojem gospodinjstvu ne sme biti takih nerednosti, ker vem, da je temu kriva le malomarnost in površnost.

Točno ob sedmih je pripravljena Petrova kopel in med velikim vikom in krikom opravi to vsakdanje čiščenje. Nato ga nahranim in položim spat. Zelo sem vesela, da ni zdaj še prav nič razvajen in da navadno lepo mirno zaspí takoj, ko ugasim luč. Smilijo se mi tiste mamice, ki morajo bedeti pri svojih nadebudnih otrocih pozno v noč, jim peti pesmice ali jih celo nositi gori in dol po sobi. To vse se mi ne zdi prav nič potrebno, je res samo razvada, zato svetujem vsaki mladi materi, naj takoj od začetka prepreči take otrokove muhe.

Miza za večerjo je hitro pogrnjena, tudi šopek svežih poljskih cvetic v pisani majoliki ne manjka, imam ravno še toliko časa, da si umijem roke in uredim pričekso.

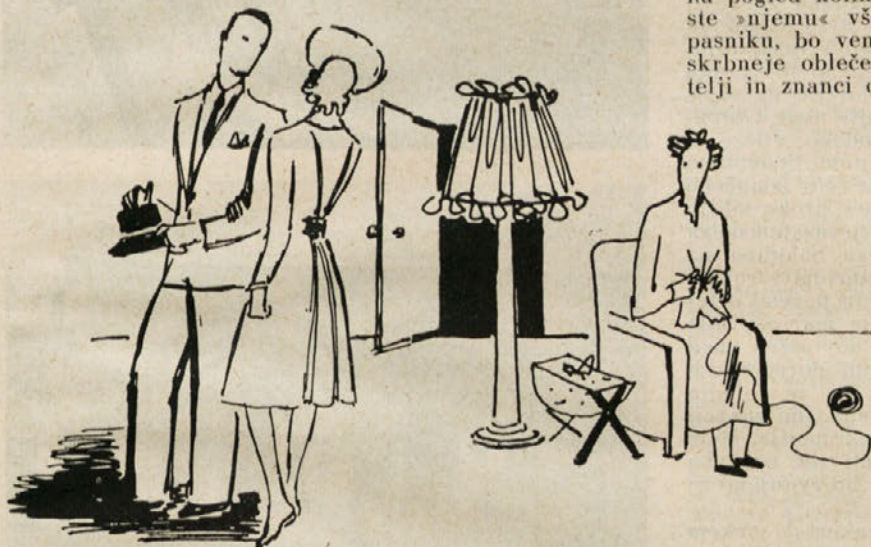
Od pol osmih do osmih imamo večerjo. Pospravljanja ni več posebno veliko, tistih nekaj krožnikov hitro pomijem in pripravim spalnico. Okoli devete ure je vse gotovo in sedaj sem prosta. Dolg je bil dan in vsi ti najrazličnejši opravki so me vendarle utrudili. Udobno se zlekнем v rožasti naslanjač v našem kotičku in najprej nekaj minut samo počivam. Pozneje si pripravim kako zanimivo knjigo ali list, kateremu lahko zdaj v miru posvetim vse svoje misli. Kajti da bi zaradi otroka in dela v gospodinjstvu opustila prav vse svoje prejšnje navade, se mi nikakor ne zdi potrebno.

Tudi večerno toaletto pred spanjem opravi vedno zelo skrbno in vestno, ker sem imela čez dan bolj malo časa za to. Za vse skupaj ne porabim več kakor kake pol urice in vse te stvari so mi prišle že tako v navado, da bi brez njih skoraj ne mogla zaspati. Najprej si očistim obraz z milom in mlačno vodo, nato si ga natrem z dobro mastno kremo in očistim zobe. Potem si dobro prekrtam lase, stopim za deset minut pod mrzlo prho ter se z raskavo brisačo temeljito odrgnem, nato da se pošteno segrejem. Končno naredim pri odprtem oknu še nekaj dihalnih vaj, ki pomirijo živce in mi prinesejo mirno in globoko spanje, katerega sem že zares potrebna.

Tiste žene, ki se že po prvem otroku zanemarijo in zapustijo, se mi zares smilijo. Njihovo večno očitujoče jadikovanje: »Saj ne morem ne v kino ne v gledališče, kdo pa naj bo ta čas pri otroku in povrh vsega nimam niti kaj obleči za tako priliko!« mora presedati vsakemu možu, zlasti če vidi, da druge žene lahko uredijo tudi to. Midva z možem hodiva redno enkrat na teden v gledališče, poleg tega pa še sem in tja v kavarno ali

kino. Da ni treba pustiti otroka čisto samega, prosimo babico, ki stanuje v sosednji hiši, da pride tisti večer k nam in s pletenjem v roki bedi nad mirnim spanjem svojega vnuka, na katerega je upravičeno ponosna. Nasprotno pa moram reči o svojem možu, da za zdaj še ni tako zelo navdušen nad svojim prvorojencem, da bi rade volje žrtvoval vsa najina razvedrila in zabave, na katere sva bila navajena, ko še ni bilo otroka. Pozneje mogoče, ko bo dečko večji in se bosta z očetom lahko že kaj pametnega pogovorila, ga bo imel gotovo zelo rad, zdaj je pa le vesel, če se ves dnevni red ne vrti okoli tega kriččega in večno lačnega dojenčka. Jaz ga docela razumem in mu prav nič ne zamerim, da se hoče po truda polnem delu malo razvedriti in da bi mu nikakor ne bilo všeč, če bi moral večer za večerom presedeti doma poleg žene, ki bi godrnjaje krpala njegove nogavice in nepretrgoma zdihovala nad lepimi in svobodnimi dekliškimi leti.

ln še to bi pripomnila, da možje ne vidijo posebno radi, če se žena neprenehoma »postavlja« s svojimi zmognostmi v gospodinjstvu, ter da jim sčasoma mora presedati vedno pripovedovanje, kako naporno je to delo in koliko truda je treba za vsako malenkost. To ni pametno, kajti vsako delo ima svojo vrednost le, če je hitro in z veseljem opravljeno; če pa prej in pozneje ne vem kolikokrat vse pregodrnjate, se ne smete čuditi, če bo postal vaš mož sčasoma nejevoljen in sit tega vednega prerekanja. To je eno, drugo je pa vaša zunanjost, ki ne sme biti nikoli kljub utrudljivemu gospodinskemu delu zanemarjena. Ne samo same sebi, tudi svoji okolici, možu in otroku smo dolžne, da smo na pogled kolikor se da mlade in negovane; in četudi ste »njemu« všeč v poškrbljenem kuhinjskem predpasniku, bo vendar vesel, če vas od časa do časa vidi skrbneje oblečeno, in je ves zadovoljen, če vsi prijatelji in znanci občudujejo njegovo mlado in lepo ženo.

Midva v kino...
... babica pazi na Petra

(Nadaljevanje s str. 62.)

ti si kakor trava, kakor cvetlica v travi... Ob uri pridem s koso in te pokosim, ko boš najmanj pričakoval...« Zbolelo ga je v prsih, da se je sključil in si prepaden stisnil roko na srce.

Sele čez čas, ko je žena boječe vstopila in odnesla spečega otroka v sosednjo sobo, se je zganil in se spet trdno postavil na noge. Še toliko je počakal, da je zmolil zdravamarijo za dušo, ki je tako nepričakovano prišla pred večnega Sodnika, nato pa odhitel ven klicat ljudi...

Danes je človek in jutri ga ni več.

Je kakor trava... kakor cvetlica v travi...

Vso noč je gospod Anton premišljeval te besede. Niti za hip mu ni spanec zatisnil oči. Klečal je na klečalniku in molil prav do tedaj, ko je skozi mehko sivino jutra uprl oči v Križanega, ki je visel na steni pred njim, ter se v globoki tišini z ustnicami dotaknil njegovih krvavečih ran na nogah. Tedaj se mu je zazdelo, da se je nevidna roka mehko, božajoče dotaknila njegove duše. Mehkoba se mu je prelila v srce

in potolažen je nato odšel v cerkev, kjer je Bogu daroval presveto daritev.

Ko se je uro kasneje vračal iz cerkve, ga je pred župniščem že čakal Andrejka, ki se je tiho smehljal. Stopila sta v sobo. Pa še preden je zaprl Andrejka vrata za seboj, je že hitel pripovedovati:

»Odleglo ji je, moji Toni... Ne veste, gospod, kako sem vesel... Navsezgodaj je prišel danes zdravnik in je rekel, da bo kmalu vstala... In otroci... hišo mi bodo raznesli od veselja...«

Obraz mu je žarel od sreče kakor od sonca ožarjen cvet.

»Prav, prav!« je še gospodu Antonu dahnila radost čez obraz. »Saj ni moglo biti drugače. Kaj pa naj bi sicer otročki brez mame...« Nobenega strahu ne groze ni več občutil v duši. Vse se je razjasnilo in razsvetlilo pred njim. Vedel je razločno, da nikdar ne bodo postali sirote tisti, ki Bogu zvesti ostanejo. Od ganotja mu je solza prikypela na oči, moral se je okreniti k oknu, skozi katero je prijetno vabilo sonce, ki se je v ljubki tišini neba dvigalo navzgor... res, kar naprej samo navzgor...

PO STOPINJAH KRIŽARJEV

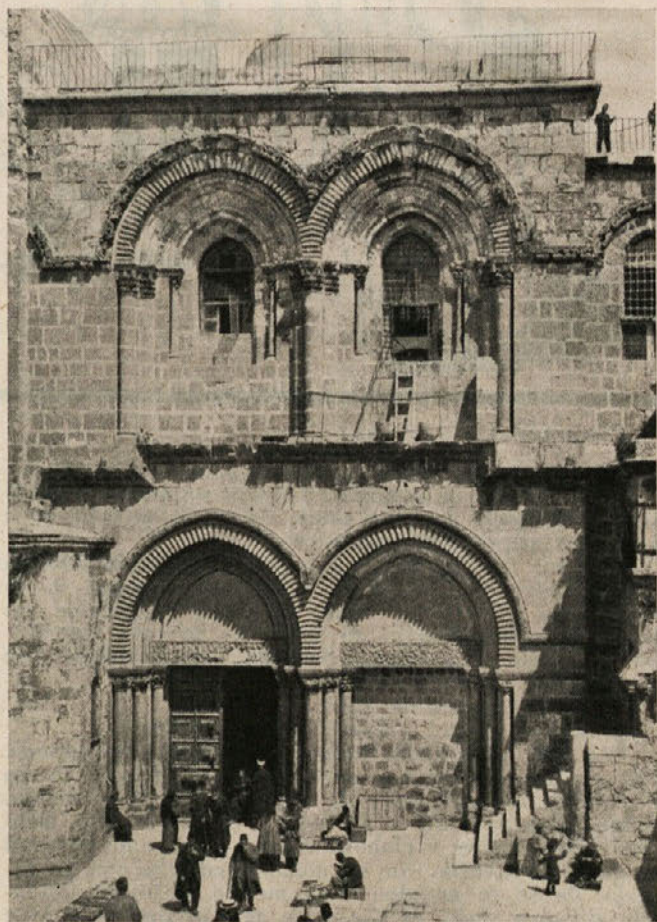
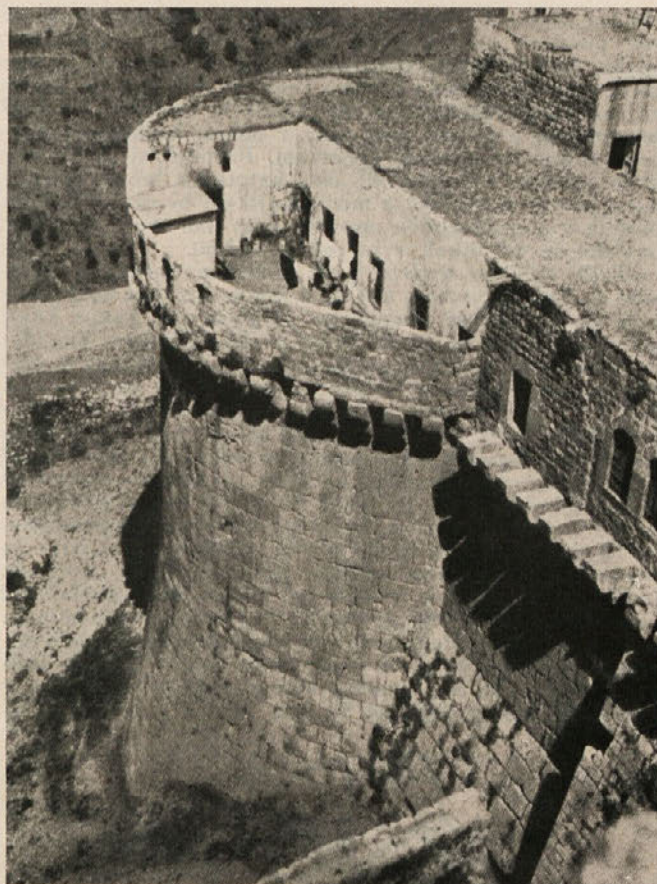
Do danes je doba križarjev ostala uganka zgodovinarjem in dušeslovcem. Znova in znova so iskali in našli zanesljivejše podatke ter se utapljali v razglabljanja, katera so mogla biti tista silna gibalna, ki so zganila cele množice gorečnikov in vnetih pustolovcev, da so se začele valiti proti zemlji, ki jo je posvetila noga Gospodova. Beseda »križar« nam vzbuja podobo viteza v jeklenem oklepu, s težkim mečem in ščitom. Spomnimo se Riharda »z levjim srcem«, ki jezdi na čelu izmučene trupe pisanih romarjev vojščakov in jim s široko sabljo ter bojno sekuro kaže pot proti stolpičem jeruzalemskega svetišča, hkrati pa se spomnimo velikega Saladina na arabskem žrebcu in z ukrivljenim skimeterjem v rokah. Vse to so bežne slike iz zgodovinskih ur in povesti o tej čudoviti in tudi čudni dobi. Malo nam je mar, če nam zgodovinarji pripovedujejo o žolčnem sovraštvu med Raymondom toulouskim in Bohemondom, normanskim princem. Prav tako malo nam je mar, da je Saladin osvojil Jeruzalem, ker je kralj Guy v slepi trmi zavrnil pametni nasvet Balianov in Raymonda iz Tripolija. Malo nas tudi gane, da so viteški redovi imeli več opravka z denarnimi posli in trgovino kakor z bojevanjem za sveto stvar.

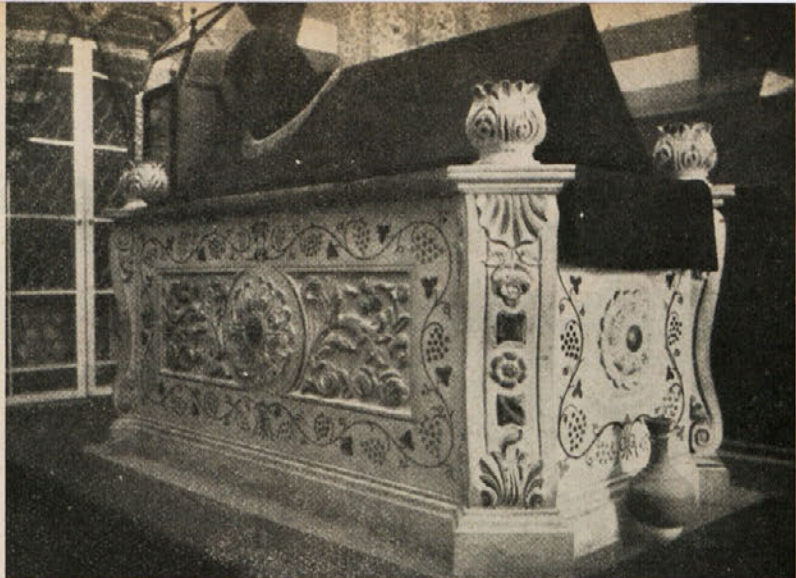
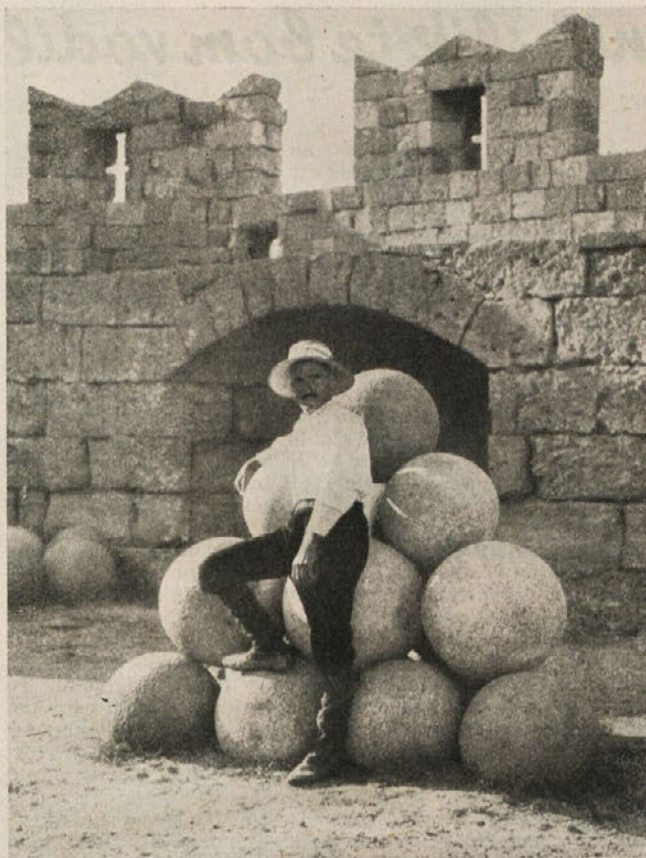
Ostane čudovita resnica, da so se kakor po nekem nepreračunljivem gonu zbudila srca gorečih vitezov, starcev, žena in otrok ter se stapljali v široko reko pisanih ljudi vseh stanov, starosti in narečij, ki je potem po nepopisnem duševnem in telesnem trpljenju, kugah, lakotah in zablodah tekla tja proti žaru zahajajočega sonca. To je bila doba, ko je bilo viteštvo v cvetu. Zmeraj bomo radi slišali imena Godfrida bouillonskega, jeruzalemskega junaka; Baldwin, prvega kralja; Raymonda, Bohemonda in Tancreda. Zmeraj bomo radi ver-

Levo zgoraj: Ostanki obmorske trdnjave v Sidonu. Ko so v sedmi križarski vojni mohamedanci ujeli francoskega kralja Louisa IX. Svetega, si je ta odkupil svobodo od egiptiskega sultana leta 1250 ter se umaknil v Sirijo, kjer je znova zgradil to sidonsko trdnjavo. Pozneje so jo često prezidavali, danes pa je le še — skladišče za petrolej.

Desno zgoraj: Jugovzhodni stolp obrambnega zidu znamenite trdnjave Katal-el-Husn. Tu je nekdaš živl križarski poveljnik ter branil zastavo vitezov sv. Janeza ali poznejših malteških vitezov. Danes živi v njem cela vas domačinov.

Desno spodaj: Veliki sen križarjev, njihovo upanje in tolažba: vhod v cerkev Sv. Groba v Jeruzalemu. V tej sveti stavbi je Godfrid Bouillonski zavrnil kraljevo čast, hotel je le biti čuvar Sv. Groba. On in njegov brat Baldwin I., prvi kralj, sta bila tu pokopana, toda njuna groba sta bila pozneje uničena. Križarji so se mnogo trudili z lepšanjem znamenite cerkve, v kateri je po izročilu bil Kristusov grob.

jeli, da je v saracenskih prsih Saladinovih utripalo plemenito viteško srce.

Zgodovinarji so našli mnogo vzrokov, ki so združili križarje za sveti pohod. Med prvimi in najvažnejšimi, ki je nekako sam po sebi razveljaval srca vseh teh romarjev, je bil ta, da so bili pobožni popotniki na palestinskih stezah in v Jeruzalemu samem cesto žrtev zased, zahrbtnih tatov in strahujočih razbojnikov. Naj bo kakor koli: zgodovina pravi, da je l. 1097–98 korakala armada križarjev po severnih sirskih gorah ter krenila proti slavnemu mestu Antiohiji, ki ga je po dolgem in mučnem obleganju tudi zavzela. Godfrid bouillonski je mahnil proti Edesi, današnji Urfi, ter jo napravil za trdnjavo proti mohamedancem, ki so silili v sveto deželo iz Mezopotamije. Križarji so naposled prišli tudi v sveto mesto Jeruzalem. Povsod pa so utrdili močne postojanke in nekako po fevdni upravi zaščitili osvojene kraje.

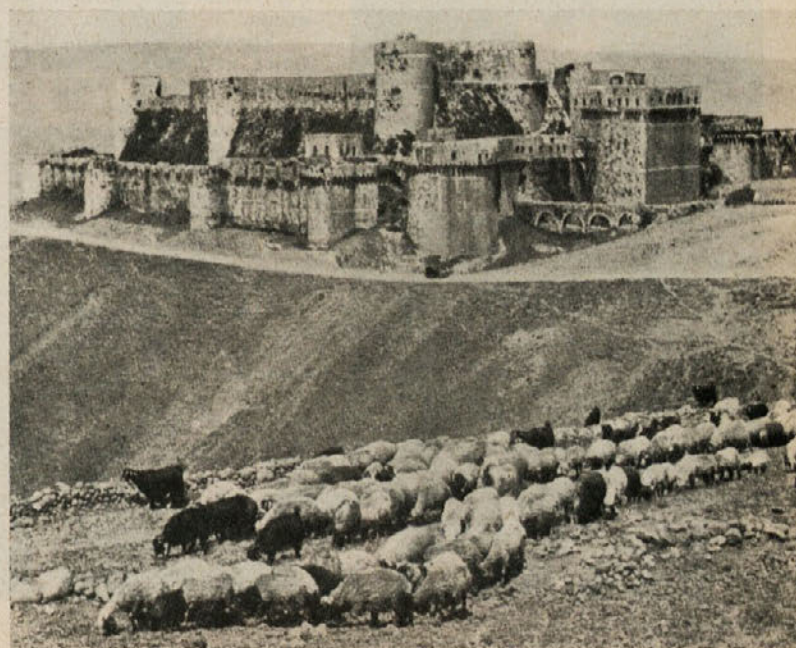
Romantično križarstvo je v sveti deželi zapustilo mnogo vidnih sledov. Kopico teh vidimo na tehle slikah, ki nam ponovno kličejo v spomin veliko in skrivnostno dobo človeške gorečnosti in hrepenenja.

Levo zgoraj: Ostanke, ki spominjajo na boje med križem in polmesečem. — Ko je bil po padcu Jeruzalemskega kraljestva leta 1291 viteški red izgnan iz svete dežele, se je zatekel na otok Rod. Tu je nadaljeval boj proti mohamedancem. Danes vidiš le še črede ovac, ki mullijo redko travo v bližini teh velikih kamnitih krogel, s katerimi so Turki s posebnimi metalnimi pripravami »bombardirali« mesto.

Levo spodaj: Bakhovo svetišče v Siriji s podrtimi stebri pred glavnim vhodom, ena najbolj ohranjenih in najlepših razvalin, ki še spominja na čase, ko so križarji zaman naskakovali to trdnjavo nejevernikov.

Desno zgoraj: Saladinov grob v Damasku. V stekleni omari na vrhu spredaj je spravljen turban, ki ga je znameniti nasprotnik križarjev nosil ob raznih priložnostih. Sarkofag je pokrit z dragocenim, temnozelenim in z zlatimi nitkami vtkanim pregrinjalom.

Desno spodaj: Kalat-el-Husn, najznamenitejši spomin graditeljske umetnosti križarjev.

Po mali razstavi športnih slik te bom vodil

D. Ulaga

Spoštovani čitatelj, predstavljaj si, da si na skromni razstavi izbranih športnih posnetkov, moja naloga pa bo, da te bom vodil. Ampak ne gre brez uvoda. Slike namreč niso slučajno izbrane, temveč imajo namen podati nekaj zanimivosti o športnih tipih.

Ko so se zbrali tekmovalci vsega sveta k prvim olimpijskim igram v Atenah leta 1896., je bila telesnovzgojna veda še na nizki stopnji. Tehnika kakor tudi metode treninga so bile preproste, tekmovalce pa so izbirali samo po slučajnih uspehih. V tistih časih se je lahko uveljavil vsak ljubitelj športa ne glede na to, ali je nadarjen, ali ima duševne in telesne pogoje za to ali ono panogo — z drugimi besedami, če ima pravšno postavo, odgovarjajoči temperament in podobno. Razumljivo je, da so dosegli na prvi olimpijadi le skromne športne uspehe. Naj zadostuje, da omenim dva: skok v daljino 6.35 m, tek na 100 m 12 sekund.

Dandanes ne more niko računati na olimpijsko prvenstvo, če ne skače v daljino okrog 8 m in če ne preteče 100 m v 10.4 sek. Ne zadostuje, da si navdušen za šport in da se deset let uriš, konkurenca je dandanes tako huda, da se lahko uveljavijo samo tako imenovani nadarjenci. Kakor ne more ljubitelj glasbe, ki nima izrednega glasu, na oder velikomestne opere, tako tudi ne more tekmovalce, ki nima ustrežajočih telesnih in duševnih lastnosti, v olimpijsko areno.

Vprašali boste, kdo je za šport nadarjen? V prvem hipu bi človek mislil, da mora biti tekmovalce velik, močan, hiter, vztrajen in borben. Kdo drugi bo dejal, da mora imeti zdrava dihalna, krepko srce in klene mišice. V gotovih primerih bi to držalo, v gotovih pa tudi ne. Tekalci na dolge proge so n. pr. suhi, lahki in srednje veliki, orodni tekmovalci imajo močne in izrazite mišice, med dvigalci uteži naletite na čokate, majhne može, med skakalci v višino pa na velikane z dolgimi kraki.

O enotnem športnem tipu ne moremo govoriti, pač pa poznamo do potankosti izdelan tip skoraj za vsako panogo športa.

Kdor je imel priložnost, da se je udeležil olimpijskih iger v Amsterdamu ali Berlinu, si je lahko privoščil zanimive študije o športnih tipih. Tu je videl najboljše tekmovalce sveta od 1.60 do 2 m visoke, od 50 do 110 kilogramov teže, od suhih okostnjakov pa do čokatih in rejenih atletov. Zelo pisano je področje športa in zaradi tega se lahko uveljavijo v njem ljudje najrazličnejših postav. Važno pa je, da si posameznik izbere dotično panogo, za katero je po naravi sposoben.

Za ocenjevanje športnih tipov imajo sodobni strokovnjaki izredno bistro oko. Če bi postavili vse olimpijske zmagovalce v dolgo vrsto in bi od strokovnjaka zahtevali, da vam pove, v kateri panogi športa je posameznik zmagal, bi vam v veliki večini slučajev pravilno rešil uganko. Po telesni višini in teži, po obliki mišic, po obsegu prsnega koša, po dolžini okončin ter končno tudi po temperamentu in izrazu obraza bi vam ločil telovadca od plavalca, tekača na 100 m od tekača na 800 m, skakalca in metalca kladiva in podobno.

Zanimivo je motriti mednarodne tekmovalce tudi s stališča človeških plemen. Brez dvoma imajo posamezna plemena svoje prednosti in svoje pomanjkljivosti. To se kaže tudi v športu, ko prevladujejo v nekaterih panogah Črnici (tek na 100 m, skok v višino in daljino ter boks), v nekaterih Sredozemci (nogomet, sabljanje), Nordijci (teki na srednje proge, lahkoatletski meti), Mongolci (teki na dolge proge) itd. Posamezna plemena imajo gotove telesne, in duševne značilnosti, ki se kažejo v naklonjenosti do te ali one panoge športa. Te značilnosti in posebnosti pa še niso povsem ugotovljene, zakaj upoštevati je treba, da je šport med nekaterimi plemeni zelo razširjen in da ima svojo tradicijo, pri drugih pa je šele v povoju.

Pač pa bi lahko ugotovili s stališča narodnosti, v katerih panogah so dosegli ljudske skupine najboljše uspehe. Slovenci smo se povzpeli do svetovnega prvenstva v orodni telovadbi najbrž zaradi tega, ker je telovadba pri nas zelo popularna in se naslanja na 80 letno tradicijo. O Italijanih je znano, da uživajo sloves najboljših nogometašev, Kanadci so neprekosljivi v hokeju na ledu, Indijci v hokeju na travi, Japonci v moškem plavanju, danska dekleta v ženskem plavanju, Norvežani, Finci in Svedi v smučanju na dolge proge, Amerikanci, Finci in Nemci pa v lahki atletiki. Pri tem igrajo veliko vlogo plemenske sposobnosti, hkrati pa tudi mnogoteri drugi činitelji (športna tradicija, popularnost, socialne razmere, državna pobuda in podpora, zemljepisne in vremenske razmere itd.).

Po tem kratkem uvodu te, spoštovani čitatelj, vabim, da si ogledava naslednje slike znamenitih športnikov. Poskusiva najprej, če se razumeva na športne tipe. Šest tekmovalcev vidiva na prvi sliki. Po obleki spoznava, da gre za lahkoatlete, ostalo morava ugotoviti po postavah. Če ogledujeva bedra, opaziva, da ima prvi (od leve proti desni) lepo oblikovane mišice, drugi ima dolge, suhe noge, tretji pa težke. O tretjem, ki je krepke postave, sva si gotovo že na jasnem, da gre za metalca, drugi ne more biti kaj drugega kot tekač na srednje proge, prvi (Črnc) pa je skakač v višino; lahko bi bil tudi sprinter, je pa prevelik za to. Tretji in četrti sta tekača čez zapreke (srednje razvite mišice, dolgi kraki), Črnc na koncu pa je tekač na kratke proge (krepak in srednje rasti).

Podobno skušaj ugotoviti tudi pri naslednjih slikah in šele pozneje preberi pojasnilo.

Trije mojstri v teku na kratke proge, zmagovalci na olimpijskih igrah l. 1936.: Metcalfe (Amerika), Jonath (Nemčija) in Tolan (Amerika). Vsi trije imajo krepko razvite mišice na nogah, Črnca pa sta tudi v gornjem delu zelo mišičasta. Noge so razmeroma kratke,

Tolan je manjše postave, prva dva pa srednje velike. Nadaljnja značilnost sprinterjev je v tem, da so razmeroma težki in vsestransko razviti.

Murakosa, japonski prvak v teku na 10 km. V tekih na dolge proge se obnesejo zlasti majhni in srednje visoki atleti. Značilna je telesna vitkost, mišice so dolge, mehke in vitke, telesna teža je lahka. V teku na dolge proge niso odločilnega pomena mišice, pač pa notranji organi in nezlomljiva volja. V tej panogi športa prevladujejo Finci in Švedi, v zadnjem času pa so se uveljavili tudi Japonci, ki so postavili olimpijskega zmagovalca v maratonskem teku (Kitel Son).

Gotovo ste ugali, da gre za skakalca v višino. To je Črnc Johnson, ki skače z lahkoto čez 2 m visoko. Poglejte, kako dolge golenice ima! Visok je in vitek, pa tudi mišičast in klen. Njegove noge so izredno dolge, truplo pa je sorazmerno kratko. Skakanje v višino ni stvar pridnosti, temveč nadarjenosti in instinkta. Izkušnje učijo, da so za to vrsto športa zastopniki primitivnih narodov sposobnejši od tako imenovanih učenih atletov. Si lahko predstavljate, kako nemogoče bi bil Johnson na drogu ali na bradlji?

Šved Janson drži v rokah žico, na katero je pritrjena železna krogla. Tej vrsti športnega orodja pravijo kladivo. Čim višji in težji je metalec, tem boljši uspeh bo dosegel. Hkrati pa mora biti tudi zelo spreten in bliskovito hiter. V metanju kladiva se obnesejo samo orjaki, kakršnega vidimo na sliki. Vsekakor je potrebno veliko moči, da poženeš železno kroglo blizu 60 m daleč.

Fant, ki se vzpenja po stopnicah iz plavalnega bazena, je svetovni prvak v prostem slogu plavanja Fick. L. 1936. je preplaval 100 m v 56.4 sek. Tip dobrega plavalca bi na kratko označili takole: lahka specifična teža, mehke in polne mišice, precejšna rejenost, razvit prsni koš ter dolge okončine z dolgimi dlanmi in stopali, ki služijo kot plavuti. V marsikaterem oziru se tip plavalca razlikuje od ostalih športnikov. Ni mu v kvar, če je zmerno rejen, kajti rejenost pomeni ugodnejšo specifično težo, ta pa omogoča boljšo (višjo) lego plavalca na vodi. Okončine morajo biti dolge, ker mu služijo kot vesla. Posebnost plavalcev je tudi v tem, da so na višku moči pred polnoletnostjo. Često srečujemo med olimpijskimi zmagovalci in zmagovalkami v plavanju 16 let stare fante in dekleta, medtem ko so najboljši nogometaši, tekači na dolge proge ali n. pr. orodni telovadci stari okrog 24 do 34 let.

Willie den Oudenova (Nizozemska) je med ženskami vsega sveta najhitrejša v plavanju. Kot 16 letno dekle je postavila svetovni rekord v crawlu na 100 m s časom 1 min. 4.8 sek. Vse druge rekorde ji je že vzela Ragnhilda Hvegerjeva (Danska), njene znamke na 100 m pa ne more nobena izboljšati. Značilna so široka ramena.

dolge roke z obilnimi in mehкими mišicami ter končno tudi dlani, na katerih opazimo dolge prste.

O finski družini Jaervinenov ste gotovo že slišali. Najprej se je uveljavil v lahki atletiki oče Jaervinen, po njem pa so podedovali športno nadarjenost tudi njegovi sinovi. Kopje je razmeroma lahko orodje: zaradi tega niso metalci kopja posebno težki, pač pa hitri in krepki. Na sliki vidimo bivšega finskega prvaka Jaervinena (mongolski tip). Svetovni rekord v metanju kopja ima Finec Nikkanen z 78.70 m.

Strassberger, olimpijski prvak v dviganju uteži. Značilna je obilnost mišic na okončinah in trupu; v bokih, pasu in plečih je atlet zelo širok. Na prvi pogled vidimo, da je sposoben zlasti za dviganje in za prenašanje uteži. Tu gre samo za moč in enostransko hitrost, ki je hipna, ne pa za živce ali zmogljivost notranjih organov. Težkoatleti so navadno stabilni, težki, čokati ter srednje ali manjše postave. Po neki statistiki merijo povprečno 1.63 m.

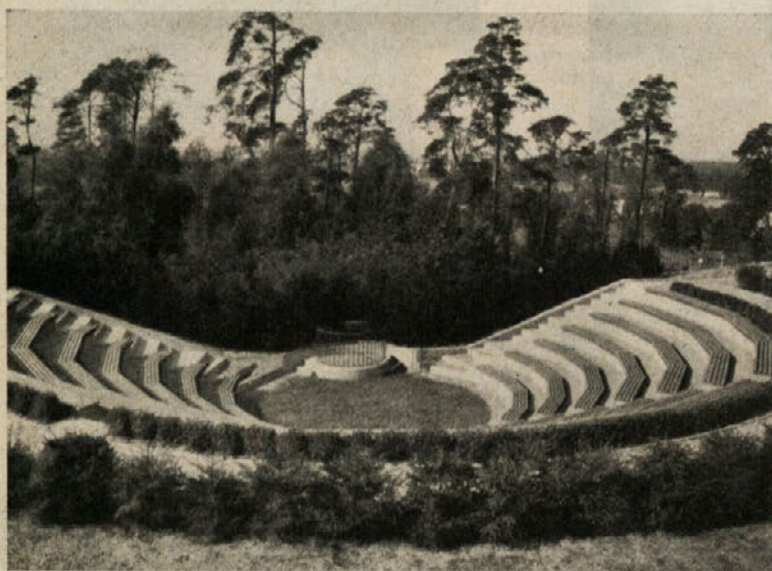
Mojster Woelke (Nemčija) v suvanju krogle. Tako krepak je, da mu pomeni 7.25 kg težka železna krogla igračo. Močan je od nog do glave, njegova telesna teža znaša vsekakor blizu 100 kg. V naslednjem trenutku bo uporabil vso razpoložljivo moč, da bo pognal kroglo čez 16 m daleč; najprej bo izprožil desno nogo, potem bo zasukal truplo, nazadnje pa bo bliskovito izprožil svojo dolgo roko.

Dva boksarja, ki sta dosegla svetovno prvenstvo: Črnc Louis in Nemec Schmeling (mešanica med nordijskim in alpskim plemenom). Medtem ko prevladujeta pri sabljanju ostro oko in hitra odzivnost, velja pri boksu isto, toda s poudarkom na moč in možato borbenost. Po telesni teži so razdeljeni boksarji v različne razrede. V tem športu prevladujejo Amerikanci, Italijani, Nemci in Argentinci.

Na zadnji sliki spodaj vidimo Madžara Czika nekaj minut po tem, ko je dosegel v Berlinu olimpijsko prvenstvo v prostem slogu (crawlu) na 100 m. Mišice so še napete, obraz pa razodeva napor, ki ga je pravkar prestal. Rojaki v njegovem rojstnem mestu so bili nad njegovo zmago tako navdušeni, da so mu postavili spomenik, ki ga vidimo v sredini.

Von Cramm v tenisu. V tem športu ne gre za neposredno borbo moča proti moči, temveč za preizkušnjo živcev in bliskovite odzivnosti. Med najboljšimi igralci tenisa na svetu naletimo zlasti na predstavnike sredozemskega in dinarskega plemena. Opozorjam na razsežnost prostora, ki ga obvlada igralec s svojimi dolgimi rokami.

Napačno sodbo bi dobili o športu, če bi mislili, da je njegovo bistvo v rekordih in v iskanju izbranih tipov, ki bi naj zmagovali na mednarodnih tekmah. Prava športna misel je izražena v kratkem stavku: Nazaj k naravi! V prostem času naj bi se človek razvedril pod vedrim nebom ter črpal novih moči za opravljanje važnejših življenjskih nalog. To je ideologija, ki jo učijo tudi na visokih šolah za telesno vzgojo. Toliko jim je na tem, da so čim manj v zaprtih prostorih, da so si postavili tudi predavalnico na prostem.

Čudni zaljubljeni in zakonci med žuželkami

L. Potokar

Okrog stoječih voda živi rod majhnih metuljkov *Acentropus*, ki na zunanji videz ne vzbujajo nikake pozornosti, toda način njih življenja kaže edinstvene posebnosti. Zanimivo je vedeti, da imajo ti metuljčki dvovrstne samice, katerih ene so krilate, druge pa ne. Toda to ni vse, saj imamo take primere tudi pri drugih žuželkah. Tako imamo na primer na Ceylonu v Indiji vrsto metuljev, ki imajo celo po troje različnih samic svoje vrste.

Pri metuljčku *Acentropus* imamo še drugo posebnost: njegove krilate samice žive samo v vodi. Ker so prilagojene življenju v vodi, je torej nemogoče, da bi živele skupaj s svojimi rodnimi samci, ki veselo frfotajo po zraku. Vrh tega je samicam usojeno le kratko življenje, živijo namreč kot popolna žival le tri dni. In v teh borih treh dneh morajo poleg vsega drugega poskrbeti tudi za svoje potomstvo. Nerazrešljivo vprašanje, bi si mislil kdo. Toda narava reši težkočo tako hitro, kakor preprosto. Ko se izvale samice iz ličink kot popolna žival, že letajo samci nad vodo... in preden minejo kratki dnevi življenja samic v vodi, že zvale le-te jajčeca, ki jih v majhnih zavojčkih prilepijo na vodne rastline. Kljub temu, da žive samice tako kratko življenje in zraven tega še tako različno od samcev, ni, kakor vidimo, razmnoževanje in ohranitev vrste pri vsem tem niti malo ovirano.

Ne dosti lažja uganka ni mravljinčasta osa (*Mutilla cephalotes*), ki prav zato nosi tako ime, ker so samci za paritve videti kakor ose, samice pa kakor mravlje. Tudi pri mravljinčasti osi lahko letajo le samci, medtem ko žive samice v večini primerov pod zemljo, ali pa se plazijo med visokim rastlinjem. Seveda pod takimi pogoji ne moremo pričakovati, da bi samec in samica živela skupaj. Kako pa je s paritvijo, bi vprašal kdo. Tudi tu imamo čisto preprosto rešitev. Ko pride čas paritve, začne samice veselo in glasno cvrkutati, prav podobno kakor muren. Samci, ki so silno tenkočutni, kmalu zaslišijo, da jih vabijo samice na svatbo.

Pri nekaterih vrstah metuljev ostanejo samice še potem, ko so se že izvalile iz hube, še nadalje v trdem, nitinastem oklepu. Pri metuljčku *Orgyia gonostigma* se gosnice obdajo kar z dvema kokonom, z enim močnim in tesnim, ki se tesno prilega telesu, in drugim ohlapnim, ki služi samici kor varnostni odev. Zanimivo je, da samice tega varnostnega odevka niti tedaj ne odvržejo, ko jih iščejo samci. Tako torej samcu ne ostaja nič drugega, kakor poiskati nevesto v ozki celici kokona.

Pri termitih nam vedo poročati opazovalci o »zaroki«, kajti termitski samci in samice ob času rojenja še niso godni za ženitev. Zato rojenje tudi ne predstavlja svatbenega poleta, kakor je to navada pri drugih državotvornih žuželkah. Termiti so po načinu življenja zelo podobni našim mravljam, vendar so jim znanstveniki prisodili za najbližje sorodnike ščurke, ki so jim po telesnem ustroju še najbolj podobni. Njihove stavbe, »mravljišča«, so mojstrsko izdelane in dosežajo pri nekaterih tropskih vrstah višino desetih metrov in še čez. Mnogim samcem in samicam pomeni rojenje prvi in zadnji pogled na svet, kajti pred njim žive v svoji trdnjavi v večni temi, tedaj pa, ko popadajo na tla, utrjeni od poleta, že čakajo nanje krstače in kuščarji, ki jih večino požro. Kolikor jih po srečnem naključju ostane pri življenju, brž odvržejo krila. Po dva in dva se združita in se podasta na pot iskat primerne mesta, kjer bo nekoč stala nova termitska stavba. Sprejaj gre nevesta, takoj za njo pa ženin. Termitoslovci imenujejo to družno potovanje mladega termitskega para »ljubezenski sprehod«. Ko mlada zaljubljenca končno srečno najdeta primerno mesto, izkopljeta navpičen rov in si na dnu pripravita poročno čumnato. Temelj novi termitski državi je postavljen. Kmalu se

izvalijo delavci in stavba začne rasti. Srečna zakonca pa postaneta kralj in kraljica, ki ne skrbita odtlej dalje za nič drugega kot za potomstvo, ki je izredno številno. Če prisodimo termitski kraljici samo deset let življenja, dobimo od nje v najslabšem primeru nič manj kot sto tisoč potomcev. Pač blagoslovljen zakon!

O čebelah je znano, da pokoljejo po končanem svatbenem poletu vse trote, ki se jim ne ljubi drugega kot sedeti za polno mizo.

Listnim kobilicam (*Locustidae*) pač ne bomo zamerili, če si njihova samica privoščijo ženina za obed potem, ko je že poginil. Tudi kobilico grizalko (*Decticus albifrons*) ne bomo obsojali, če ji gre v slast bedro že mrtvega soproga.

Toda kaj porečemo o samici zlatega krešiča (*Carabus auratus*), ki po končani svatbi požre lastnega snubca ob živem telesu? Marsikdo ne bo verjel. Slavni francoski naravoslovec J. H. Fabre nam je prvi razkril to čudno in neverjetno življenjsko uganko. In podkrepil jo je s tehtnimi dokazi. Poroča nam, da je samec pri tem, ko se z njim masti njegova nevesta, skoraj miren in da se ji nikdar ne postavi v bran. Tudi samec langdoškega škorpiona se da po končani svatbi mirno pojesti svoji nevesti. Ali ne bi mogel uporabiti proti njej strupenega bodala? Dovolj močan je, da bi jo zmožel. Pa to, kar bi človek najbolj pričakoval, to se ne zgodi. Žrtev ljubezni mirno prenaša svojo usodo.

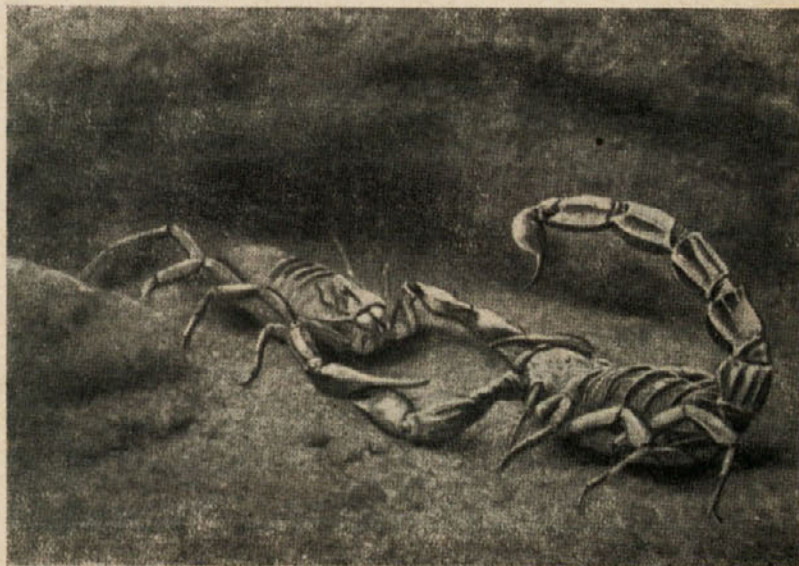
O bogomoljki (*Mantis religiosa*) je znano, da je nenasitna požrešnica. Tudi ona ima na vesti tak bratomorni greh.

»Spomnim se ljubimca bogomoljke, ki že ves pohabljen še vedno svatuje in se da brez odpora košček za košček požreti. Taki so pač ženitovanjski običaji, ki se jim samec ne sme upirati.« Tako nam govori Fabre. Naposled bi še vsem tem odpustili. Mesojedci so. Da bi pa našli tak kanibalizem med žuželkami, ki se hranijo z rastlinsko hrano, tega pač ne bi nikoli nihče pričakoval.

Preden izleže sedlarica (*Ephippiger*) jajčeca, raztrga svojemu drugu trebuh in se začne mastiti z njegovim drobovjem... Murnova samica je na videz čisto nedolžna. Opazovanja pa so pokazala, da temu ni tako.

»Vsa besna naskoči njega, ki ji je še pred kratkim prepeval tako strastne podoknice, izpuli mu krila, razbije mu gosli, ter si namesto zahvale privoščijo nekaj grizljajev nesrečnega muzikanta. Vse kaže, da je to smrtno sovražstvo samice do samca po svatbi pri žuželkah zelo razširjeno, posebno pri mesojedih. Čemu ti strašni običaji?«

Čemu in zakaj? Zaradi tega in tistega, kakor toliko nepojasnjenih skrivnosti v naročju narave. Odgovora nanje ne vemo, vemo pa, da so potrebne, ker pač slušijo višjemu smotru vsega živega in mrtvega sveta.

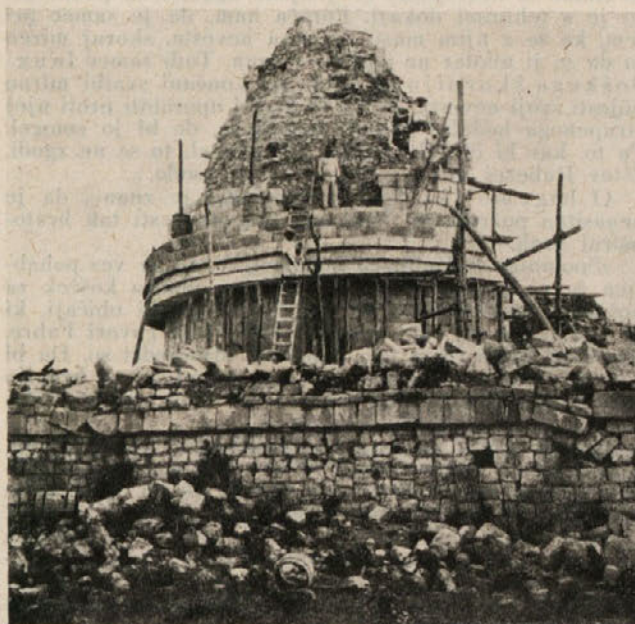

Zenitev pri škorpionih

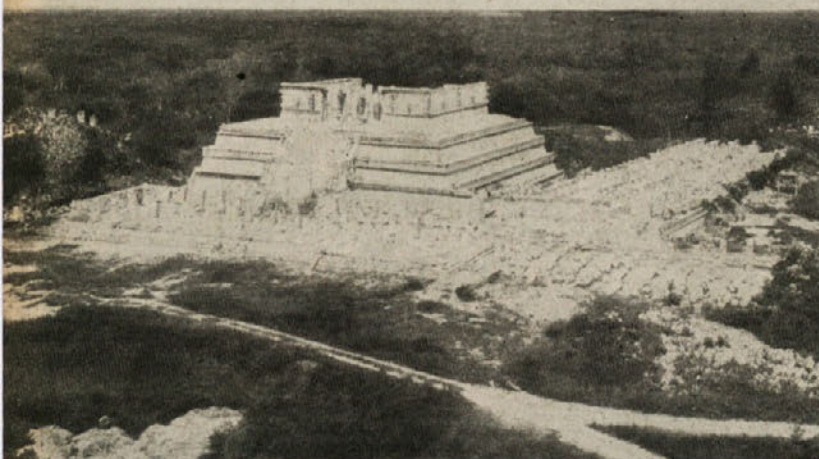
ŽIVE PRIČE

Imeniten primer graditeljske umetnosti davnih ameriških domačinov v Uaxactunu. — Tisočletja so izlizzala to piramido, ki so jo zgradili leta 235 pr. Kr., ter stoji danes ob robu pragozda kot eden najbolj znamenitih spomenikov, kar so jih postavili »stari Grki novega sveta«. Danes je ta skupek okrušenega kamna le še okrog 10 m visok, osnovna ploskev pa meri kakih 25 m².

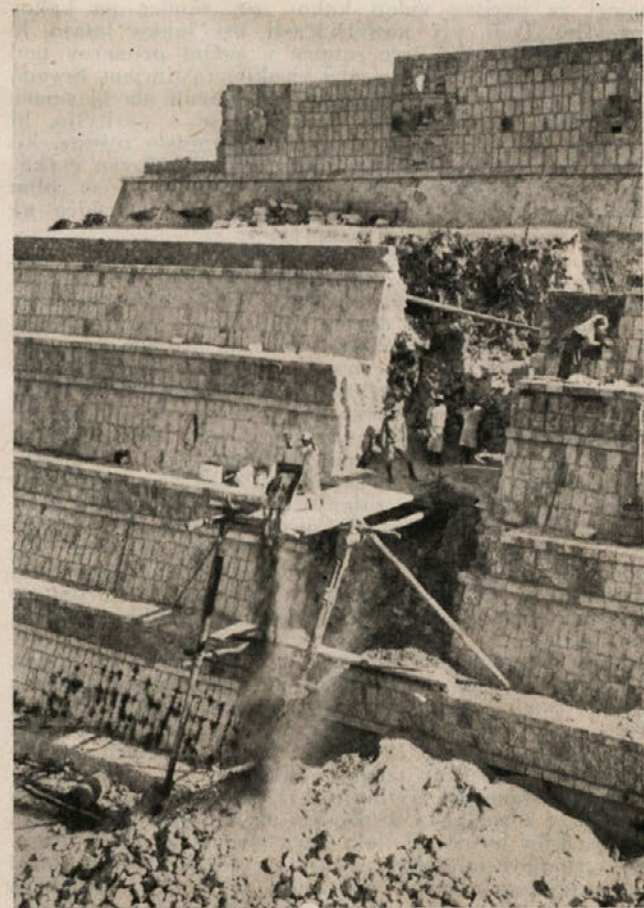
Prastaro zvezdarno v Chichen Itzaju popravljajo. — Čeprav modreci plemena Maye niso poznali astronomskih teleskopov, fotografije, tehničnih računal itd., so vendar skrbno opazovali lego in gibanje nebesnih teles ter po svoje določali časovne spremembe.

»Svetišče vojakov«, ki so ga odkopali v Chichen Itzaju. V celoti je to veličasten spomenik in obupne razvaline so zdaj toliko popravili, da imamo vsaj medlo sliko prvotne, zares imenitne zgradbe.

Podoba kaže, kako pravkar odkopavajo dragocen žrtvenik v »svetišču vojakov«.

Ko so odkopavali »svetišče vojakov« v Chichen Itzaju, so našli v njem na še zgodnejše svetišče, nad katerim je bila zgrajena poznejša piramida. Iz pokopanega svetišča so starinslovcem spravili vse kamenine, s katerimi so graditelji »svetišča vojakov« zadelali starejše svetišče ter izpraznjene prostore podprli s posebnimi podporniki, da se ne bi težko »svetišče vojakov« udrlo.

DAVNE OMIKE

Po poti prednikov. • Indijancec nosi na glavi gradivo za popravilo vrha piramide, kakor so delali njegovi dedi pred 2000 leti.

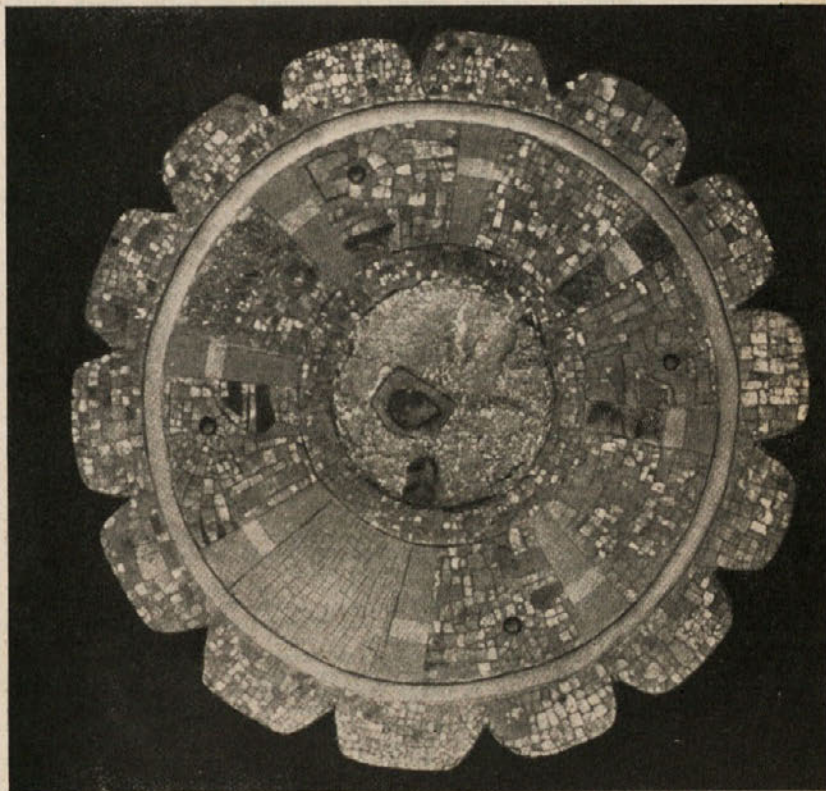
150 m dolgo stebrišče v Chichen Itzaju. — Ko bodo vsa popravila pri kraju, bo to stebrišče gotovo šlo med čuda arhitektonske umetnosti v novem svetu pred Kolumbovim prihodom.

Kamnito žaro, v kateri je bila spravljen plošča z mozaikom iz turkizov, kakor jo vidimo na sliki spodaj, spravlja na varno.

Staro svetlišče najvišjemu bogu Maye. — »Kukulcan« je bilo ime krilati kači, ki so jo ljudje plemena Maye molili kot najvišje božanstvo. Svetlišče je 30 m visoko in štiri stopnišča vodijo k najsvetejšemu na vrhu. Danes stoji sredi precej puste planote v Chichen Itzaju v Mehiki.

Tote neprecenljivo ploščo so našli v zgornjem svetišču pod »svetiščem vojakov«. Ko so mozaik odkrili, so morali poklicati posebnega veščaka iz Yucatana, da ga je popravil in pazil, da ne bi razpadel. Premer znaša 21 cm in sestavlja ga 3000 kosov rezanega in brušenega turkiza. V notranjem kolobarju vidimo štiri kačje glave, katerih oči so prav posebno opazne. Mozaik priča o imenitnem umetniškem okusu in plošče po vrednosti sploh ni moč preceniti.

Poletje 1943

Poletna moda ni prav nič različna od pomladne; še vedno so najbolj v ospredju preproste in praktične obleke, nekoliko novejša je v barvah in tvorilu. Živo pisane umetne svile, enobarvni šantungi in grobo tkana platna, vse je moderno. Vsi odenki modre barve od blede sinje-sive pa do klasične temnomodre so letos posebno priljubljeni, poleg gorčenorumenih in češnjavorde. Topli odenki kostanjevorjave, tobačnorjave in peščene so primerni predvsem za obilnejše postave.

Pisane svile kažejo letos najrazličnejše vzorce, drobno posute šopke poljskih cvetlic, razne stilizirane živalce, številke (predvsem 13) in velike posamezne cvetove; sicer pa ni nikjer rečeno, da mora biti vaša poletna obleka ravno nova, tudi vsaka stara se da lepo prenoviti in preurediti, če je le blago še trpežno in ni preveč izprano ali obledelo od sonca. Kajti prav poleti, ko hodimo brez plašča, je zelo važno, da imamo vsaj dve ali tri lične obleke, ki nam dobro pristojijo in v katerih se ugodno počutimo. Veliko žensk namreč meni, da lahko prav med počitnicami nekoliko zanemarijo svojo zunanost, češ saj drugam ne grem ko do kopališča ali na sprehod. In zato ni čudno, da vidimo pozimi in spomladi po naših ulicah toliko elegantno oblečenih žensk in deklet, poleti pa so videti vse nekam bolj površno in premalo skrbno oblečene. Mladim dekletom pristojijo vse, razmršeni lasje, katere drži le pisana pentlja, nabrano rožasto krilce in sveža pralna bluza, boste noge v slamanatih copatah, vse se jim poda, kar nataknejo nase. Ampak veliko več je žensk, pri katerih je prva mladost že minila in katere morajo zato še bolj skrbno negovati zunanost, če nočejo biti na pogled zanemarjene. Če bi se le vsaka izmed nas mogla pogledati v čarobno zrcalo, kakor Sneguljčičina mačeha, v zrcalce, ki bi ji brez olepšavanja in odkrito povedalo kruto resnico: temno zagorelo lice je lepo, vendar je čisto nepotrebno, da se ure in ure izpostavljaš vročemu soncu, toliko časa, da postane koža podobna žgani opeki. Tako ne bo tvoja polt nikoli lepo ogorela, kakor želiš, temveč bo postala hrapava in suha. Tudi ni zdravo, da so lasje vse poletje izpostavljeni soncu, vetru in prahu, kar jih izsuši in naredi krhke. Vsaj od časa do časa je dobro, da jih pokriješ s širokim slamnikom ali lično zavezanim turbanom. Sploh je boljše, da se odrečeš tej ali oni modni novosti bodisi v pričeski, bodisi v kroju obleke, veliko bolj važno je to, da ti pristoji in te naredi prikupno, kakor pa da je čisto po zadnji modi. Kajti, kar se poda tvoji znanosti, ni lepo zate in za tvojo postavo. Glavno je, da ostaneš pri vsem tem naravna, mladostna in preprosta.

Letos vidimo zlasti veliko dvodelnih športnih oblek, krilo je gladko ali nagubano, jopica pa ima obliko in kroj moške srajce. Žepi vseh mogočih velikosti in oblik so še vedno skoraj edini okras teh preprostih vzorcev. Pred leti zelo moderno dečvo nadomešča letos nabrano krilce z naramnicami iz vzorčastega pralnega blaga, katero dopolnjuje mladostna bela športna bluza. Popoldanski vzorec iz živobarvne svile so vsi okrašeni z bogatimi gubami, naberkami ali prepenjavami. Drobne pentlje ali fino vezeni poškrbljeni ovratniki iz belega pikčaja lepo osvežujejo kako temno vzorčasto svileno obleko.

Sedaj še besedo o torbicah, ki so letos stopile nekako v ospredje. Usnjenih torbic zlasti poleti ne bomo videli mnogo, pač pa so zelo moderne mehke »pompadure« iz barvaste ali črne klobučevine, ripsa in slame, ki zlasti lepo izpopolnjuje svilene popoldanske obleke. Nekatere so okrašene z drobnimi šopki umetnih cvetic, ali pa imajo namesto zapore velike, kovinaste ali steklene obroče. Iz istega tvoriva si lahko izgotovite tudi kratke poletne rokavičke, ki se bodo zlasti v kaki pastelni barvi lepo podale k pisanim poletnim oblekam. Kakor vidite, je treba kaj malo, kos pisane svile, ostanek klobučevine, nekaj živobarvnih trakov in precejšno količino dobrega okusa ter spretnosti, pa ste lahko vse poletje lepo in prikupno oblečeni.

Naše slike prinašajo nekaj lepih vzorcev za preproste športne in tudi popoldanske obleke ter nekaj tistih modnih drobnarij, ki lepo izpopolnjujejo vsako poletno obleko.

1. Mladostna obleka iz rahlo vzorčaste prave svile ima drobno plisirano krilo. Dve šest cm široki plisirani progi krasi prednjik in rokavčka. Drobni ovratniček in dve poškrbljeni pentlji iz belega pikčaja.

2. Preprosta obleka iz pisanega krepdešina ima kot edini okras dva našita trikotna žepa, ki držita dve skupini plisiranih gub. Živordeč pas in gumbi.

3. Poletna obleka iz rjavo-drap pikčaste svile je okrašena ob vratu in na ramenih, na rokavčkih, na žepih in na prednjiku z drobnim temnorjavim trakom. Krilo je ob straneh fino nagubano. Ob bokih se obleka tesno opriema života in je brez pasu.

4. Ljubka obleka iz temnomodro in belo vzorčaste svile je okrašena z »žabicami«, ki označujejo prsne žepke, manšete na rokavčkih in pas.

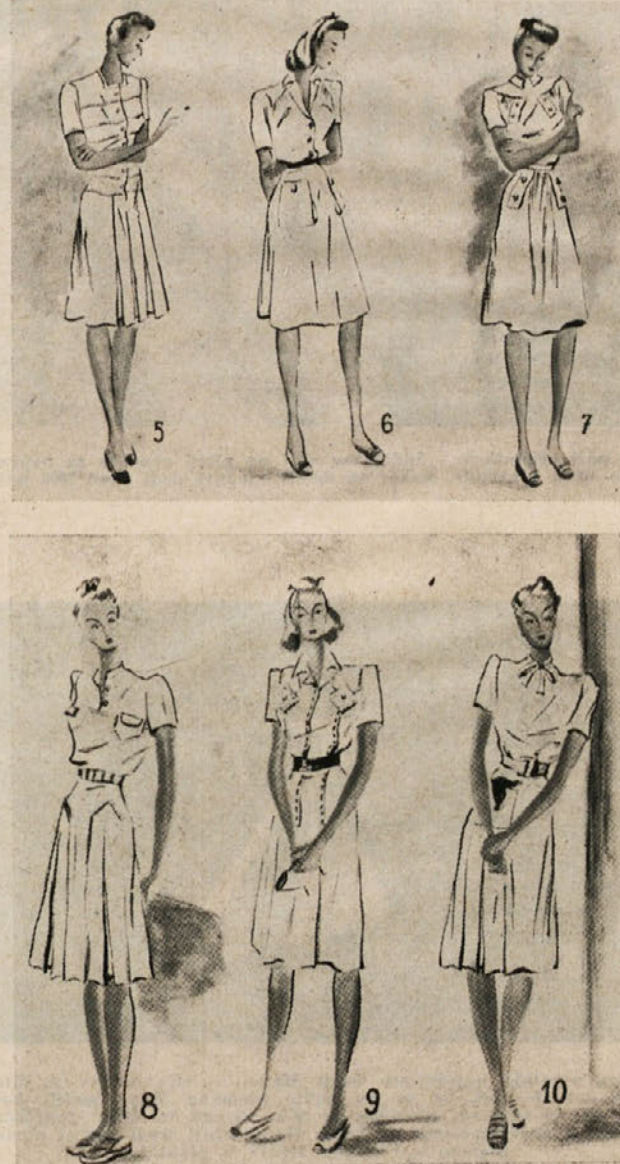
5. Bela platnena obleka ima život okrašen z drobno prešitimi robovi, ki so obrobljeni z barvastimi pralnimi trakovi. Krilo ima spredaj tri globoke zalikane gube.

6. Mladostna obleka iz svetlomodrega šantunga ima na prednjiku dva poševno urezana žepka. Tudi oplečnik je krojen poševno. Zelo praktična za likanje sta oba žepa na krilu, ki sestojita iz gladke privihane proge, katere je pripeta z dvema gumboma.

7. Ta vzorec iz gorčenorumenega platna ima zanimivo krojen oplečnik. Krilo je spredaj rahlo nagubano. Štirje pokončni žepi so pritrjeni z belimi gumbi.

8. Klasična bela tenis obleka ima na prednjiku dva lično urezana žepka. Krilo ima globoke zalikane gube, ki omogočajo svobodno gibanje.

9. Obleka iz svetlorožnatega tkanega platna je okrašena z na roko prešitimi robovi. Dva pripeta kvadrata označujeta prsna žepa.

10. Zelo preprosta obleka iz svetlosivega šantunga ima samo na eni strani dve globoki gubi, ki sta pritrjeni pod velikim našitim žepom. Temnordeč žoržetast robček poživlja ta preprosti vzorec.

11. Praktičen turban, napravljen iz ostanka pisane ali enobarvne svile, ki varuje pričeksko pred poletnim prahom in vetrom.

12. Zelo moderna torbica iz belega grobega platna ima zgornji del iz temnomodrega platna, na katerem so izveze pisane slamnate poljske cvetlice.

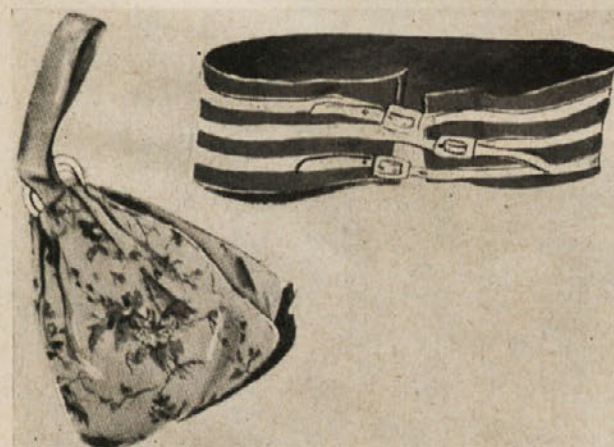
13. Kopalne sandale imajo lepo izrezljan lesen podplat, ki je privezan na nogo z živobarvnim platnenim trakom.

14. Rdeče lakirane lesene kopalne coklje imajo gornji del iz dveh širokih rdečo-belo črtastih trakov.

15. Moderno pokrivalo, ki je napravljeno iz mehke rumene vzorčaste svile, zakriva skoraj vso pričeksko in se poda predvsem klasično rezanim obrazom.

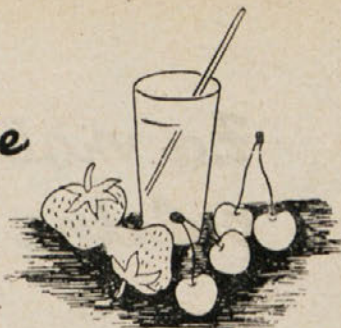
16. Preprost turban iz živordec, na roko kvačkane mreže.

17. Praktična poletna kopalna torba iz pisanega kretona, kjer bodo imele prostor vse kopalne stvari. Dva velika lesena obroča, skozi katera je potegnjena zanka, služita namesto zapore.

18. Ličen športen pas iz češnjavordečega platna ima tri ozke našite proge iz drap ali svetlosivega usnja s košenimi zaponkami.

Osvežujoče pijače za vroče dni

1. **Malinovec.** Pol kg svežih malin damo na sito, potresemo jih s sladkorjem v prahu in jih nato skrbno pretlačimo, da teče sok v skledo pod sitom. Ta sok nalijemo v steklen vrč, dodamo ravno toliko mrzle vode, malo nastrgane limonine ali pomarančne lupine ter primerno količino sladkorja. (Skodelico sladkorne sipe na en liter tekočine!) Nato pustimo stati eno uro ter končno precedimo vse skupaj skozi tanko platneno krpo. Tekočina, ki jo dobimo, mora imeti svetlo prozorno barvo. Hranimo ga na hladnem prostoru.

2. **Ribežov sirup.** Potrebujemo 5 kg ribeza, 1 kg višenj, 1 kg malin. Ribež osmukamo, višnjam pa izločimo pečke in peclje. Nato damo vse skupaj v ponev in dolijemo kozarec vode. Ne da bi mešali, pustimo na ognju toliko časa, da se sadeži razpočijo, nato precedimo skozi sito. Nato kuhamo enako množino sladkorja v četrt litra vode toliko časa, da se sladkor vleče. Ko odstavimo od ognja, dodamo sok ter pustimo, da vse skupaj še enkrat prevre. Ko je tekočina shla, jo napolnimo v steklenice, katere dobro zamašimo.

3. **Ribežova limonada.** Pol litra svežega stisnjenega ribeza zmešamo z enim litrom vode in 250 g sladkorja. Nato precedimo skozi platneno krpo ter dodamo še nekoliko limoninega soka.

4. **Jagodovec.** Pol kg svežih, zelo zrelih jagod pretlačimo v posodi za juho. Nato polijemo čez liter mrzle vode in sok treh limon. Pustimo stati eno uro, nato precedimo skozi krpo in dodamo primerno količino sladkorja.

5. **Češnjeva limonada.** Zlasti za bolnike zelo primerna in osvežujoča pijača: en kg lepih, zrelih češenj, katerim smo odstranili pečke in peclje, damo v posodo za juho in jih z leseno žlico dobro pretlačimo. Nato polijemo čez 2½–3 litre vrele vode. Del pečk stolicemo in jih damo tudi v posodo, ki mora biti ves čas dobro pokrita. Sadeže pustimo 2–3 ure stati, potem tekočino precedimo. Dodamo en liter kuhanega sladkorja ali primerno količino sladkorja v prahu. Kadar serviramo, damo na vsako čašo žličico ruma ali konjaka, kar še posebno izboljša aroma te okusne pijače.

6. **Vinska limonada.** Četrt litra belega vina zmešamo s četrt kilograma sladkorne sipe in sokom petih limon. Pustimo stati na hladnem, nato napolnimo v steklenice, katere dobro zamašimo. Uporabljamo kot malinovec, razredčeno z vodo.

10 dobrih nasvetov gospodinji

1. Če doslej še niste mislili na to, je sedaj zadnji čas, da si nabavite celofanast ovoj za osebno izkaznico.

2. Poizkusite narediti enkrat špinačo po sicilijansko: špinačo kuhamo pet minut v slani vodi, nato jo odcedimo, pasiramo ter pristavimo zopet k ognju. Sedaj mešamo toliko časa, da izhlapi prav vsa voda. Nato dodamo nekaj koščkov surovega masla, malo moke, žlico kondenziranega mleka (ki nadomestuje smetano), nekoliko sladkorja v prahu in citronovo lupino. Pustimo, da se vse dobro prekuha ter vmešamo končno še eno jajce in kocko surovega masla.

3. K vsaki poletni obleki imate lahko primerno torbico, če si naredite iz ostankov blaga prevlecke, katere lahko izmenjate prevlečete na kako staro gladko torbico. Dolg ročaj, da lahko torbico nosite preko rame, ne sme manjkati.

4. Veznine na poletnih oblekah so še vedno zelo moderne, vendar dajo ogromno dela. Isti učinek lahko dosežete z belimi ali barvastimi krpicami, katere našijete na obleko v črtah, kvadratih, v obliki cvetlice ali zvezdice.

5. Če hočete, da bo v vaši omari prijetno dišalo, denite med perilo namesto običajnih vrečic s sivko rajši košček mila, katerega ste polili s svojim običajnim parfomom. Tako se vonj zelo dolgo ohrani.

6. Dober nadomestek za škrob je voda, v kateri so se kuhali makaroni. Porabite jo za škrobljenje barvastih kuhinjskih predpisnikov.

7. Izborno mažo za na kruh pripravite po temle receptu: skodelico kuhanega belega fižola pretlačimo, nato dodamo malo olja, gorčice, kavno žličko čebulovega soka, nekoliko citronovega soka in sardelne paste. Vse skupaj dobro premešamo in namažemo precej debelo na kruh.

8. Ali znate ločiti med svežimi in pokvarjenimi jajci? Položite jih v zgoščeno slano vodo. Sveža jajca se takoj potopijo in obležijo vodoravno na dnu, starejša se postavijo na konico, pokvarjena pa plavajo na površini.

9. Redkvice, ki so že nekoliko uvele, namočite za nekaj časa v vodo, kateri ste dodali žlico kisa. Kmalu bodo spet krhke in sveže.

10. Če imate občutljive noge, ki se vam sedaj poleti rade potijo, jih morate zjutraj in zvečer kopati v mlačni slani vodi. Nato jih dobro obrišite in natrite s kolonjsko vodo.

Za vroče poletne dni

1. Igralna obleka za 2-letnega otroka iz temnomodro in belo črtastega pralnega blaga ima životek prišit kar na hlačke, ki se zapenjajo zadaj v pasu.

2. Igralne hlačke iz belo-rdečih pikčastega platna, tudi za 2-letnega otroka, so krojene zelo udobno in so zadržane spodaj z elastiko.

3. Poletni plašček za 7letno deklico iz belega platna ali pikčaja je krojen zelo ohlapno. Spodaj temnomodre kratke hlačke in črtasta mornarska majica.

4. Obleka za sončenje za 5- do 7-letno deklico iz svetlomodrega ali belega platna, katero dopolnjuje ličen bolero iz istega tvoriva.

5. Preprosta kopalna obleka za 8-letno deklico iz karirastega katuna ima bogato nabrane balonaste hlačke in životek z naramnicami, ki je na hrbtu globoko izrezan.

6. Obleki za sončenje za 5-letnega fantka in deklico iz rožnatnega svilene platna. Životek, ki je na hrbtu izrezan, je spredaj okrašen z belimi krpicami.

7. Mladostna športna obleka za 14-letne deklice iz belega platna je spredaj odprta, tako da jo lahko oblečete kar preko kopalne obleke. Tri globoke zalikane gube na hrbtu in spredaj.

8. Zelo preprosta obleka za 12- do 14-letno deklico iz temnomodrega platna se zapenja spredaj po sredi z velikimi rdečimi gumbi. Iste barve je tudi ozek usnjen pas.

9. Športne klatke hlačke za 11- do 13-letno deklico iz temnomodrega grohebe platna in preprosta bluza iz živopisanega kretona. Za na cesto oblečemo povrhu zvončasto krilce, ki se zapenja spredaj in je iz istega tvoriva kot bluza. Kot dopolnilo ohlapna bela platnena jopica s kapuco.

LET BREZ STROJA — STOLETNI SEN ČLOVEKOV

Ljubljana pred Marijo z Brezij